

וּנְאָרֶב
2010

פסיכואקטואליה

www.psychology.org.il

היחסים בין הטיפול הפסיכולוגי לייחוז
– ממאבק ענקים דורך פיסוס לќוראת שיתופי
10
פעולה
יששכר עשת

פסיכואנליזה "ישומית", מקרא, מדרש
20
 טיפול
טוביה פרי

מאפיינים ייחודיים של פסיכותרפיה
34
באוכלוסייה הדתית
צבי מוזס, נחמה אבינר קירשנבּם ורונת
גולדברג

הפסיכולוגיה והדת: עיון חדש בספרות
39
של ג'יימס מנוקודת מבט יהודית
משה למן

האתגר וההזדמנויות ביעוץ התעסוקתי
43
למגזר החדרי
שרית ארנון לerner

פסיכותרפיה בהשראה בודהיסטית
50
אפרת בורנשטיין וצבי להב

פסיכולוגיה, אתוננה, דת

הסתדרות הפסיכולוגים בישראל ■ חברה באיגוד הבינלאומי למדע הפסיכולוגיה

Ψ

תיק ענשנים

או אלוהים, רשמי ממחזה מאות ענת גוב, המוצג בתיאטרון הקאמרי 38 יוכי בן-נון	דבר המערכת 3 יוכי בן-נון, צילה טנא, נחמה רפאל, איריס ברנט, שריית ארנון לרנר
הפסיכולוגיה והדת: עיון חדש בספרות של ג'ים מנקודות מבט יהודית 39 משה לנזמן	דברי הי"ר היוצא 4 פרופ' דן זכאי
האתגר וההזדמנויות ביעוץ התעסוקתי למגזר החרדי 43 שריית ארנון לרנר	חדשנות הפ"י והחטיבות 5 נבחרי הוועד המרכזי – הסתדרות הפסיכולוגים בישראל 7
מודעה מטעם קרן גולדמן 49	מושלchnerה של הפסיכולוגיה הארץית במשרד הבריאות 8 יסימה גולדברג
פסיכותרפיה בהשראה בודהיסטית 50 אפרת בורנשטיין וצבי להב	היחסים בין הטיפול הפסיכולוגי ליהדות – ממאבק עוקים דרך פיסוס לקראת שיתופי פעולה 10 יששכר עשת
פינת הייעוץ המשפטי 57 עו"ד ברוך אברהם, יו"ץ משפטו להפ"י	פסיכואנליה ישומית, מקרא, מדרש וטיפול 20 סוביה פרי
ספרים, רباتי, ספרים 58 יוכי בן-נון	עליתתו של מושג האל בתוך האנליה: אלותות, אמונה և פסיכותרפיה – היבטים פילוסופיים וקליניים. סיכום כנס שהתקיים באוניברסיטת בר-אילן 27 סיכמה: יוכי בן-נון
פינת יעוץ מס 63 רוח אריה דן, רוח של הפ"י	מודיע המוח: השלכות אתיות וחברתיות 28 אליו וקיל
מן האקדמיה 64 משה אלמגור ודינה ארלי	מאפיינים ייחודיים של פסיכותרפיה באוכלוסייה הדתית 34 צבי מוזס, נחמה אבניר קירשנបאום ורונית גולדברגר
לוח המודעות 67	

תמונה השער: קיריל-יהוד
מתוך:

<http://www.hiero.ru/Kirill>

פסיכו-אקטואליה

רבעון הסתדרות הפסיכולוגים

טל': 03-5239393 פקס: 03-5230763
ת"ד: 11497 תל-אביב 61114
דוא"ל: psycho@zahav.net.il

חברי המערכת:

ycopi بن-נון:
טלפון העבודה: 09-7718307, בית: 09-7472745
דוא"ל: jbenunn@netvision.net.il

צילה טנא:
טלפון נייד: 054-7933195, טלפקס: 09-9566711
דוא"ל: tene_a@macam.ac.il

נחמה רפאל:
טלפון נייד: 054-3976394
דוא"ל: nechamaraph@gmail.com

אריס ברנט:
טלפון נייד: 054-6876801
דוא"ל: berenti@012.net.il

שירות ארנון-לרנר:
טלפון נייד: 050-7446484
דוא"ל: sarit.arnon@gmail.com

דבר המערכת

שלום חברים,

החברת שלפניכם עומדת בסימן של כמה התחדשות: שנה אזרחית חדשה החלה, והיא פותחת עשור חדש. נקווה שתbia עימה שינויים חיוביים בכל מעגלי חיינו: האישים, החברתיים, המכלכליים, הכלכליים והביטחוניים. בכל תחום ותחום יש מקום לתיקון ולשיפור. געשה למעןנו ונזכה שיתממש.

אגוננו בחר ועד חדש, אשר החל לפעול במרחב, עם חזון ותוכניות לצמיחה ולקידום עניינינו, בבית פנימה ובחוץ. גם כאן מיהילים לרווח טובה שתסייע לגידול השורות ולחיזוקן ולעשיה מקצועית מעמיקה בתחוםים חדשים. החברה הבאה כבר תציג בוודאי דברים קוגנקרטיים.

החברת הפעם מוקדשת לנושא "פסיכולוגיה, אמונה ודת". נשא זה קיבל בשנים האחרונות תהודה רבה בסדר-היום החברתי, הגלוי והסמי. הוא מלמד כיום בمعالגים רחבים,ណון בפורומים רבים בעבר, ונראה כי הוא מוחלחל ברגעון של גישות ודעות למורקים שונים של חי הפרט והחברה. הנגעה בפסיכולוגיה גם היא מובנת, צפיה ומענית כחומר למחשבה ולבינה מכל היבט.

החברת הבאה תעסוק בטיפולים פסיכולוגיים בעלי ייחוד, ככל שהאינם ב-STREAM MAIN שלנו, אך הם רבים ומגוונים והולכים ומתורבים. נשמח לקבל מכם משובים ולשמוע את דעתכם ותגובהיכם לחומריהם השונים.

בברכה,
המערכת

ycopi בן-נון ♦ צילה טנא ♦ נחמה רפאל ♦ שירות ארנון-לרנר ♦ אריס ברנט

TODAY ... YOUR PROBLEMS ARE NOT, OF BLIND BELIEF.
THAT IS OR MEANS, BELIEF AIN'T ENOUGH, BELIEF AIN'T
ENOUGH, THE ORACLE OF YOUR AGE, POINT TOWARDS THE
WORD - PSYCHOLOGICAL! YOU MAY FREEZE, YOU MAY FEAR,
YOU MAY WINCE, AND NOT HEAR...YOU CAN SICK AT THE HEART
WHEN I SAY, "GOD IS ONE!" DOES GOD THE
WORD, MAKE YOU REAL? AND I MEAN, REAL

peter murphy/ Socrates the Python

דברי היועץ היוצא – פרופ' דן זכאי

לחברות ולחברי הסתדרות הפסיכולוגים,

עם סיום כהונתי כי"ר הסתדרות הפסיכולוגים במשך 4 שנים, אני מבקש לחלוק עמכם כמה רשות, תחושים ותובנות.

התובנה הראשונה מתייחסת לחשיבות הרבה של הסתדרות הפסיכולוגים. לא הכל יודעים ובנינים עד כמה חשיבות זו רבה. בדי הסתדרות הפסיכולוגים אין את הסמכות החוקית לעסוק ברישוי לפי חוק הפסיכולוגים, וגם אין היא עוסקת בנושאים של איגוד מקצועי, אולם דווקא משומם קר, הרבה שיפוטה כמייצגת את מקצוע הפסיכולוגיה עצמה. הסתדרות הפסיכולוגים היא זו העומדת על משמר איכותו של מקצוע הפסיכולוגיה בכל ובשירות הציבור בפרט, ונאבכת נגד כל ניסיון לכרסם ולנגוס במעמדם של הפסיכולוגים. לצערנו, ניסיונות הכרסום הללו רבים והם באים מצדם של תחומי מקצוע שונים. הסתדרות הפסיכולוגים היא זו המוכרת על ידי משרד הממשלה ווועדות הכנסת, ואליה הם פונים לקבלת חוות דעת בתחוםם העוסקים בפסיכולוגיה. להסתדרות הפסיכולוגים גם נציגות חזקה במעטצת הפסיכולוגים באמצעותה ניתן להשפיע על החלטות המועצה, המהוות המלצות לשר הבריאות.

ואולם אף ורק הסתדרות פסיכולוגים חזקה, יהא בכוחה לקיים את התפקיד שתיארתי לעיל!

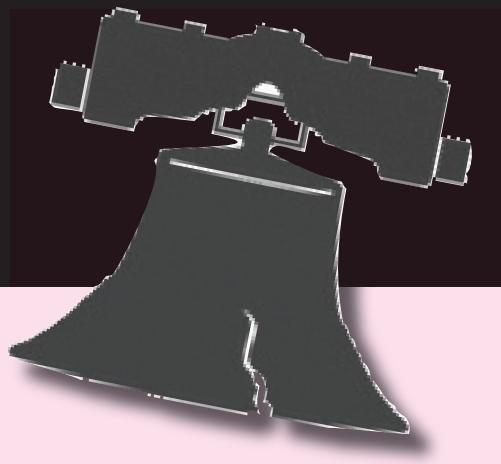
כאן אני מגיע לתהושה הקocabת הנובעת מן האידישות וחוסר העניין והاكتיפות, שמගלים פסיכולוגים רבים בארץ, לגבי החשיבות שיש לשמור על מעמד מקצוע הפסיכולוגיה. בתורת המשחקים מתואר מצב שבו כל אחד יכול ליהנות מכך שרבים אחרים יפעלו פועלה מסוימת, למשל, לדאוג לנקיון הסביבה. במצב זה יש ככל המתפתחים שלא לבצע את הפועלה בעצמן, מתוך מחשבה כי מילא אחרים יבצעו אותה. כך הם עצם יצאו נשקרים מבלי לטרוח. ואולם, הכשל בהלך מחשבה זה ברור. אם רבים ימנעו מפעולה – הרי בסופו של דבר הכל יפגעו. אפשר לגזר גיורא שווה מהודגמא שהבאתי לחברות להסתדרות הפסיכולוגים. מי שאינו חבר נהנה מחברותם של אחרים המאפשרת את המשך פעילותה של הסתדרות הפסיכולוגים. ואולם, בהיעדר מסה קריטית של חברים בהפ"י – בסופו של דבר כלל הציבור הפסיכולוגים ימצא עצמו נפגע.

ולבסוף, אחולק עמכם תהושה קשה. אין זה סוד כי קיימ פילוג דה-פקטו בין מצדדי ושוללי התקין המוצע לסעיף 9 ב' בחוק הפסיכולוגים. מבלתי להיכנס לגוף של עניין, הרי חוסר האפשרות להגיע להיברות שבנה נתקلت, בנושא זה, מחליש את הסתדרות הפסיכולוגים.שוב, ככל הציבור ימצא עצמו נפגע. עצם מצב השיתוק מעמיד אותנו כפסיכולוגים באור מגוחר, ולגופו של עניין – בעוד אנו רבים ומשתקמים עצמנו לדעת, כל העולם סביבנו הולך ומשתנה, עד כי לעיתים נדמה כי הריב הולך ומأدבך משמעות אמיתית מבחינת העולם החיצון והוא הופך יותר למופיעין לא בריא של קיבעון פנימי.

אני מאמין לוועד המרכזי החדש שנבחר ולעומדת שתיארתי. ואולם הסיוכו להצלחה, ומוקוה כי יעלה בידם להתמודד עם הביעות שתיארתי. ואולם הסיוכו להצלחה צו מותנה בראש ובראשונה בהתפתחותם של הפסיכולוגים עצמם מאדישותם ומקיבעוניותם. ה策טרופות המוניות להסתדרות הפסיכולוגים תהיה עדות כי תקווה זו אמונה מתגשמת.

ברכה,
פרופ' דן זכאי

חדשנות הפ"י והחטיבות

חטיבות

חטיבה רפואית – ד"ר נועה ברק, י"ר

- הסתיממה כהונתו של הוועד היוצא. תודה לחבריו הוועד ולヨ"ר פרופסור שמואל מלמד על תרומתם ועשיתם בקדנציה החולפת.
- בחודש נובמבר נבחר וועד חדש לחטיבה הרפואית: ד"ר נועה ברק – י"ר, עירית חרוטי, אורן להק, חן חיימוביץ' – בוגר ונכנס מיד לפעילות.
- הוועד החדש נערך לנכון בשיתוף עם האגודה לביפוידיקק ומכללת תל אביב-יפו ב- 24.12.09. בנושא: "ניהול בעיות סומטיות: הפסיכו, הסומנו ומה שביניהם" בהשתתפות פרופ' ריצ'רד גברץ מחלוצי הפסיכיאטריה הרפואית. אנו מתכננים ימי עיון נוספים בהמשך.
- בחודש ינואר 2010 תיפתח בית-החוללים 'וילפסון' מרפאה ראשונה מסוגה בישראל לפסיכיאטריה רפואית. תודות לפروف' רבקה יעקובי שבraudיה הפרויקט לא יהיה קם. בהצלחה לצוות המרפאה. אנו מקווים כי המרפאה תהיה מקום בו סטודנטים ומתמחים יוכלו ללמוד ולהתנסות ולקלד הדרכה מדריכים ותיקים בתחום.
- הוועד החדש מתכוון לעמום על מציאת פתרונות למתחמים ביצירת מקומות התמחות ודאגה לצורכי המתמחים. כמו כן אנו נמצאים בתהליך של הכנסת הפסיכיאטריה הרפואית לקופות החולים.
- ברכת שנה אזרחית טובת ומאושרת, ד"ר נועה ברק

חטיבה התפתחותית – ד"ר סמדר גרטנר, י"ר

- ראשית אנו רוצים לשאת ברכות לחברתנו ד"ר יוכן בנ-נון על בחירתה לתקוף י"ר הפ"י. אנו מוקירים את תרומתך ארוכת השנים לחטיבה התפתחותית וכויום לכלל חטיבות בהפ"י.
- נרצה גם לידע את חברי החטיבה בדבר הכנסת ההולך ומתגבש שלנו פרי מאץ משותף של הוועדה המקצועית ועד החטיבה. הכנס יתקיים בתאריכים 10/6/10-3/6/1, בנוה-אלון שlid ירושלים ויעסוק במוח והתנהגות. התוכנית מבטיחה! אנחנו שריםנו את המועד.
- עוד החטיבה עשוה מאמץ לקיים גם השנה השתלמות. אנחנו עקבו אחר הפרסומים.

• הוועד המרכזי חדש נכנס לתקופתו ממקום רב באמצע חדש דצמבר. על שולחנו מונחים נושאים רבים ומגוונים לטיפול ואנו שוקדים על לימודם, ארגונים וביבושים תכניות פעולה. אנו מודים לחבריו הוועד היוצא ולפרופ' דן זכאי שעמד בראשו על ההשקעה ההתנדבותית, קידום הארגון וההגנה על מקצוע הפסיכיאטריה.

• **תקנות לחוק תלמידים עם ליקויות למידה במוסדות על-תיכוניים:** הוקמה ועדת ציבורית לתיקון תקנות לחוק הנ"ל, ובראשה עומדת ד"ר ליאורה מרידור. הוועדה עתידה לקבוע גם בשאלת, מי יוכר כמאבחן ליקויות למידה – נושא שהוא בלבמת המקצוע שלנו. לאחר פניות מרובות לועדה להופיע בפניה, זמנו לישיבה על מנת להציג את עדמת הפסיכיאטרים. לשם כך, הקמננו לתchiaה ועדת א-הוק, שפעלה מטעם מועצת הפסיכיאטרים בונשא. תוצאות החקירות הועדדו: ניצן מוש, ד"ר לילי רוטשילד, ד"ר גילה מצליח-ליברמן, מאשה שנמן ודוריתת תמרי, ששקדו רבות על הפן המקצועי של ניר העמדה של הפ"י. ניצן מוש ומאהשה שנמן יציגו אותנו נאמנה ובמקצועיות ובה בישיבה. תמצית עדמתהנו היא שהפסיכיאטרים הם אנשי המקצוע המיומנים ביותר לאבחן ליקויות למידה, וחידים שיכולים לעזרך אבחנה מבלת. נמשיך לעדכן אתכם בהתקנות.

• **מאגרי המידע האלקטרוניים:** במטרה לשדרג את השירותים בחנותנו להכנים השנה מאגר של מאמרים של ה-APA (PsycArticles) הכלול מאמרם בטקסט מלא מעשרות כתבי עת נבחרים, במקומות המאגר של התקצירים. תודות לד"ר משה למדמן שטיפול במסירות בונשא.

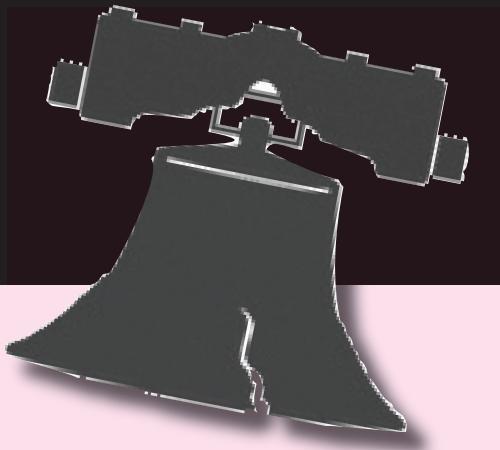
• **מעצה לשיקום נכי נפש בקהילה:**יפה גבעוני מונתה לקדנציה שנייה כנציגתנו במעצה לשיקום נכי-נפש בקהילה.

• **יום עיון: בנושא פסיכיאטריה של ההורות היום – סוגיות עניינות והשלכות ישומיות,** התקיים ביום ג' 16/3/10 באוניברסיטה ת"א בשיתוף המועצה להורות בישראל והחוג לפסיכיאטריה באוניברסיטה ת"א – הנושא יוצג בפורספקטיב רחבה ע"י מיטב המרצים. מצורפת הזמנה לגולן זה.

• **אתיקה מקצועית:** הנושא של הקנייה האתיקת המקצועית והטמעתה בctrine נרחבת ומעמיקה, נמצא על שולחן הוועד המרכז, ומתוכנן יום עיון בחסות הפ"י ועדת האתיקה בלקץ.

• **חברי הפ"י מוזמנים לפנות לヨ"ר ולחברי הוועד בהצעות, הערות והארות – פרטי הנבחרים מפורטים בהמשך.**

חדשנות הפ"י והמחזיביות

אננו נמצאים מזה שנים בתקופה משמעותית לגבי העתיד המוצעינו שלנו, המביא עמו דינמי וחלוקו-דעות בין החטיבות ובתוך החריבה

בקדנציה הנוכחית החטיבה נرتמה למען בריאות הנפש בישראל בשלוב עם העמותה למען רפורמה מיטיבת, במאבק נגד הפרטה של המערך הציבורי בבריאות הנפש. מתוך תפיסת שיש להbia לשינוי ורפורמה במצב הקיימ, המבקשת על מנת ששירותי חלום, אך לא לפגוע במקצועיות השירות הניתן, לפונים לקביל שירות זה ובעתיד המוצע. לשם כך, פועלנו בוועדות הכנסתת, בדיונים עם משרד האוצר, עם משרד הבריאות ועם הציבור דרך העיתונות. מה שהbia לכך שהרפורמה לא יצאה במתכונתה הראשונית. אך כתע נראה שיש להתגיים למען המשך המאבק במיחaud עם כניסה המוחודשת של פרופ' שני כיווץ לרפורמה ממשרד הבריאות.

"מלחמת היהודים" בתוך הפסיכולוגיה עדין נמשכת, וכיודע ההיא נקראת: 9 ב'. במשך כל הקדנציה קראתי מעל כל מה אפשרית לחבירינו בשאר החטיבות לשבת ולנות לפטור את הסוגיה, כשלגנד עינינו עומדות המקצועיות והאתיקה ובפסיכופרפייה. לצעיר, לא כך היה הדבר והנושא עבר לטיפול בוועדת העבודה, הרווחה והבריאות בכנסת. נקבעו כשדיונים תחדרשו בוועדת הכנסת ישבלו כל הצדדים לראות את טובת המוצע ולא לעסוק בפוליטיקה פופוליסטית. החטיבה נורתמה בכיניסיות ליצור דיאלוג בין הקולות שועלם מהאקדמיה לאבחן טיפול פסיכולוגי מונחה ראיות, לבין מה שנקרא הפסיכולוגים "בשתח", הקוראים לאژורק לפחות שנים של ניסיון קליני. לשם כך נערכו שיחות עם ראשי המגמות באוניברסיטה, עם צציגים מעממות אופקים ועם הוועדה המקצועית. דוגמא לאפשרות לדיאלוג פורה ולא פיצול בתחום באה לדי' ביתוי ביום העיון רב-אגונומיה ושבחנוריה ורבכ

החותטיבה נונתה לצורכי המתמחים ופותחה קבוצות קרייה
למתמחים לҚҚҚת בוחינת ההתחמות בפסיכותרפיה
ובධיאננסטיקה בפריסה ארכיטית. בהזמנות זאת, אני רוצה
להודות לכל המטפלים שהצטרכו למאגר של מטפלים
למתמחים מוחלט מתחום פולידיארארים גלובלינאים.

תרומות חברי החטיבה הקלינית לקהילה באהה לידי במלחתם לבנון השנה ובמלחמה בעזה: תודה לכל המתנדבים שתרמו מזמןם החופשי ואישו קוו טפון למtan עורה האשונית לאוכלוסייה שחוויתה את המלחמה.

אני רוצה להודות לכל המתנדבים שתרמו לפעולות החטיבה
במהלך הקדנציה, ולאחל הצלחה ליו"ר ולוועיד החדש.
החדש.

- הכנס השני לפסיכולוגים חברותיים, תעסוקתיים וארגוני – תקדים ב-19.2.2010. בין התאריכים 16.2.10-19.2.10 נושא הכנס: "AMILIM VLA-MILIM – השפה בעבודתו של הפסיכולוג". את הכנס יפתח הסופר עמוס עוז בהרצאה על ספרו "על אהבה וחושך". בכנס 11 סדנאות לבחירה בנושאים מגוונים. לראשונה פתחנו סדנה מיוחדת למתחמים בנושא ניתוח תפקוד – המשתתפים יכולים לקבל הרכה על שעות הדרכה קבוצתיות. ההרשמה בעצומה.

<http://www.psychology.org.il/events/216/>

המחלקה החינוכית – ציפי חייקין, י"ר

- בתחילת חודש דצמבר התקיים הסמינר הארצי השנתי המסורתי שלנו בטבריה. הסמינר היה רב משתתפים והם התחלקו ל-40-50 סדנאות מקבילות בתחום מגוונים והונחו ע"י מנהים ותיקים וחדשים מקשר התמחויות. המשובים שהתקבלו מה משתתפים והמנחים במהלך הסמינר ובסיומו צינו שביעות רצון גבוהה ביותר מהרמה המקצועית, הידע הרחב של המנהים והמנוחים, שיטות הפעולה והאושירה הטובה ששרה בסדראות ובסמינר. להצלחה גדולה זכה קדם הסמינר – הנושא היה חשוב ומאידך לווונטי לעובדינו והמטרים היו מرتקבים והצליחו לקרב אלינו את הקהילה האתיפית, על תרבותה ומאפייניה. שימח אותנו מaad שהשנה חברים ותיקים, שנעדרו בשנים האחרונות מהתutor נקב מיחסור בסדנאות לרווונטיות לוותק שלהם, מצאו הפעם גושאים שענו על המתעניינותם.

- ועד ה'י החדר החל את פעילותו ואנו מאהלים לו הצלחה, בכשנאמר, הצלחתנו – הצלחתן. הצלחה גם לשני נציגינו בווערא אחמד אבו-עביד וד"ר יזהר אילון. להזיכרים שמקומם נוסח שממור לחטיבה החינוכית אנו מאושׁ ואר פונה לאנשי להתנדב ולהציג את מועמדותם בכדי שהקלונן ישמע ויקבע.

החותמיה הקלינית – אבי סוויסה, י"ר החותמיה היוצאת

דברי אלה מהווים פרידה מכם חברי החטיבה הקלינית, עם סיום תפקידי כיו"ר החטיבה וכמציג בוועד המרכז. בראש ובראשונה אני רוחצת להודות לד"ר אודי בונשטיין על תרומתו ועזרתו בפעולות החטיבה ובוועד המרכז נציג החטיבה הקלינית, ולברך את י"ר החטיבה הנכנס, עמוס ספיבק, והשותפים לו בוועד המרכז מטעם החטיבה הקלינית: צבי גיל ופאולה סודוסקי, ואלאל להם לך'נד'זיה פוריה בקידום פרופס'ונאל' של הפסיכולוגיה הclininit.

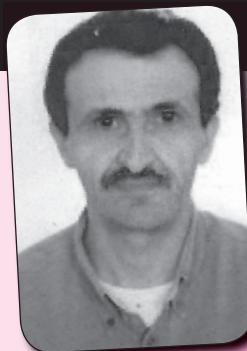
נבחרי הוועד המרכזי הטכניות לפטינולוגים בישראל

ד"ר יוכי בן-נון – יו"ר

טל' עובודה: 45-7472745 טל' נייד: 054-4807441

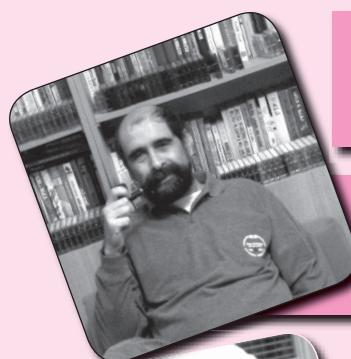
דוא"ל: jbennun@netvision.net.il

אחמד אבו-עbid – נציג החטיבה החינוכית

טל' נייד: 054-4286137

דוא"ל: a.abied@gmail.com

ד"ר יהור אלון – נציג החטיבה החינוכית

טל' בית: 08-6517551

דוא"ל: yealon@yahoo.com

אבי גיל – נציג החטיבה הקלינית

טל' בית: 04-8100751

דוא"ל: tsvigil@bezeqint.net

מוטי כהן – נציג החטיבה החברותית-תעסוקתית-ארגוני

טל' נייד: 050-7676704

דוא"ל: psychol@zahav.net.il

דורית נגלבן-כהן – נציגת החטיבה השיקומית

טל' נייד: 050-7730259

דוא"ל: doriac@012.net.il

ד"ר משה לנזרמן – נציג החטיבה ההתפתחותית

טל' נייד: 052-2620505

דוא"ל: moshel99@gmail.com

פאולה סדובסקי – נציגת החטיבה הקלינית

טל' נייד: 050-8563518

דוא"ל: paulasadovsky@hotmail.com

עמוס ספריבק – נציג החטיבה הקלינית

טל' נייד: 052-3818724

דוא"ל: amosspp@gmail.com

פרופ' תלמה קושניר – נציגת החטיבה הרפואית

טל' נייד: 052-8651294

דוא"ל: talmak@bgu.ac.il

שולחן הפסיכולוגיה הארצית במשרד הבריאות

ויאת לוזקץ

3. פтиחת מגמות לפסיכולוגיה התפתחותית. לצערנו, אנו בחסר גודל של פסיכולוגים התפתחותיים יש לפתח נושא זה הן באקדמיה והן בשדה.

4. יש לקדם פтиחת מגמות למגזר הערבי, כשם שמתתקים באוניברסיטת חיפה.

5. יש לפתח תוכניות לימוד ייחודיות למגזר החדרי, כפי שהובטח ע"ז נציג המל"ג בישיבת המועצה עוד בשנת 2006.

כמו כן ברצוני לידע ולשתף אתכם כי ועדת מיטען משרד החינוך עוסקת היום בקביעת התקנות לחוק זכויות תלמידים עם לקוחות למידה במוסדות על תיכוניים. אני צופה בהרחבה מה ילוויו הוועדה, שכן נראה שתוחום אבחון לקות למידה מתחילה להיות מופקע מהפסיכולוגים וועבר לידי של מקצוע חדש - מאבחן לquietות למידה ולידי המרפאים בעסוקן וקלינאי התקשורתי. קולה של ה.פ.י. לא נשמע מספיק חזק, לטעמי, וכן עומדים לאבד תחום ממשמעו מואוד בעיסוקן הייחודי של הפסיכולוג. (ולא משנה בהקשר זה מהי המומחיות שלו).

6. ואוי אפשר להימנע מלזכור, שתחומיים נוספים נוכנסים בתחום העיסוק בטיפול נפשי כגון: מרפאים בהבעה ויצירה וכו"ב.

לאור הנ"ל אני מבקשת ומצפה שה.פ.י. תאחד כוחות ותפעל כגוף אחד לטפל בנושאים הללו.

אני מאהלת ליו"ר החדש ולוועד החדש להתכנס ולפעול למען האינטרסים המשותפים של הפסיכולוגים בכלל תוך שמייה, במקביל, על האינטרסים המייחדים כל מומחיות. בברכה ובהצלחה.

**ימיימה גולדברג
פסיכולוגית ארצית
ומנהלת פנקס הפסיכולוגים**

לציבור הפסיכולוגים שלום רב,

ראשית, אני מבקשת לבקר את ד"ר יוכי בן נון על בחריתה ליו"ר ה.פ.י. אני מקווה כי בזכותו מילויו ו אישיותה המיעודת, נשכיל ליצור מערכת יחסים טוביה בין כל החטיבות ונћהף את ה.פ.י. לבית המקצוע של כולנו. אני מאהלת כי בתקופה זו נגיע לשלים המូח.

ומעניין לעניין באותו עניין – נכוון לרגע כתיבת מיילים אלו, אין לנו עדין יו"ר למועצה הפסיכולוגים. המועצה הקדמת סיממה את הקדנציה שלה בחודש דצמבר 2008. עוד טרם שהסתiyaימה הקדנציה פנוי לשלכת השר בבקשתה למנות מועצה חדשה. לא אלא אתכם בהשתלשות העיניים היגעים, אך הגענו ל McCabe שיש לנו כבר את כל הנציגים, למעט נציג מיטען שר הפנים. הידרו של נציג אחד מונעת הקמת מועצה שלמה. מדי יום או יומיים אני מתקשרת, שואלת, מבקשת ואיפילו מתחנןת שימונה הנציג החסר ותוכל لكم מועצת הפסיכולוגים בישראל, אך שר הפנים ממשיך בחוסר התיחסותו.

בහיעדר מועצה אין אפשרות לנו לחזור או למנות חברי לועדת הרשום לפנקס הפסיכולוגים וכן חברים לועדות המקצועיות השונות, ולמעשה, פעילויות רבות שלנו מוקפות או משותקות. אני תקווה, כי שר הפנים יעדת לפנוי הרבות ויאפשר לנו לחיש את פעילותה של מועצת הפסיכולוגים.

ברגע שתוקם מועצה ארוכה להביא לשולחנה מספר נושאים

חשובים ולבקש את סיועה בקיודום:

1. קיודם תיקון חוק הפסיכולוגים - "יחוד פעולה של פסיכולוג לעורך אבחונים/ מבחנים פסיכולוגיים. לצעיר, עם חקיקת החוק ב- 1977 לא י獨ודה הפעולות של אבחן ע"ז מבחן פסיכולוגים לפסיכולוגים. המועצה יזמה הקמת תת-וועדה ממספר חטיבות, אשר הגישה מסמך למשדר. יהלנו מ"מ ארוך עם נציגי סקטורים אחרים לגבי מה מצוי במאגרש שלנו ומה ימצא במאגרש שלהם. הנושא הועבר לשכה המשפטית משרד, אך עד היום טרם סופל.
2. כנ"ל לגבי תיקון התקנות שאושרו ע"י המועצה עוד בשנת 2004 וטרם טופלו במשרד.

מאגרי המידע

במטרה לשפר את השירותים הניתנים לחברי הפ"י שידרגנו את מאגרי המידע: במקום שני מאגרים הכלולים ברובם תקצירים, הוחלף המאגר PsychInfo שעליו היוו מנויים בשנים האחרונות במאגר PsycArticles המכיל המאמרים בטקסט מלא.

שני המקורות המרכזיים הם:

APA – מאגר טקסט מלא של APA הכלול כ- 70 כתבי עת בטקסט מלא היוצאים לאור על ידי: Canadian Psychological Association, Hogrefe publishing Group

Proquest Psychology Journals – מאגר מידע של Proquest הכלול תקצירים מtower כ- 650 כתבי עת וכן בטקסט מלא מtower 550 כתבי עת בתחום. במאגר תוכן ייחודי, שאינו נמצא במאגרים נוספים, וכן כ- 4000 עבדות Doktorat בטקסט מלא.

פירוט מלא של רשימת כתבי העת וشنנות הפסיכו מצוין בכנסה למאגרי המידע באתר. הכנסה היא באמצעות שם משתמש וסיסמה אישים הניתנים לכל חבר המשלם דמי חבר.

נשמעו לקבל תגבות, הערות והארות.

ברכה,
הוועד המרכזי

אוניברסיטת תל-אביב

הפקולטה למדעי החברה ע"ש גרשון גורדון • החוג לפסיכולוגיה

תכנית ההשלמה לפסיכולוגיה קלינית

נפתחה הרשמה למחרור ח', ב-11 במרץ, 2010

התכנית הקלינית כוללת הכשרה בתחום הפסיכותרפיה, הפסיכודיאגנוזטיקה והראיון הקליני, ופסיכופתולוגיה, בהתאם להנחיות הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה קלינית משרד הבריאות.

משך התכנית: **שנתיים אקדמיות**
בשנה הראשונה: יום לימודים אחד בשבוע
בשנה השנייה: יום אחד באוניברסיטה
ועוד שני ימי פרקטיקום במסגרות קליניות חיצונית
המשמעיים רשיים להתחילה בתהליך התמחות קלינית*

תנאי הקבלה והליין המוני:
תקבלו רק פסיכולוגים בעלי תואר שני שרשומים בפנקס הפסיכולוגים
המיון יעשה על פי הקיריטריונים המקבילים במוגמות הקליניות
התשלום עבור תהליכי הקבלה והמיון הינו 500₪.

لتשומת לבכם: הרשמה לתכנית תסתיים ב-29 באפריל, 2010

פרטים וטופסי הרשמה בכתב: <http://freud.tau.ac.il/hashlama>
לבירורים נוספים ניתן לפנות לאורי בורנשטיין, רכחת אדמוניסטרטיבית, טל': 03-6409547, 03-6407353
דו"ל: hashlama@freud.tau.ac.il

*פסיכולוגים מומחים ופסיכולוגים שהתחילה התמחות בתחום פסיכולוגיה אחרים
צריכים לבדוק זכאותם לקבלת מלגת התמחות משרד הבריאות.

היחסים בין הטיפול הפסיכולוגי ליהדות ממאבק ענקים דרך פיוס לקראת שיתופי פעולה

יששכר עשת*

מאמר זה הוא חלק פרק שנכתב בספר¹ שיצא לאחרונה לאור. שם הספר הוא *Psychology's War on Religion*.^{*} הספר דין באתגרות הקיימות בחילוק מהగישות הפסיכולוגיות להציג את המدع כחלופה המדעית לדת ואמונה. הספר בוחן את אי הסובלנות שקיים בפסיכולוגיה כלפי ערכי מוסר שמקיים בדת. מאמר זה עוסק באופן ספציפי ביחסים בין תורת החיים היהודית ותורות חיים שמציאות חלק מגישות הטיפול הפסיכולוגי. במאמר זה יתברר שהחלק מן הזרמים הדתיים והפסיכולוגיים, מנהלים ביניהם מאבקים ותחרות על נפשו של האדם, אבל יש גם זרים המאחדים כוחות במטרה להזות את איביו של האדם והעולם. במאמר נגלה כיצד מתוך השותפות ניתן לבנות תורות חיים מורכבות שתורמות לצמצום עולות, למיתון פגעה באדם בח' בצומה ובדומם, לפישור בין קיצוניים, להגברת חמהה כלפי מיעוטים ונתקנים ולקיים השלום בעולם.²

א. מקור חיים וסמכות: מקורות הסמכות של תורות החיים שמציאות גישות טיפול פסיכולוגי הם בדרך כלל המدع והפילוסופיה שהם מעשי ידי אדם. אדם רשאי להציגו בתפקידו בעולם זהה. מקור הסמכות של הדת היהודית הוא אלוהים שננתן תורה חיים לאדם ומכאן שהוא מחויב לדעתה עמוקה שהוא אינו יכול לומר.

ב. חובה מעשיות לגבי דרך חיים מומלצת: הגישות לטיפול פסיכולוגי מסתפקות בהמלצות המבוססות על מחקר מדעי והאדם חופשי לבחור אם לקבול. אדם שאינו מקיים את ההמלצות עלול לפגוע בעצמו ובסביבתו. תורת החיים היהודית מבוססת על מציאות המציאות את האדם. מציאות אלו נגזרים מלאוים שהוא ישות מחוץ לעולמו. אי קיומן הוא חטא, ככלומר פגעה לא רק באדם ובנסיבות אלא גם באלוים עצמוני. בשתי הגישות אין מתאם ישר בין קיום המציאות או ההמלצות המדעיתות לבין הירשות ואושר.

ג. עקרונות מוסר: תורה החיים היהודית מצהירה בגלוי על עקרונות מוסריים בהקשר ליחסים שבין אדם לעצמו וסביבתו. רוב גישות הטיפול הפסיכולוגי מצהירות על ניטריות מוסרית ומוסתרות בבריאות נפשית שתוביל לה חיים הטוביים וכן לשמייה על כל אתיקה מקצועית.

ד. אשמה ורגשות אשמה: חטא על פי תורה החיים היהודי גורר אשמה. האשמה באורה החיים היהודי מסייעת לאדם

מהי תורה חיים? תורה חיים היא תפיסת עולם. על פי מיליון שונים מדובר בכלול הדעות והאמונות של אדם או של קבוצה בעניין החיים בכלל ובעניינו רוח, מוסר וחברה. תורה החיים כוללת המלצות או חובות בתחום חיים שונים.

יש תורה חיים שמאפשרת חופש בחירה ויש הדורשת מחויבות. בכל תורה חיים יש תורה שכר ועונש שנעה בין עונשים קצובים ומוגנון אכיפה, לבין שכר ועונש שנובעים באופן טבעי מקיים או א-קיים ההמלצה או החובה. קיומם ההמלצות והמציאות מגדיל את הסיכוי לחיים טובים, א-קיים פוגע בחים. חיים טובים על פי תורה החיים, מתקיימים כאשר אנחנו גם שורדים, גם מאושרים וגם חיים באופן מוסרי. לתורת חיים יש גם סמכות המכתיבה את ההמלצות והמציאות שהן החובות. על פי אלוני (1998), שחקר דרכם בחינוך המוניסטי, סמכות זו יכולה להיות אלוהים, המדע, השכל הישר, הסכמה חברתית ואףלו אני עצמי.

הבדלים בסיסיים בין שתי תורות החיים. מבין המגוון הרחב של תורות החיים, פרק זה מתייחס לתורת החיים היהודית מול תורות החיים שמציאות חלק מגישות הטיפול הפסיכולוגי. בין שתי התורות ישנים מספר הבדלים בסיסיים.

* לצערי בהוצאה הספר באנגלית החלטו העורך בטועות להציג את התואר דוקטור לשמי, בעוד אני רק בעל תואר שני. עם הקוראים הטילה. בהשכלה אני פסיכולוג קליני ורופא, מדריך בטיפול משפחתי. מדריך ב- CBT, מומחה בהיפנוזה. עבר מנהה בתוכנית של דר' יאיר כספי פסיכולוגיה יהודית. מדריך ומורה במחלקה לרפואת משפחה בטכניון חיפה. מחבר בין פסיכולוגיה כדעת מגובה מחקר רפואי ואמונה, תרבות וערכי מוסר.

¹ מאמר זה הוא פרק 5 עמודים 128-95 מתוך הספר:

Cummings N., O'Donohue W., Cummings J., Editors. *Psychology's War on Religion*. Zieg, Tucker & Theisen. Phonix Arizona, 2009.
² תודות עמוק מילב: לקודש ברוך הוא שנפלאות דרכיו הוליכו אותנו לכטיבת פרק זה, לאשתי האהובה אורה וכל ילדי נוגדי שטמכו ועוזדו. למתרגמת הנאמנה והמחזיקת תמי דומאי, לדר' יאיר כספי שנברחו נכתבו דבריהם אחdim כא, למרב אושר, לטובה בוקסבאום, לאורילי קנט, שהאייר את דרכי, לדר' דני קורן שהפנה את האתגר אליו מtower אמונה ביכלתי.

הט שומעים את חריקות שלשלאות הטנק המתמן בטמלה. הקשר בין אוליר ונתנאל לבין היחידה נותר. הט ומשפט טאלח יודעים שהטנק מטבב את קנה התותח, מחלש הגנה בדרכו אל היעד. אם יזהה החילימ בטנק חנועה בבית, הט ירו את הפגז המוכן בקנה... נתנאל מנתק מעט ומחלל פטוקי תהילים. אוליר חושב על המשפחה שחמולו. טאלח חושב על משפטו הקטנה שהחציל להקיט. מרים מוחנכת בזרועות טאלח ומכונת את חטן אל חוכה.

הטנק עוזר... שקט מקרוב, המולת קרבות ברוחבות הטחוכים... חטן הקטן בוכה ההורים אינם חשתקים אותו.

"שייחוך כבר..." חושב אוליר באימה ובא לו לחקוע בו כדור אילולא לח שחיili הטנק יזהה את הידי וירו בהם.

נתנאל מביט דרך המשפחה העדית שחמולו, ממשיך למלמל פטוקי תהילים ואת עצקו של אלישע בשראה את אליו עולה בטערה השמיטה ב"רכב אש וטמי אש", "אבי אבי רכב ישראל ולפרשיון".

טאלח חושב ברגע שם הט יתוון הט לטוח ייקחו איתם שני ישראלים מטרחים. מרים מנוחת את חטן, מחבקת אותו חזק וובכה מרה...

נשמעת יריית תותח "רכב האש" ומיד החטפות אדריה בקומה שלטמה. תוך שנייה כל הרצעה מתפרקת והטלון מטהטן על יושביו... עוד מטפר דקota של מהומה וכולם, מלאים באבק מחרומחים ומבטאים זה בהזחה. בטלבוח החטפוץ צינור וריצוף הטלון מתהילה להתמלא במתים חיים... שוב נשמעת חריקת שלשלאות "רכב האש". הפעם הוא מתרחק מן הטטמה. זהו! הט קיבל את המנה שליהם... לבניתם.

חטן צוחך מכאב. הוא נחתק מזוככי מונעצת. מרים מתחילה לטפל בו. אוליר ניגש לעוזר. הוא מוציא טוכרית טולית מתוקה ומציע אותה לחטן. חטן רואה אותה מבין הדמעות, מושיט יד, מביט לדגע באיטה, מקבל אישור ולוקח את הטוכריה.

טאלח רץ למטבח לעזר את דרט המתים. נתנאל מהצד חמוץ ברכבת הגומל ומודה על הנט. "colsuno ניצלנו... וגם הט..." מכה בו המחשבה ורגשות של קירבת גודל חצילים אותו. "אלוהים הוא של כולם...". חושב נתנאל ודמעות חפתיעות של אווש מציפות אותו. מרים טימה לחבוש את חטן הבוכה ומצץ בהנאה את הטוכריה.

"אלוהים הציל את colsuno...". פונה נתנאל אל אוליר.

לחזור בדרך הישר. גישות מרכזיות לטיפול פסיכולוגי, בדרך כלל אין עסוקות באשמה שהמצבן או הסופר Ago כפי שמנגידו אותו פריד. רוב הגישות לטיפול פסיכולוגי ממליצות למטופלים לא להיות שיפוטיים. הגישות השונות לטיפול פסיכולוגי שנמו את העיקרון "...צ'זיק באמונתנו? כייה". (חבקון ב' ד') המחייב את האדם לחיות במסגרת התורה, לעיקרון פלוריסטי שבו אדם בוחר את המוגרת שבה הוא חי, "איש באמונתו יחייה!"

האדם והחברה: (רוטנברג, 1994) מצא במחקריו שהגישות המערניות של הטיפול הפסיכולוגי מדגישות בעיקר את האגוצנטריות ואת היהות האדם במרכז. בעוד שתורת החיים היהודי מדגישה את הערבות ההדדיות.

ערך המשפחה: תורת החיים היהודי מעלת את ערך המשפחה כחלק מכלול חי' האדם. רוב הגישות לטיפול פסיכולוגי מקבלות את המשפחה כנתון חברתי. על אף המחקרים המצביעים על הערך שיש לח' המשפחה לאדם, מעט פסיכולוגים יצאו בהצהרה גלויה שכדאו לחיות במשפחה.

בماמר זה נתווודע לשולשה מצבים בין תורת החיים היהודי לגישות מרכזיות לטיפול פסיכולוגי. **A.** מצב של מאבקי כוח ושליטה על نفس האדם. **B.** מצב של כבוד הדדי המאפשר למטופלים ומטופלים להנות משני העולם. **C.** מצב של אחדות ניגדים ויצירות חדשות שבו שתי התורות משלבות זוועות כדי ליצור חינה הדדי בין התורות.

ילווה אותנו בדרכינו זו אופיר (שם בדי). אופיר הוא חייל צעיר, איש טוב לב ומצפוני המנהל אורח חיים חילוני. לא אחת בתחומים שונים, הוא נתקל בסתירות בין תורת חייו החילונית לבין אורח חיים דתי שהוא פוגש פה ושם. אופיר ישתף אותנו בהרהוריו ובדרכים שהוא מצא כיצד לחיות עם הסתיירות הללו.

לגדים מרכיב אש.³

אהוד מנור [1978] כתוב באחד ממשיריו: "משהו, מישהו, דואג, דואג לי שם למעלה. בא והדליך כמה כוכבים, והם נופלים אחד-אחד. אנו טובבים בשתי דרכי שונות, יום ולילה לאורכם. עילאים ורעבים ומחכים לאות, בנתיבי אבק וחמן. אנו נילגש בטוח דרכים ושאלות, נילגש בחותם ימים רבים, בחתום הרבה לילות..."

שנת 2009 באחד הלילות. ברוחבות אחד הכבישים בעזה, באחצע חבעע "עופרת יצוקה" מטהתרים בבית טאלח שני חיילים, נתנאל איש דתי ואוליר החילוני. שטוףים רוכנים נתנאל ואוליר בצד אחד של הטלון. בצד השני של הטלון יושבים על הרצפה שטופים וחובקים טאלח, מרים וחטן בנט הקטן בן השלוש. בחוץ

³ הטייף הוא דמיוני והוא בא להמחיש תהליכי תוך אישים ובין אישים מסוימים שפגשו בדרכי

"אלוהים הוא של כולנו..." עונה לו מרים בעברית
ובבבליותון.

אולייר נבוך מעת. הוא אינו מאמין באלים אבל הוא
זהה את רגע הקربה ורוצה להיות שייך לרגע זה:
"כן..." הוא עונה בניחוט בקול רלה ורעד.

סאלח חוזר לטלון. מביט באנשים... הוא אינו טולח
אבל מצטרף לרגע...
אオリיר חוריד את חרטיל הגב ומחזיא חעת אוכל, "קחו

קחו..." הוא מתבאיש בחשיבות האיות שחיו לו.
אנחון זדים". מודיע נתנאל.

סאלח ושען על הקיר הטడוק, מרגיש את שוחלות הגול.
בעוד רגע יחוור הcum העצום שלו על היהודים. "יהיה
קשה לטלוות... הוא מהרהר.

...אオリיר שב הביתה מון המלחמה תוהה על האמונה
הדתית שפוגש בטלון המשפה העדית. האקירה
הltrטיט שהוא מנהל אחרי המלחמה מגלה לו שנחנאל
נהרג כמה ימים מאוחר יותר מ"דכבר אש" כוחותינו. גם
סאלח ומרים נהרגו מLAG' אחר בהמשך המלחמה. חטן
הקטן ניצל אבל האם יעדתו לו חוטן נלשי להתחזק
עם האובדן? טעם הטוכריה ומעט האוכל שהשאירו
חוילים היהודים נשארו בלבד.

"מה אלוהים רוצה מפני?" חושב אオリיר. "...למה הם...
הדתים... נהרגו... למה אני ניצחתי?" אלו שאלות
זרות לאオリיר. שאלות מאיהם וקשות. והוא מנסה
להרחק אותן... "שיטויות... אין דבר כזה..." אבל
הן אין מרלוות... הטעשה שזהו אותו הטנק שירה
בכולם והופכת להיות טעה שעוררת ומודתינה בירור
אותנטית. אבל היא גם מחשבה שעולה לחוץ את
גבול הטורדות הכללית...

א. מאבקי כוח ושליטה בין הדת היהודית לפסיכולוגיה.
מסוף המאה ה- 19 לתחילת המאה ה- 20, תורות החיים
על פי הדת והמסורת ועל פי המדע והקדמה, מגיעות לדי'
נגידות בשאלות אידוייסטיות וקסולוגיות. בפרק
זה נראה כיצד נגידות זו עלולה להביא מטפלים ורבנים
קיצוניים להיאבק זה זהה.

מסוף המאה ה- 19 לתחילת המאה ה- 20, אידיאולוגיות
גדולות שהן תורות חיים, מיציאות דרכם חדשנות ל"חיים
טובים" וטופסות את מקומה של הדת. גם המדע תופס
את מקומו הדת ככליל הגללה והבטיחון בעולם.
ב- 1882 בספריו המדע העלייז, ניטשה, (1975) מカリיז על
מוחו של האלוהים ושאל לאן תאל התרבויות האנושית מכאן
ולהלא? עצוין (1966) סואן כי הערכת האדם בתקופה זו
מתבססת בעיקר על האמונה במדוע, בקדמה בחוקי החבורה
ובמוסר האנושי. ב- 1902 סואן הרצל, (1960) בלהט, בספריו
אלטנויילנד שם רצים משהו... אין זו אגדה... מול העצת
האדם המאורגן בחברה ושולט בעולם, ממשיכה היהדות
לעמדו ולהרכיב ראש לנוכח כוחו את אלוהים ווחכמת תורה

שנתן לנו. קהילת מסכם את תמצית מהות האדם על פי
היהדות והוא חיים מול הסמכות العليונה ומצוותיה: "סוף קבר
הittal בשמי את האלוהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל
האקסם". (קהילת י"ב י"ג)

התנועה הרוחנית של החברה המערבית חדרת גם לחברת
היהודית. מיכאל (2005), מספר לנו על תנועת ההשכלה
היהודית, שבתקופה זו המאמצת את ערכי הנאות ומעודדת
את היהודי להשתלב בחברה שביבו. המשיכל היהודי נושא
להעמדת טובת האדם וחירותו במרכז. לא עוד החברה תקבע
את דרך חייו אדם, אלא רצונו ותבונתו.

על רקע תקופה זו, פרויד אבי הטיפול הנפשי המערבי,
מביא את תפיסת עולמו באמצעות הפסיכואנאליזה. לטענתו
הפסיכואנאליזה היא מודע חדש של חקר نفس האדם. ב- 1927
במאמרו "עתידה של אשליה", פרויד שיאנו מתנכר לזהותו
היהודית, טוען כי גם הפסיכואנאליזה וגם הדת מתייחסות לנפש
האדם ומצוותיה. אך בעוד שחדת מנסה לרפא באמצעות
אשליה, הפסיכואנאליזה מבקשת לשיער לאדם להכיר במצוות
כפי שהיא. הדת היא "נוירוזה של המונחים!". טוען שם פרויד.
כאשר הפסיכואנאליטיים ממשיכי דרכו על לישראלי, נוצר
פגש בין הצוינות האופטימית הסוציאליסטית, לבין תפיסת
האדם הפירושיאנית הפסיכומית אינדיבידואליסטית. מפגש זה
הוביל בצד שיתופי פעולה גם מאבקים שמתוארים אצל
ROLINIK (2007).

Warnock (1989) מציג פסיכולוגים נוספים המתנגדים לדת
באופן נחרץ. פרידריך סקינר למשל מתייחס לדת כאל התניה
 בלבד. ואילו Ellis (1958), טוען שאמונה דתית מגדילה
מצוקה نفسית. אליס אגב, שינה את גישתו (2004) בעקבות
מחקרים וטען שאמונה באלים הטוב משפיעה באופן חיובי
על הבריאות.

בשיחה שבחרד הטיפול הפסיכולוגי, אלוהים, אמונה וערבי
מוסר כמעט ולא באים לידי ביתו. את מקומם תפיסת
רגשות, תסכולים, "יאוש, ערך עצמי", בחירה החופשית וחירות
האדם. את מקום העבר הלאומי והתרבות, תפיסת העבר האישית
והמשפחתי.

מכשיכיו של פרויד הומניסטים ואקסיסטנציאליסטים, אינם
מסתפקים בחקר נפש האדם כאובייקט ומרגשימים צורך למצוא
דרכים להביא לידי ביתו גם את רוח האדם, אבל לא אלוהים.
האדם כוחש משמעות והגשמה עצמית ולא רק הישרדות,
מערכות למשל Maslow (1971), Rogers (1951),
yalom (1989) ואחרים. סליגמן (2005), מציע להיאבק בريك
הקיומי באמצעות גישה חיובית לאדם ולחיים.果然, נאמני
"תורת החיים" היהודית ממשיכים לשורר מול ספר התורה
בבית הכנסת כי התורה: "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי
מאושר". (משל ג' ח')

העוסקים בטיפול הפסיכולוגי במדינת ישראל, ברובם שייכים
לקבוצת האינטלקטואלים השמאליים החלוניים. חוקרים
רבים כגון אלכסנדר (2002) ואחרים טוענים שהחלוני הקיצוני
בחברה הישראלית, מצוי עצמו לא אחת מתנכר בرمות
שונות ובמושגים שונים למוקורות ישראל. קבוצה זו מצהירה
לעמדו ולהרכיב ראש לנוכח כוחו את אלוהים ווחכמת תורה

למצוא עצמו מגיב בא-קבלה בסיסית, ניכור ולא אחת גם בעיניות וזלזול כלפי מטופל, או מטפל בעל זיקה יהודית ודתית. למשל, כאשר אישת דתיה תסרב לבצע הפלה על אף הקשיים הכלכליים והלחיצים הרגשיים הקשים שבהם נתונה המשפחה. מצד שני רב קיזוני בעל השפעה על קהל מאמינו שיתנגן למשל לטיפול פסיכולוגי באישה דתיה הסובלת מדיcano אחריו לידיה, עלול לגרום לנזק גדול לה ולמשפחתה.

אופיר

אופיר מנטה ליטר לחברי החילוניים את האירוע בטלוויזיה העדיתית.

"נו באמת? אתה באמת מאמין בזה?..." שאלות אחדים בזילול.

"מה קרה לך? חזרת לנו בתשובה?" חוששים אחרים.
"בשם הדת נשך הרבה דם..." כועסים אחרים.

"...מה אתה רוצה להזיד אוthon בתשובה?"
אופיר נבוק. הוא מבקש רק להרהר בקהל ואין מקום לשיח זה בין חברי. אופיר חושש מדחיה. הוא תוהה אם באמת הוא מקעין את דבריו כלפי שאומרים חברי. רגעים הוא עצבנו אינו מצליח לחבר בין שתי תורות החיים. אבל אין מי שייעזר לו. מרכיבים חדשים בדוחתו היהודיות קונים להט אחיזה בחדועו, טבעים אותו ואינם מדרלים. בטטר מלים מגלה אופיר שאלישע נאחז באדרת אליה העולה ברכב האש השמיימה כשהוא מנטה לעצו את הפרידה בנייהם. אבל אליהו עולה ורק קרע נאדרתו של אליהו נופל על אלישע... אופיר מצטחרד.

ב. כבוד הדדי בין הפסיכולוגיה לדת היהודית.

חמיישים שנה של טיפול פסיכולוגי ושל עולם דתי המתקיים בעולם חופשי והתקדמות מודעית, מצמיחות את-אט גישות מתונות יותר של טיפול פסיכולוגי ורמים דתיים מותנים יותר. פרק זה נגלה כיצד גישות גמישות יותר מביאות את שתי

تورות החיים לאפשרות חיים של כבוד הדדי. בשנים האחרונות רחמה רקשברוזן את יישות הטיפול הפסיכולוגי, מראה יותר ויותר את החשיבות שיש לערכים שמצויה תורה חיים דתית בכל וgom תורה החיים היהודיות בפרט. Miller et al (1997) וסליגמן (2005), מוצאים במחקריהם את כוח ההשפעה שיש לניטין חיים, כוחות פנימיים, תמיכה חברתיות, אמונה ותקווה רוחנית, חברות בקהילה ותמיכה משפחתיות. לפסיכולוגים המתבססים על ממצאים אלו קל יותר לכבד דרכי מסורת דת. ואכן Wendel (2003) טוען, כי האמונה והרוחניות הפכו בעשר השנים האחרונות ל"נושא חם" בטיפול הפסיכולוגי.

גם הגישה הפסיכואנליטית כפי שטוקרים ב- 1995 (מייטשל ובלייק, 2006) עוברת שינויים. הגישה נוטה להחשב יותר יחסית אנוש חיובים ואMPIטיות בין המטפל למטופל. כך יכול פסיכולוג שעבוד על פי עקרונות חדשניים אלו, לכבד יותר את תורה החיים היהודיים המכילה ערך רב להתחשבות לאחר

שהיא מחפשת דרכים לעיצוב חי' המדינה כמדינה נורמללית לכל העמים. החילוני הקיזוני סבור כי הישועה הנפשית תבוא מהדמוקרטיה, זכויות הפרט, חופש הדיבור, חי' תרבות עשירים, רפואי ופסיכולוגיה. היהות וכל אחד והאמת שלו, אין רשות לחנק לערכיהם ולמוסר טוען בלהט ס. זהר (1974). אם יש צורך ברווחנות, החילוני מוצא אותה ברפואה המשלימה ובתורות המזרה. אלכסנדר (2002) מכנה תחיליך זה "בגדת האינטלקטואלים". מאבק זה מוציא מפרופסור שביד (1975) אזירה כי אם עם ישראל יתנכר לתרבותו הוא עלול לאבד את קיומו הפיזי. כך למשל יכול אסטרה אליצור (2006), שהוא פסיכולוגית ישראלית יהודית חילונית לכתוב על התעוררות הלב וחוץ חדש! בעקבות אימון בודהיסטי. סארטר, (1948), טוען שהדמוקרטיה תציל את היהודי ממדתו ומתרבותו. כיהודי, כי הדמוקרטיה מפרידה את היהודי ממדתו ומטרבותו. גם דעה זו לא באה לידי ביטוי בקבוצה קיזונית זו.

מולם עומדים יהודים קיזוניים הנאבקים לשמר על תורת החיים היהודית מול תורת החיים החלופית החילונית שמתגבשת והולכת. הזוג מלר (1998) שבنم חזר בתשובה באופן קיזוני ושנים רבות נתקק הקשר ביניהם, מבאים את הביקור על החילוניות של הרב "החזון איש" לדוד בן גוריון ראש הממשלה ישראל ב-1950: "אתם עגלת ריקה!" את הביטוי "אין לא מודע, יש רק אלהים" מוצא (Seeman 1999) באחד הפסטורים של העדה החדרית. זווית אזהרה מפני חטא האמונה החילונית בערך הרצון החופשי. על פי היהדות המניע העיקרי של האדם הוא החיפוש אחר האלים ולא החיפוש אחר מניינים לא מודעים של האדם. "...כִּי כָּנַת גְּלָם לְמַגְעֵץ עֲזֵיךְ..." (בן גבירול כתיר מלכות ח') רוטנברג (1994) המסתמך בין השאר גם על הפסיכולוגיה מקס ובר, טוען כי יש ניגוד ממשמעו בין תורת החיים שמציע הטיפול הפסיכולוגי המערבי שבטיסון נוצרית קלוייניסטי פרוטסטנטי, לבין פסיכולוגיה שבבסיסה היהודי. זרום נוצריו זה מעלה את ערך ההישרדות של המוכשרים יותר בעוד שבבסיס הפסיכולוגיה היהודית וום הפניה קיימת הערבות ההודית. רוטנברג גם טוען כי בנגוד לגישת הטיפול הפסיכולוגי המערבי הפסיכובי הנוצרי שאון בה ישועה לאדם בעולם זהה, הפסיכולוגיה היהודית היא אופטימית ומציעה תיקון עצמי בעולם זהה באמצעות סליחה וכפירה.

כך נראות שתי תפיסות עולם אלו בעין הקיזוניים משני הצדדים. מיטיבה לתאר זאת מרב אשר מטפלת רגשית דתיה אצל ברקת (2003): "את תחילת תחיליך הבורר על הקשר שבין הטיפול הרגשי והיהדות ניתן לסמן אצלו עם היוצרים של ראש הממשלה יצחק רבין. התחששה הבוררת כי קיימים מגזרים שונים עם שניכון, החשדנות, העינוי והאייה בינהם הולכת וגוברת, הגעה לעצומות בלתי נסבלות בראצת ובתגובהות הרגשיות הקיימות שנבעו בעקבותיו. התחלנו להרגish ולראות את מה שכונה השם בעם". עציוני הלוי (2000) קරה נושא זה לעומק והוא טוענת שקיםensus עמוק וחולק בין דתים לחילוניים המאים על הדמוקרטיה ומסכן את עצם קיום העם היהודי כעם אחד בארץ ישראל. פסיכולוג חילוני המזדהה עם קבוצות קיזוניות אלו, עלול

אופיר

הפסיכולוג איתן ניגש אליו, מזוהה אצל אוליד טראומה מהחברתי נורחטיבית, שהביאה אותו לפתח מנגןון והגנה רוגרטיבי של אמונה. הוא מכבד את מנגןון ההגנה האוטוני של אוליד ותומך ומרגע אותו באמצעות רגישה. "... אלן הונחשותطبعיות הנובעות מהחרג והקשה שעוברת... אט-אט את החרג לעצמך... תפרקת יוצאת מן הכלל". אוליד

הראג'יש שהפלטינולוגיה לא מבין אותו ועובד את הטיטול. הוא מגלת חילונים שמתעניינים ביהדות כתרבות. שם הוא מוצא מקום בטוח לשחף אחרית בחוויה שעבר בבחולמה. הוא החל לנדר יותר על מחשבת ישראל ומוצא בה להפטחו פלורליزم. הוא קורא ב"ספר החינוך" כי יש בתורה "שבועיםணיט" שהם הביטים שונים של חכמת אלוהים. כמה חברים מתעניינים וטקרים נדרכו. הוא מוציא אין לכבד את האחד ומוצא שמכבדים גם אותו. דברי אופיד, מה ליהדות יש להגדיל על...? שאלות אבודרים בהומור יידיזורי חם. ההכרזה "נעשה ונשמע..." שהכריזו בני ישראל במעמד הר סיני, נשמעת כמו עיקרון הבהיר של הדרוי שהציגו לו לדבר פחות ולעשות יותר. ערך המשלחה נעשה חשוב לו יותר. מתיקות החיבור של המשלחה העתית נצרבה בו על אף מותם, הוא חשוב על געניט הפלטו שנותר בחיקם ללא הדרוי.

ג. אחות ניגדים ויצירות חדשות המשלבות יהדות ופסיכולוגיה.

לצד הנאבקים והמכבדים, קיימות גישות ביהדות ובטיפול הפסיכולוגי המצויות "תורת חיים" שיש בה שילוב בין מרכיבים דתיים בכלל ויהודים בפרט, לבין מרכיבים מעולם ההטיפול הפסיכולוגי. פרק זה נבחן מספר ניסיונות לבנות

תורות המחברות חלק מההבדלים לככל אחדות. מספר גישות בטיפול הפסיכולוגי ונתנות מקום חשוב למרכיבים שונים כմבדלים בין עולם הפסיכולוגיה לעולם היהדות.

אמונה דתית ונוכחות אלוהים: בוגר לפריד ואחרים, יש מטפילים שביהם הנוכחות האלוהית היא ממשמעותית. אצל (וונג 2005) כבר ב-1938 בספר פסיקולוגיה ודת אלוהים נוכחת. האדם נברא בצלם אלוהים וחווית הנוכחות האלוהית מושפעת מחויה אישית ומתרבות. Warnock (1989) מצטט פסיקולוגים מרכזים המתיחסים לאלהים. אריק אריקסון טוען כי הדת היא תכמה גנטית נוספת. ויליאם ג'ימס חוקר את הדת כחויה אישית עצמתית. לפי אברהם מאסלן הדת היא דרגת התפתחות הגבוהה של האדם. עברו פרץ פרלס (אבל וולק, 1971) הדת היא היכולת להתחבר לאנרגיות יצירה של היוזם. פרום (1975) מתיחס לדת כאל אהבת האדם. בספרו השפה שנשכח שפורסם ב- 1951 הוא טוען שמנוחת השבת היא רגע של חיונות, ויתור לרוגע על שליטה בעולם המאפשר חיים בשalom ובשלום עם الآخر והטבע. בגישות טיפולית אלו קיים פוטנציאל לבניית תורה חיים ותורת טיפול פסיקליוני שבו נוכחות אלהים היא מרכזית.

באמצעות הגדית וಗמilot חסד, הן התנהגוויות רצויות וחשובות. אליצור (2006) מוצא שהפעולות הפרשניות של הפסיכואנליטיקאי את מרכבי עולמו של המטופל, דומה בעיקרה לפרשנות המדרשת של פסוקי התורה. אנקורי (1991) מוצא אצל יונג כמו בחסידות, כי האדם נברא בצלם אלוהים והאפשרות להיפתח לניצוץ האלוהי שבכל אחד מאיינו מקדמת את המימוש העצמי. האנליטיקאי ארליך (2003), סוען שהטיפול הנפשי הוא מעין דרך לתקן הנפש ותיקון הפרט יביא לתיקון עולם כמו בסיסום כל תפילה יהודית בצדיוו: "لتהנו עולם במלכות שדי".

לסייע למתופל להשתלב בתרבותו. בילו וויצטום (1994) הצביעו על הימצאותם של מרכיבים דומים בהטבות (Heilman & Witztum, 1997), מרכיבים לפסיכולוג להיות רגיש לאמונות המוטופל. Duairy (1995) מציע להשתמש בכוחות התרבותתיים של המוטופל. לטענת חוקרים אלו, הפסיכולוג אמרו לא רק לפתח בעיות פסיכולוגיות, אלא גם לסייע למוטופל להשתלב בתרבותו. בילו וויצטום (1994)

מציעים לפסיכולוג להיות רגש לתרבות המטופל. בימינו, בשתי גישות מרכזיות לטיפול פסיכולוגי ניתן למצוא מרכיבים דומים לתורת החיים היהודית. מרכיבים אלו מאפשרים לפסיכולוג העובד בגישות אלו להבין באופן עמוק יותר ולכבד את הגישה היהודית. גישת הטיפול הקוגניטיבי התנהוגותי כפי שמתארים *Garfield & Bergin* (1986), שמה במרכז הטיפול עיצוב אמונות מסתגלות ויצירת תהליכי שינוי התנהוגות. בשפה יהודית על פי כספי (2002), מדובר בפרידה מלאילום שהם עקרונות קיצוניים מבטיחים אושר קל ובתקון המציאות. בגישה הטיפול המשפחתי על-פי Hoffman (1981), נמצאת במרכז המשפחה שיש בה את כוחות להיטיב ולהרע. גם תורת החיים היהודית מדגישה את חשיבות המשפחה ככוח משמעותי לחיזוק הפרט ובונוסף. לכן גם לחיזוק ה關係ילה והחברה האנושית.

גם בעולם הדתי מסורתית נמצא את הזורמים הגמישים ואת הפתוחות להיעדר במדוע לטובת האדם. אין סתירה בין מדוע ודת טען (1983). יהדות ומדוע הן חכמוות משלימות. בכנס "רבענות ופסיכולוגיה הילכו שתיהן ייחודי?" (מכון שילה, 2004), טען הרב מאיר לאו שאין כלל סתירה בין הפסיכולוגיה כמדוע לבין השקפת היהדות, אבל על הפסיכולוגים המטפלים לשום לב מתי אמונהיהם ועריכי המוסר שלהם עלולים להתנגש בערכיו הדת ואמונהויה. רוזנהיים (2003), פסיכולוג דתי יהודי, טוען שיש פסיכולוגיה יהודית בתורת החיים היהודיות וזה יכולות ללחמיות בששלות במקומותיים שונים עם עולם הקייפול הונשי

ששתי תנועות יהדות "רפורמית" ו"קונסרבטיבית" מציעים יהדות פולוליסטית שאינה פוסלת את המدع. בתיה מדרשת חילונים פותחים שערים לעולמות הרוחניים יהודים ומאפשרים להחילונים היכרות עם עולם היהדות.

נראתה שלגמישות בשני הצדדים יש השפעה חיובית על יכולת עולם הטיפול הפסיכולוגי המקבול ועולם היהדות לחיות בשלום זו לצד זו. פסיכולוג ורב גמישים ופתוחים יותר לאחר, מוצאים דרכים לשיע זה לה. הפסיכולוג מכבד את המסורת והאמונה והרב נעזר בתהיליו טיפול פסיכולוגי מגוב מחקר.

קளות המבקשים לאחד בין ניגודים נשיימים גם ביהדות. כבר ב- 1906 מבקש הרב קוק (הכהן קוק, 1967) שהיה הרב הראשי בארץ ישראל של תחילת המאה, לאחד בין ניגודים. מול ההכרה בكونגרס הציוני של'ציניות אין דבר עם הדת', הוא מעמיד את אידתו הרבה לצינות החילונית: "דורנו דור נפלא... חושך ואור משמשים בו בערבוביה. הוא שפל וירוד – גם רם ונישא. הוא כלו זכאי" הוא מציע ליצור

הגות יהודית שנוגעת לבב האדם ורגשותיו. חלק מההנוגעות היהדות מצהירות על המדע כמרכיב המשולב באמונה. התנועה הקונסרבטיבית מסבירה באטר שליהם, כי אין סתירה בין אמונה דתית ומדע. הדת עוסקת בערכיים, נורמות חיים ובמוסר. המדע עוסק בקביעת עובדות ומתן הסבר לעובדות. התנועה הרפורמית באטר שליה מזמין אנשים להקשיב לשילוב קולות ההיסטוריה, הרוחניות, המסורת, המשכיות, הבריאה וקול השכל האנושי, המחקר המדעי והערבי והביקורתו.

שביד (2000) טוען שעם השלמת תהליך החילון בעם היהודי, מתברר שיש שפע חומר ושליטה בטבע. אבל בו-זמן גם גובר הצורך ברוחניות עקב מצוקות חברתיות. הוא מציע לימי התנועות הדתיות והחילוניות לפתח בדיון שיאפשר חי' יחד יצירתיים. וכן בשנים האחרונות, לצד השימוש הנרחב בתורות פסיכולוגיות כולל תורות מן המזרח, חוזרת היהדות כ"תורת חיים" לתפום שב מקום בלבדם של חלק מהיהודים החילוניים. לטענת החוקרים יצחקי (2000) ואחרים, היהודי חילוני מאמין בח' העולם הזה, במשמעות שהוא נתן לחיו ובחთורה לצדק חברתי ושיפור החיים באמצעות המדע. אבל היהודי החילוני אינו חייב להתנכר להוויה היהודית והוא יכול לשאוב ממוקחות ישראל ערכי מוסר, אורתות חיים, תרבות, טכסיים והגות. על פי דיווחי עמותת פנים, קרוב ל- 200 מרכזי לימוד התרבות היהודית נפתחים בשנים האחרונות. פעילות זאת הולכת ומתרחבת גם באמצעות כנסים שנתיים. קנת אורלי (2002) פעלת בארגונים אחרים בישראל לקידום זהות יהודית פולוליסטית, רואה בפעולות זו שליחות שמטרצה להפוך יהודים "חלונים" להיות בעלי בית בתרבות היהודית, להיות אותה אחת והאתה אותה. פיתחה אמותה מודרנית של חיים שלנו היום. הארגונים הללו אמורים לכתוב "שולחן ערוץ" היהודי, ישראלי מודרני. אפילו בת תפילה בנוסח חדש מוקמים במקומות שונים בישראל למשל, ("ניגון שבלב", 2003) תפילות טכסיים מיטעם המדרשה בארונות בצפון הארץ ו"בית התפילה הישראלי" (2004) בתל אביב.

אנשי דת יהודים ואנשי בראות הנפש מחפשים דרכים להגע לשיטתPsi פעולה. זו מטרת הקנס "רבענות ופסיכולוגיה הילכו שתיין יחדיו?" (מכון שלחה, 2004) שהתקיים באוניברסיטת בר-אילן בהשתתפות רבנים ואנשי בראות הנפש. נשיא אוניברסיטת בר-אילן פרופסor משה קווה הציע בכנס להקים מרכז שלוב בין רבנות לפסיכולוגיה. לרבות פיזיוטein חסנה ספרות עד לרבעים שתיכתב על ידי פסיכולוגים. פרופ' רזנהיימן אלהו פסיכולוג דתי מכהן להקלת לפסיכולוגיה בבר-אילן, השיב על השאלה אם רב ופסיכולוג יכולים ל共创 ייחודי בתשובה חד משמעות: אין להם ברירה!

דges על אחריות אישית ולא רק על מודעות עצמית: פסיכולוג אקסיסטנציאלי כגון (Yalom, 1989), מדגיש לנוכח הקיימים את האחריות האישית של האדם לבחירותו. (Garfield & Bergin, 1986) טיפול פסיכולוגי התנהגותי (Hoffman, 1981) מדגיש שינוי ועבודה עצמית. הטיפול המשפחתי (Hoffman, 1981) מדגיש אחריות אישית של בני הזוג על עיצוב ערכיו תקשורת משפחתיים, שמייה על מסגרת וסמכות הורות ועוד. שלושת הגישות הללו מאפשרות לא רק כבוד הדדי בין הדת לטיפול הפסיכולוגי, אלא גם שימוש דges טיפול על אחריות וחובות מסוג של מצווה אישית בדומה לדת ולא רק מימוש רצונות.

ערכי מוסר בחרורים: (Doherty, 1995) ואחרים יוצאים מtower הנחיה שלא ניתן לנטרל את ערci הפסיכולוג והם מציעים להיזהר מכפיית ערcis. הם מציעים לפסיכולוג במצבים מסוימים להציגו בגלוי על ערci בתחום מסוים. למשל בעניין חשיבות המשפחה מציע Doherty לפסיכולוג להציגו בגלוי מול זוגות שבאים לטיפול, עד כמה ערci המשפחה חשובים לו ולאפשר למטופלים לבחור בו במידה שערci תואמים לערכיהם. המוסר תופס יותר מקום בעל ערci בחדר הטיפול הפסיכולוגי, לא ככיפה ערci מוסרית, אבל בשאלת פסיכולוגית לגיטימית.

אשמה: לפי (Yalom, 1989), הטיפול הפסיכולוגי האקסיסטנציאלי נותן מקום נרחב לאשמה כחלק מתהליכי הריפוי. בובר (1965) הפילוסוף האקסיסטנציאליסט ההומניסט שהופיע על פסיכולוגים רבים, טוען במאמר שנכתב בעיתון Psychiatry ב- 1957, כי האשמה היא פתח לצמיחה אשיתiosa בה מהות ממשמעותית לח'י האדם. לדבריו יש לאדם מציאות שvu הוא פוגש את יעדו ודרך בו. באופן דומה אמרת המשנה במסכת קידושין דף מ: "לעולם וראה אדם עצמו כאילו חי' וחייב וחייב זכאי". מכאן ועד ליצירת מהלך משותף ליהדות ולטיפול הפסיכולוגי בעניין האשמה המרחיק כבר קוצר.

ערבות הדדיות: בזמנים אטיים רבים בארץות שונות, מודגשת האחריות החברתית של הפסיכולוג והמליצה להיות מעורב ולקדם נושאים חברתיים, ממש כשם שנאמר בספר "ספרא" שהוא מדרש הלכה על ספר ויקרא: "כל ישראל ערבים זה זהה". שטי מגמות דומות אלו, ביהדות ובטיפול הפסיכולוגי, מאפשרות לרוב ולפסיכולוג להציג מהלכי טיפול התנהגותיים ורגשיים דומים שנונותים מקום גם למחויבות המטוטפל לאחרים בمعالג' חי' השונים.

משפחה: מחקרים שנערךו בשנים האחרונות (Browning & Doherty, 2002) מצביעים על כך שנישואין אכן משפרים את איכות החיים של בני הזוג ותורמים לבריאות הגוף והנפש במידה שבני הזוג משקיעים ביחסם בלבדם והיחיד הוא חיובי. הערך המרכזית שיש למינפה ביהדות מאפשר לפסיכולוג ולרב לבנות מהלכי טיפול פסיכולוגי לתמיכה בנישואין.

יש גם היבטים של כוח הדיבור והבחירה החופשית ועל המנתנות מtabסם גם הטיפול הפסיכולוגי. הטיפול הפסיכולוגי הוא סוג של גמилות חסד.

כspi (2007) מסכם פעילות זו של אחוזת הניגודים בחזון הנوع. תורת הטיפול הפסיכולוגי אין האובי הגadol של היהדות. הקבר של "תורת החיים" היהודיות הוא עם הקדמה שהביאה לאמון, קיצוני בערך במדוע, ככלומר בשכל האנושי, בתהילר החקירה, בחופש המכשלה. תורת הטיפול הפסיכולוגי הן גורם קטן יחסית בצבאות המדע המאימים על "תורת החיים" היהודית והוא רק מבטא את מה שרוב האנשים החלוניים חושבים בכיוון זהה. במובן זה פריד הוא מבטא מוצלח של רוח הזמן שלו. יש ערך רב לביקורת שלחם אחד על השני, יש מידיה רבה של צדק בשניהם. המכדע צודק שהיהדות עשתה את האדם קטן מדי ואת אלוהים גדול מכך. העולם החחי הדתי קיצוני, שנגדו היא מודעת, מגלא הכל על אלוהים. לא צריך לעבוד או לשרת בצבא, כי אלוהים יפרנס ואלוהים יעשה נס ויחסל את האיראים. זו היא כמובן שבוט-אלילים בשם הדת. כאן המדע והקדמה יכולים לפעול כצבאות השם הבאים לנקות את היהדות מאלילותה.

תורת החיים היהודיות צודקת שהmadע והקדמה עשו את האדם גדול מכך. כמעט אלוהים בעצמו. קר אבד לאדם מקומו האמיוני. בamilim אחרות, נركיסיזם הוא רוח התקופה. יש ייחדים שנפגים ממנו קשה יותר, אבל ככלותם "חולים" בו. "תורת החיים" היהודית היא תרופה עילאה למתקשים: החזרת האדם למקום צניע יותר, לעמידתו לפני בוראו במצבו.

אופיר

אופיר אינו יהודי דתי שמקיים חר"ג מצות, נוכחות אלוהים בחיים נעלמת ושבה לפרקטי. תורת המוטר היהודית שהוא לומד והוא מגלה מרכיבים שמתוארים לו. באחת מתוכניות הרדייו הוא מולטט לגלות שירוט טהור לב משורר ולצזונאי ישראלי ידוע, אמנים אינם מאמין באמנים. אבל קורא כבר שנים רבות בעיקר את תורת המוטר היהודית ושואב ממנה חזוקים לדרכן חייו ומקור השראה לשידור.

פתחום אין סתירה בין העולמות. מדע יכול להיות מתחנה של אלוהים. הגיאון וכישוריים מיוחדים יכולים להיות כלים שאלוהים נתן לבני האדם על מנת לקיים שליחות מוטעית.

חג שבועות הפך להיות לחג מתן תורה חיים יהודית. יום כיפור הפלך להיות ליום חשבון נפש לגבי שיכוחו היהודית. חנוכה ופורים קיבלו משמעות של חגוט המציגים אפשרות לפיטום ולטהילתי שלום. תשעה באב הוא יום חשוב לזכור בו את שנתnat החינוך שגרמה לחורבן.

אופיר אינו אומר "ככה זה על לי ההלכה" כי הוא נגד כתיה דתית. אבל בעצם הוא תזהה ברגעים מוטאים בחיו מהמצוות ברגעו נתקון. הקורס של דר יאיר כתלי שעוטק בפלטיקומיליה היהודית趺ח בפנים את הדריך לחבר בלבבו בין הניגודים.

מתחרשת גם פעילות מדעית במטרה לפתח פסיכולוגיה יהודית:

חטנברג (1994, 1997): מפתח פסיכולוגיה יהודית בגישה הנרטיבית עם הדגשה על השורשים היהודיים. הוא מtabסם על מסורת יהודית של עזרה לולות והשיטה התלמודית של רבי פרשנויות לתורה וכר זיהה עקרונות פסיכולוגים שונים המצויים בספרות החדש, הקבלה והחסידות למשל: יצרת רצף בין דורי בין הורי ילדים. מטען פרשנות חדשה בעבר המליך כדי לאפשר חיים משמעותיים בהווה ובעתיד. מימוש עצמי של היחיד במסגרת הקהילה ובמציאות אחרת. האפשרות ליאוות בכל תכיפות מציאותית רצף מידה מהגלי והברור אל העל-טבע.

כspi (2002): אוסף מקורות ישראל כל עבודה פסיכולוגיים לגילוי יעד ואחריות אישית וחברתית לתיקון עולם תחת עין המכדע צודק שהיהדות עשתה את האדם קטן מול בוראו האלוהים. כspi מציע אבחנה ברורה בין אדם העומד מול בוראו לבין אדם ששם עצמו במרכז עולמו. כשהעלם שיר לאלוהים, בני אדם מודים לאלוהים על שינתן להם מקום בעולמו. כאשר אדם כבש את חלקוּתו בעולם הוא לא ימהר להתחלק בה עם אחרים. ב. בעולם של אלוהים מנהל, האדם מזמין להשתתף במפעל יצירה גדול של תיקון עצמו ותיקון החברה האנושית. אדם המנהל את עצמו כתוב לעולם את האמת שלו. ג. מי שאן לו אלוהים, שי לו רק את המוטר והאסור שהחליט לעצמו. האיש המכיר בסמכות בוראו, מגלה שקבלת גבולותיואפשרת לו מרחיב חופשי מיצר הרע, מלחץ החברתי ומפחיד המותות. ד. כשרק אלוהים יודע מה יקרה בעתיד, אדם יודע שעליו להתגיים לקשיים בלתי צפויים שבוראו עשוי להציג בפנוי. לאדם המאמין שהעתיד לגמרי בשליטהו, משבירים בלתי צפויים הם אמורים בלתי נסבל. ה. לאדם השואף לגודלה אסור לדעת את מגבלותיו. כשאלהים הוא הכל יכול, אפשר לדעת לפניוocab ומחסור גודל, מותר לאדם להיות מוגבל ולבקש את שאנו יכול.

шибיד (1975): מציע יהודי לחזק את הזיהות היהודית באמצעות הצהרת מחויבות כלפי המקומות וחופש בחירה לגבי יחסם ופרשנותם למוקחות הללו.

Twerski (1993): עליו נאמר נאמר שבטיפול שלו המטופל מקבל גם פסיכולוג וגם רוב.

אדראן (1987): מציעה מדרך לבגרות נפשית באמצעות התורה. גישה נחשבת לטיפול קוגניטיבי התנהגותי. אדרaan מעודדת את האדם כמו בטיפול הקוגניטיבי לראות בכל אירוע את חסדו של אלוהים כמתנה והדדכוות לצמיחה אישית ולהביט.

קידימה בתקווה ואמונה שיש משמעות לחים בכל מצב.

ימימה (1977): גם היא וגם וממשיכי דרכה מלמדים דרכי התמודדות עם עומסם בחו' היום באמצעות שילוב בין גישה קוגניטיבית התנהגותית ומורכבים דתיים. עבד ימימה המערת הנפשי כאן ועכשו משפיע על היחסים הבין אישיים. תשומת לב האדם אמורה להיות מכוננת בו זמינות אל המיעוד שבו ואל המרחב שבו הוא חי. במרקח זה עליו לפעול כדי למש את ייעוזו, תוך התחשבות באחרים הנמצאים באותו המרחב.

שולם ברוך (2003): על פי ד"ר שולם התורה שניתנה לאדם מכליה תיאוריה פסיכולוגית מקופה ביותר. אלוהים גם נתן לאדם שתי מתנות: כוח הדיבור ובחירה חופשית. לכל בעיה אנושית

אפיולוג.

אדהאן מ. (1987) **א.מ.ת. צעד אחר צעד לקראת שלום נפשית באמצעות התורה.** פלדהים. ירושלים.

אלוני נ. (1998) **לחיות אדם, דרכם בחינוך הומניסטי.** הקיבוץ המאוחד. תל אביב.

אליצור א. (2006) מסע לתרגול הבוגדיסטי. **שיחות** כרך 20 מס' 3. يول אוגוסט. עמודים 290-280.

אליצור א. (2006) משחררי הנפש: יהודים ויהודות בתנועה הפסיכואנליטית. אצל יובל ז. (עורר) **זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני.** כתה. ירושלים.

אלכסנדר א. (2002) ישראל – בגדת האנטלקטוואלים. **נתיב.** שנה 15, ספטמבר. גליון 5-4.

<http://www.nativ.cc/September2002/alexander.html>
אנקורי מ. (1991) **לב והמעין. חסידות ופסיכולוגיה אנליטית.** הוצאת מודן. תל אביב.

ארליך ש. (2003) הרצאה בכנס **"קלין ואנחנו – על התקיון."** אוניברסיטת תל אביב והמכון הישראלי לפסיכואנליה. אפריל. תל אביב.

בובר מ. (1965) אשמה ורגשות אשמה. מתוך **פני אדם.** מוסד ביאליק. ירושלים.

ቢלו י., ויצטום א. (1994) רגשות תרבותית בטיפול, קוויה הנחיה לעובודה עם מטופלים חלק א'. **שיחות.** כרך ח', מס' 2. מרץ. עמודים 119-114.

בית התפילה היהודי. אתר בית תפילה ישראלי.
<http://www.btfila.org>

ברחות נ. (2003) אמונה ברוח הריפוי: מושך אווש, יששכר עשת פסיכותרפיסטים, משלבים את אמונה עם אמונה. **אל הגוש.** אוגוסט. מס' 214 עמודים 15-14.

הכהן קוק הרב. (1967) **אדר היקר.** מוסד הרב קוק. ירושלים. הרצל ב. ז. (1960) **מדינת היהודים – אַלְטָנוּילֵנֶד.** מ. ניומן. תל אביב.

יונג ק. ג. (2005) **פסיכולוגיה ודת.** רסלינג. תל אביב.
יזהר ס. (1974) **על חינוך ועל חינוך לערכיהם.** עם עובד – תרבות וчинוך. תל אביב.

צחחקי !. (2000) **בראש גלו.** זמורה ביתן, אוניברסיטת חיפה. חיפה.

ימימה א. (1977) **האתר ללימודיו חשיבה הכרתית על שם ימימה.**
<http://www.yemima.co.il/client/homepage.asp>

ה חיים על פני הארץ יש בהם ניגודיות: "ראה נתקתי לפניו היום את הרים ואת הפלות ואת הפעית ואת הצע." (דברים ל'). אלהים הטוב נתן לנו תורה שהיא "עץ חיים היא לפוחזים באה ותומכיה מאיש. זרcker דברי געם וכל נטיבותיה שלום." (משל ג') תורה זו מציעה הוראות ובשפה היהודית מצוות, כיצד לחיות בעולם של ניגודיות זו. בתורה יש דרכי הירדות, דרכים לחיים משמעותיים בדרך מוסרית של שלום.

תורה זו לא בלתי ניתנת להשגה, "לא נפלאת הוא מפרק ולא רוחקה הוא." (דברים ל') תורה זו צרובה בלבינו, אפשר לבטא אותה במילים ולהיות על פיה: "כי קרוב אליך בזבז מאי בפייך ובלבבך לשעתנו." (דברים ל') אבל למוח האנוש יש את יכולת להשיג את החכמה האלוהית רק באופן חלק. זאת אנו לומדים ממשה רבינו המבקש לדעת תורה זו. "הולדענו באת זרcker ואדער." (שמעות לג') אלהים משיב שידעה זו אפשרות רק באופן חלקל. "לא תוכל לראות את פני כי לא יראני קדם ווי... וראית את אחורי ופנוי לא יראו" (שמעות לג')

כל אחד מאיינו נולד לתוכ מסגרת ייחודית של אותו הרגע בהיסטוריה שבו נמצאת משפחתו, עמו תרבותו ודתו. מרגע הולדתנו נמסרות לו בכתב ובע"פ פרשניות לתורת החיים כפי שהובנו על ידי דמיות מפתח במסגרות שלתוכנו נולדים. מכאן והלאה אנו מצאים לעשות מאמץ להבין ולבחור נכון עד כמה שנייתן. "ובחרת בחים". (דברים ל')

אני מאמין שגם הטיפול הפסיכולוגי המתפתח בשנים האחרונים יכול לתת בידינו כלים לחשוף וرمיזים מתוך היחסים האלוהית הצרובה בינו שלמדת אותנו כיצד לאחד בין ניגודים. כלים אלו מסיעים לפתח בינו מגנונו הקשנה, הבנה ועיבוד של תורה זו. גם פסיכולוגים כגון מלани קלין (אצל מיטשל ובליק, 2006) ובעקבותיה אחרים, טוענים שההידיעה שבאחר יש לעתים טוב ולעיתים רע מאפשרת בריאות נפשית סבירה. גם (הרמב"ם, 1180) אומר שכדי שהיה adam shlem בגוףו, עליו להיות במצב הבינוי שהוא דרך האמצעית המחברת בין הטוב לרע.

האפשרות לאחדות הניגודים גם מהתו יהודות וגם מעולם הטיפול הפסיכולוגי וגם מהשילוב בין השניים, מגדילה את הסיכוי שתורת החיים הנחשפת מתוכנו תוביל אותנו למצב הנפשי המאושר. מכאן_Tisלן הדור לזהות את תפיקדנו בעולם זהה, ברגע זה של רצף היסטוריות העולם הנברא, בין אם זהו יעוד שאלותם יעד לנו ובין שזו בחרותו של האדם.

- Duairy M. A. (1998) Cross Cultural Counseling – The Arab Palestinian Case. Haworth Press. N.Y.
- Ellis A. (1958) Sex Without Guilt. Hillman, N.Y.
- Ellis A. (2004) The Road to Tolerance: The Philosophy of Rational Emotive Behavior Therapy. Prometheus Books.
- Garfield, S. L., Bergin, A. E. (Eds.) (1986) Handbook of Psychotherapy and Behavior Change: An Empirical Analysis. 3rd edition. Wiley, New York.
- Heilman S.H., Witztum E. (1997) Value-sensitive therapy: Learning from ultra-Orthodox patients. American Journal of Psychotherapy; New York. Fall v.51 n 4, p 522-541.
- Hoffman L. (1981) Foundation of Family Therapy. Basic Books, New York.
- Levi Leo y. (1983) Torah and Science – Their Interplay in the World Scheme Association of Orthodox Jewish Scientists. Feldheim Publishers. New York.
- Maslow A. (1971) Farther Reaches of Human Nature. Viking Press (Esalen Series). N.Y.
- Miller S.D., Hubble M.A., Duncan B.L. (1997) Escape from Babel: Toward a Unifying Language for Psychotherapy Practice. Norton, W. W. & Company, Inc.
- Rogers C. (1951) Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory. Constable. London.
- קנט אורלי (2007) בשיחה אישית.
שולחן עורך מודרני.
- רוזנהיים א. (2003) **נפשי תצא אליך.**
דיעות אחרונות. תל אביב.
- רוטנברג מ. (1994) **נצחות ופסיכיאטריה, התיאולוגיה שמאחוריו הפסיכולוגיה.** אוניברסיטה משודרת של גלי צה"ל, משרד הביטחון הוצאה לאור. תל אביב.
- רוטנברג מ. (1997) **פסיכולוגיה יהודית וחסידות.** אוניברסיטה משודרת של גלי צה"ל, משרד הביטחון הוצאה לאור. תל אביב.
- רוטנברג מ. (1994) **שבעים פנים לח"ם.** כו"ס ביאליק. ורושלים.
- ROLINKI U. (2007) **עושי הנפשות: עם פריד לארץ ישראל 1918-1948, פסיכואנליטיקאים שהיגרו לישראל בשנות ה-30 חלום הפסיכואנליטיזם והלום הציונות.** עם עובד. תל אביב.
- רמב"ם (1180) **משנה תורה. הלכות דעות.**
- רפורמיות (תנוועה). אתר התנוועה. <http://www.reform.org.il/Heb/IMPJ/Establishments.asp>
- шибיד א. (1975) **היהודי הבודד והיהדות.** עם עובד. תל אביב.
- шибיד א. (2000) **העידן הפסיכו-hilioni.** Letter, Viewpoints Jerusalemnob. נובמבר. מס' 1 H. 440.
- שלום ב. (2003) טיפול מקורי. אתר Besheva/Article.aspx/1122 בשבוע. <http://www.inn.co.il/>
- שילה (מכון) (2004) **רבנות ופסיכולוגיה הילכו שתיהן ייחדי?**
אתר המכון. <http://www.mshilo.co.il/siteHomePage.asp>
- Doherty W. (1995) **Soul Searching: Why Psychotherapy Must Promote Moral Responsibility?** Basic Books, N.Y.
- כספי י. (2002) **לדרוש אלוהים.** ידיעות אחרונות. תל אביב.
- כספי י. (2007) בשיחה אישית. **אחדות הניגודים, אתגר נועז.**
- MITCHELL S. A., BLACK M. G. (2006) **פריד ומעבר לו, תולדות החשיבה הפסיכואנליטית המודרנית.** תולעת ספרים. תל אביב.
- MICHAEL R. (2005) **לידת היהודי המודרני – תולדות תנועת ההשכלה היהודית.** הוצאת הקיבוץ המאוחד. תל אביב.
- מלכון ! עורך. (2004) **יהדות לאן, יהדות כתבות,** תנו"ר בספרות. כתוב. תל אביב.
- מלר צ., מלרד. (1998) **צ'ידי הנפשות.** זמורה-ביתן. תל אביב.
- מנור א. (1978) **משהו.** אתר SHIRON.NET. <http://www.shiron.net/homepage.aspx?homep=1>
- NINGON HEB (2003) אתר המדרשה אורנים. <http://www.hamidrasha.org.il>
- ΝΙΤΣΗΑ Φ. (1975) **המדע העלייז.** שוקן. תל אביב.
- סארטור ג. פ. (1948) **אנטישמיות והיהודים.** ספרי שוקן. פאריז.
- סילגמן א.פ. (2005) **אושר אמיתי.** מודן. תל אביב.
- עציוני הלוי ח. (2000) **ארץ שטועה.** ניב המדיניה. חורף 1966 עמ' 52-66.
- עציוני הלוי ח. (2000) **הפסיכולוגיה של הcredibility והפסיכולוגיה של האמונה.** מודן. תל אביב.
- פנימ (עמותה) אתר עמותת פנים <http://www.panim.org.il>
- פריד ז. (2000) עתידה של אשלה. מתרע התרבות והדת. ספרית הפעלים. תל אביב.
- פרום א. (1975) **מנהיגי קהילת השבת, מתרע השפה שנשכחה.** רבינשטיין. תל אביב.
- קונסרבטיבית (תנוועה). אתר התנוועה <http://www.masorti.org/hebrew/default.asp>

תטמורטזה של נרkipטס / סלבדור דAli, 1931.

שמן על בד, ג. 51.1 × 78.1 ס"מ

תמונה זו הינה מחקקת קרייטית בחיוו של האומן, שבה פיתח את שיטתה אותה כינה - "פרנואה מבוקרת".

חוליה נפלט פרנוואידי רואה בחוץ או באדם מטפר תכונות [לדוגמה העצם נוראיםiganisms או כבדים], החוליה אינו יכול להבדיל בין המיציאות לבין המציאות שלו. דAli טען כי האמן צריך להשתחש בראיה הפרנוואידית כדי להעלות על הבד עולם מלא המציאות ומשהויות טמיות.

השיטה של Dalí נקראת "מבוקרת" מכיוון שבשונה מחוליה הנפלט האמן שולט במצבו הנפשי ויכול להיכנס למצב פרנוואידי לפי בחרותו. Dalí פיתח את התאוריה שלו בהתבסס על כתביו של זיגמונד פרויד.

(www.amalnet.k12.il/sites/art/show)

התמונה מראה את נרkipט בוהה כלפי המים, מטחכל מטה. לא רוחוק ממנה ניצב טלע בדמות יד המתזיקה כדור או ביצה, ממנה נובע פרח הנרkipט. ברקע ניתן לראות קבוצה של דמויות עדומות, ובאפקט יש דמות נטפת הנראית אף היא כדמות נרkipט.

Dali נחב פואמה ארוכה המלווה את התמונה. כיום, את "תטמורטזה של נרkipט" ניתן לראות בתיאטרון-מודיאן גאללה סלבדור Dalí בפיגארט.

Seeman D. (1999) Subjectivity, Culture, Life-World: An Appraisal. **Transcultural Psychiatry**. vol. 36, no 4, (1 p.3/4), pp. 437-445.

Twerski A. J. (1993) **I am I, A Jewish Perspective – From the Case Files of an Eminent Psychiatrist**. Shaar Press N.Y.

Walker J. L. (1971) **Body and soul: Gestalt Therapy and Religious Experience**. Abingdon Press. Nashville.

Wall J., Browning D., Doherty W. J., & Post S. (2002) **Marriage, Health and the Professions**. Erdmans Pub.

Warnock S. (1989) Rational-Emotive Therapy and the Christian Client. **Journal of Rational Emotive and Cognitive Behavior Therapy**. 7 (4), 263-273.

Wendel R. (2003) Lived religion and family therapy: What does spirituality have to do with it? **Family Process**, Spring. Vol. 42, Issue. 1; page. 165.

Yalom, Y. D. (1989) **Existential Psychotherapy**. Basic Book, N.Y.

www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=2987&searchid=7405

פסיכואנליזה יישומית, מקרה, מדרש וטיפול

א. מבוא

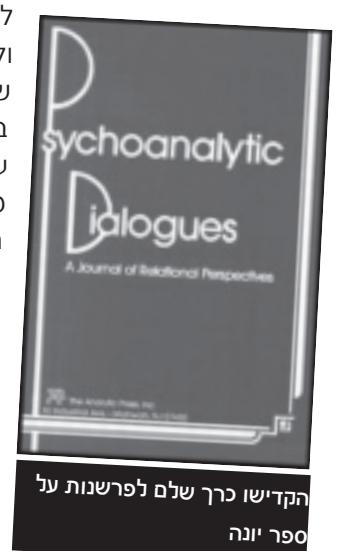
התנ"ך ומדרשי חז"ל כיצירות קדומות ששרדו והשפעו על החשיבה האנושית במשך אלפי שנים הפכו לאחרונה למקדע עניין בספרות הפסיכואנלית. העיתון החשוב Psychoanalytic Dialogues הקדיש כרך שלם לדיוון פסיכואנלייטי על ספר יונה (כרך 18, 2008). הוגים חשובים כמו לאיס ארון עוסקים בפרשנות של סיפורו המקרה בעיתונות הפסיכואנלית (Aron, 2005) וספרים המבוססים על פרשנות פסיכואנלית לתנ"ך יוצאים לאור (Shulman, 2003, 2005) וחוקרים לא מעטים עמדו על הדמיון הרב שבין הפרשנות התלמודית והמדרשתית למקרה בין שיטות החקירה והפרשנות הפסיכואנלייטיות (Cushman, 2007). הקרבה היא בתשומת הלב הפרטנית לטקסטים, לאסוציאציות הלשוניות ולהdagשת התכנים הלא מודעים, המостиרים בסיפור, אך נרמזים בו, צער פה וצער שם בתוך הטקסטים. ארון (2007), אף מתבטה בחיקור על כך שיתכן שבuden המודרני של הפסיכולוגיה המבוססת על ראיות ומחקר, מקומו של התוכנית הפסיכואנלית שהוא עומד בראשה באוניברסיטת ניו-יורק, הוא לא במחלקה לפסיכולוגיה, אלא במחלקה מדעי היהדות או מדעי הדתות, תחת השם "מדרש פרידיאני" (עמود 93).

**ד"ר טוביה פרה
מחלקה
לפסיכולוגיה,
אוניברסיטת
בר-אילן**

פרויד עצמו ומוקרכיו עסקו במידה רבה במה שהוא מכנים כאן פסיכואנליה יישומית. פרויד עשה זאת בפרשנות של פסלו של מיכאלאנג'לו "משה" (Freud, 1914), בפרשנות של טיפורי המיתולוגיה היוונית וככובן בספרו האחרון "משה ואמנת הייחוד" (Freud, 1939) שעסק במידה רבה בפרשנות המקרא. גם המאמר על זיכרונו של השופט שרב, נכתב כנition של הימנים של שרבן לא מפגש פסיכואנלי עם איש עצמו (Freud, 1911). ארנסט ג'ונס ידיו הקרוב של פרויד כתוב ומנתה את המחזאה השיקופרי "המלט", כסיפור אדייפאלי (Jones, 1919) וכן גם אותו רנן, תיאודור רייך וקרל אברהם (Eisman, 1998).

הינץ קווחוט (Kohut, 1960), עוסק גם הוא בשאלת מקומה של הפסיכואנליה היישומית. קווחוט עצמו נמשך לתהומות זה ובפרשומים מאוחרים יותר שלו הוא עוסק בתובנות פסיכואנליות של אירועים ודמויות היסטוריות שהעסיקו אותו. הוא ניסה להתמודד עם הבנת עליית הנאים בתרבותו הגאנית והאוסטרית באירופה של המאה העשרים (Kohut, 1985a) וכן עם הבנת אישיותו של ווינסטון צ'רצ'יל המנהיג האנגלי שהוביל את המדינה במהלך המלחמות הגדולה מלחמת העולם השנייה (Kohut, 1985b). קווחוט בתקופת מלחמת העולם השנייה (Kohut, 1985c) קוהוט רואה בפסיכואנליה היישומית כל' חשוב לכמה מטרות. הראשונה, היא תרומה של הפסיכואנליה להבנתן של יצירות התרבות והאמנות העדויות. המתירה השניה, המכונה אצלנו – "פְּתוּגָרִפִּי" (Pathography) – פסיכואנליתית (Psychoanalytic Pathography), מכוננת להדגמה דרך דמויות היסטוריות או ספורטيات של תהליכי פסיכואנליים שהידע והמחקר הפסיכואנלייטי כבר מכירם מן העבודה הקלינית אך למטרות הבקרה והנחה של המושגים, נעשה שימוש בישיות שקווחוט ראה למחקר בפסיכואנליה יישומית, מטרות האמור, באופן מפתיע הייתה פדגוגית. הינו, לפוטנציאל של הפרשנות הפסיכואנלית,

השימוש בכלים פסיכואנליים להבנת דמויות אוירועים במקרה או להבנת מדרשים של חז"ל על המקרה, ניתן לשior בתחום המכונה פסיכואנליה יישומית (applied psychoanalysis). במונה, פסיכואנליה יישומית, הכוונה היא לשימוש בכלים פסיכואנליים כדי להבין ולפרש טקסטים קדומים, יצירות ספרותיות, מחזות, יצירות אמנות ועוד. בעוד שהכלים הפסיכואנליים נוצרו במקומות בסיטואציה בעוד שהכלים האנלייטים ובמפגש שבין מטפל ומטופל, הרו שכאן הקליניות האנלייטיות ובמפגש שבין המטפל והמטופל, נוצרו יישומאות הפסיכואנלייטים בעוד שמדובר בכל הפרשנות הפסיכואנלייטים ליצירות ספרותיות ואמנותיות אשר לא נוצרו בתוך ייחסים טיפוליים. הפרשנות הפסיכואנלית מtabסת בדרך כלל על התכנים של האסוציאציות העולות בתחום המפגש האנלייטי ועל היחסות הרחבה, העמוקה והמתמשכת שבין המטפל והמטופל. בפסיכואנליה היישומית החומרים העומדים לרשות הפרשן מוגבלים יותר. הטקסט או היצירה ניצבים לפני לא יכולת דינמית להוסיף ולברר פרטים ורגשות. החומרים שהציגו על ידי היוצרים הם באופן מהותי חלקים, מבוקרים על ידי היוצר ומוגבלים יותר. מסיבות אלה גם ההתייחסות אל הפסיכואנליה היישומית, כפי שמעיד עליה שם, היא ככל עיסוק משני יותר, מגונה במידה מסוימת ובסטה רמת פרשנות שהיא פחות מ"סטנדרד הזהב" של הפסיכואנליה הקלינית. הקלאסית של פסיכואנליה הקלינית (Eshman, 1998).

הקדישו כרך שלם לפרשנות על ספר יונה

ב.1 פרשנות פסיכואנליטית של סיפור העקדה

ויאמר קח נא את בנך את יחיך אשר אהבת את יצחק וכן לך אל ארץ הפלוכה והעלתו שם לעלה על אחד הקרים אשר אמר אליך: וישם אברם בברך עיניבבש את חמורו ויקח את שני געריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל הפלקום אשר אמר לו ה' אליהם: (בראשית פרק כב, 3-2)

הסיפור נורא ההוד של עקדת יצחק בספר בראשית, פרק כב', היווה מוקד לניסיונות פרשנות דתיים, פילוסופיים ופסיכולוגיים רבים במשך הדורות. שבעה עשר פסוקי הפרשה מתארים את ציוו האל לאברהם להקריב את בנו יחידו, יצחק, לעולה ואת הליכתו של אברהם אל הר המוריה. המעשים מתוארים באופן נתול רגשות או לבטים כלשם, כאשר אברהם מבצע את המצוnal האלוהי בהחלטיות מסקפאה. גם למול שאלות הבן התומים, אברהם אינו חוזר בו מכונתו והולך לkrarat המעשה הנורא הפרשנות הפסיכולוגית שמה במרכז עניינה את הנוכחות של האב, אברהם, להקריב את בנו למען האל. הוא שראו בספר גרסה יהודית של הסיפור האידיאלי שבה האב הולך להרוג את בנו בעקבות חששו מקשר מתחורה עם שרה אשתו. מותה של שרה מיד אחרי הספר ויעוונו של יצחק נတפסו כתומכים לאויס" שבו האב מבקש להרוג את בנו בדומה למשענו של לאויס בספר של אדיוס.cidou, לאויס מצויה על מ实事求是 לדאג למותו של אדיוס הבן, בעקבות נבאות האורקל על כך שאדיוס עתיד להרוג את אביו.

חוקרים אחרים הדגישו דוקא את העובדה שהמקרא מתאר בסוף של דבר מצב שבו הבן לא נהרג וגם האב לא נגוע. קוראים ביקורתים של המקרא ראו בכך תיקון מאוחר של הספר המקראי המוקורי, באופן שיתאים לערכים המסורתיים יותר, השוללים את זכותו של האב להרוג את בנו (Sherman, 2002; Kaplan, 1997). פסיכואנלטיקאים אשר קוראים את הטקסט באופן מסוות יותר, ראו בספר ביטוי למסר מקראי המכוון למסר של הטרגדיה היוונית (Kaplan and Algom, 2002 ; Kaplan and Algom, 1997).

הסיפור של הטרגדיה היוונית נתוע עמוק בתפיסה הדטרמיניסטית היוונית שבת הגורל מוכתב על ידי האלים ואני ניתן לשינוי. מאמציו האדם הם אשלייה שסופה התgeschחות הגורל שנגזר מראש. הטרגדיה היוונית מספרת את סיפורם של האב והבן המציגים בתחום שאין ממנה מוצא ובסופו של יום, יקרה אשר נגזר כראוי, והבן והרוג את אביו ויעור את עצמו כשהוא מלא אשמה וצער. בעקבותיו של אריך וליש (Wellisch, 1954), פסיכואנלטיקאי ממוצא גרמני שהוגר לאנגליה עם עליית הנאצים והקדים שנים מחוץ לחקר ספר העקדת. סיפור כי המקרא מציג אלטרנטיבה יהודית לתרבות היוונית. ספר העקדת מנסה להראות שיש בכוח האדם לשנות גיריה קדומה זו. האב והבן יכולים לצאת מ恐惧 הסיטואציה הרצחנית בינויהם כאשר הם הולכים ייחדיו ללא פגוע איש ברעהו שם שיצחק וabraham יוצאים שניהם בחיים מן העמידה.

משה / מיכלאנג'לו בואונדרוטי, [1513]
בזיליקת סן פיטרו אין וינקולי, רומא, איטליה

הישומית לשיע בתקה הנקינה של מושגים פסיכואנליטיים למפעלים חדשים וותיקים בתחום. קוהוט כבר בשנות השישים מודיע למשיכה המעניינת של אנלטיקאים ושל קהיל הקוראים דוקא אל הפסיכואנליה היישומית.

"There can be little doubt that, in spite of frequent expressions of misgivings and repeated calls for scientific rigor, many analysts feel attracted to the field of applied analysis and continue to contribute to it. And there is equally little doubt that studies in analytic biography find a receptive audience in the psychoanalytic community" (Kohut, 1960, p. 583).

במאמר זה ברצוני להציג דוגמא לפרשנות פסיכואנליטית של ספר מקראי המבוססת על מדרשי חז"ל ועל תובנה פסיכואנליטית שמקורה בספרות הקלינית של دونל וויניקוט. בנוסף, בדומה להצעותיו של קוהוט שהוזכר לעיל, אנסה להדגים באמצעות מקראה טיפול כיצד העיסוק בפרשנות המקרא והמודרך סייע בהבנתה של סיטואציה בתוך טיפול פסיכולוגי. אני תקווה שדוגמא זו תתרום להיכרות ולעניין בתחום מתעורר ומפתחה זה של הכתיבה והחשיבה הפסיכואנליטית.

לאחרונה, פרסמה חוקרת ספרות ומקרא ירושלמית תייזה פסיקאנלטית מקורית ומדהימה בניסיון Zornberg-Gottlieb (, 2009) מציגה תהזה מתודולוגית מקורית לנתחו פרשיות מקראיות. לפי דעתה, מדרשי חז"ל מציגים רובד לא מודע של המתරחש בסיפוריו המקרא. כמו בטקסט טיפולי פסיקאנליטי או בסיפור בלשי, רק רמזים מועכבים בתוכו הטקסט עצמו נוטרנו עדויות מסగירות לפרש היסיוף המודחקים.

אבל כאמור את טיעונה המרכזי של זורנברג-גוטלייב בטעמיה ונוסיף לפניו להלן. זורנברג-גוטלייב טוענת שאברהם נדחף להקרבת בנו תחת השפעתה של טראומת ילדות, שבה הוקרב אבraham עצמו על ידי אביו והושלך לבבש האש של המלך נמרוד. חוותה מודחקה זו שאלף הודהקה מן הטקסט המקראי, היא זו המביאה את אברהם בסופו של דבר לניסיון להקריב את בנו על המזבח.

זרנברג-גוטלייב משתמשת בתיאוריה של וייניקוט במאמרו המפורסם שהופיע לאחר פטירתו, פחד מההתמוטטות (Fear of Breakdown, 1974), כבסיס להשערה הפרשנית. וייניקוט טוען במאמרו שחרדה המלאה את החיים של מטופל מפני שביר נפשי ורגשי שעולל לקרחות ואשר מפניו הוא חרד כל הזמן, היא בעצם חרדה מפני אירוע שכבר קרה בעבר. האירוע שקרה אין זכור למטופל מפני שהמטופל לא היה שם כדי לחוו אותה, טווען וייניקוט. אין הכוונה לאי-היות במובן הפיזי, אלא לאי-היות במובן הנפשי. אירוע שהתרחש בשלב מוקדם של ההתפתחות כאשר הנפרדות של המטופל מן הדמות ההורות עדין לא נוצרה. המודבר כנראה בחוויה קשה של פגיעה או אובדן של מרכיבי הורי החשוב שהתרחש בעת שאישיותו של הילד לא הייתה עדין נפרדת מספיק מההורה הקרוב ולא מפותחת מספיק. חוותית הנטייה או הפגיעה בשלב זהה היא בה לתי נסבלת ובלתי ניתנת לתפיסה וכל-כך מציפה, עד שהאדם הבוגר לא מסוגל כלל לזכור אותה. היא מלאה אותו לאורך חייו בשני אופנים. האחד, בדמות חרדה מפני אירוע מאיים תמידית שעולל לקרותשוב. האופן השני, הוא במשיכה וחיפוש של התנסות חוזרת בחוויה באופן שנפשו של האדם תוכל כתעת, במצבה הבוגר יותר, להכיל אותה ולשלב אותה בתוכה. רק באנגליה עמוקה הנווגעת בשושחי החוויה המוקדמת ובחווייה מחדש שללה בתוך יחסיה העבריה ניתן להכיר בכך שבעצם האירוע כבר קרה ולסייע למטופל להשתחרר מן האימה שללוות אותו ומונן הדחף הכספיי לחווות אותה שוב.

הטענה של וייניקוט מעוררת תוצאות רגשיות שונות אצל קוראים. מצד אחד התהוושה היא שיש כאן דיחוי של דבר מה عمוק ואמתי. כולנו מכירים את "הפחד מפני ההתמוטטות, השבירה או ההשתגעות". מайдך מתעורר אצל הקורא קושי גדול לדעת לסוף דעתך של וייניקוט, לחוש שאומנם הבנו את הטענה ואת מלאה משמעותה. וייניקוט, בדרך, משאיר את הקורא באיזור הביניים מעברי ותורם להבנת הקורא באמצעות השימוש בדוגמאות קליניות, אולם לא מבהיר את המושגים עד תוםם. הוא משתמש בחזרת המנות המתבטאת בפחד מפני המות ובמשיכה אל המות וכן בתהוושות הריקנות וחוסר העניין של המטופל בדוגמאות לתזופעה הנפשית שהוא מתאר. דומה שהקורא של וייניקוט לא יוכל להבין ולהשוש כי הבין את התיאור מבלתי לחווות אותו בטיפול ממשי או בתיאור מקרה מפורט המדגים אותו.

בנ吼ודה זו אני מבקש לשוב אל פרשנותה של זורנברג-גוטלייב לפרשת העקידה.

ב. פרשנות העקידה לאור התיאוריה של וייניקוט

פרשת העקידה המתחלילה במילים "אחר הדברים האלה" מוהווא לדעתה של זורנברג-גוטלייב מסר משמעותי המכון את הקורא לכך שהרקע לסיפור העקידה מצוי בדברים שהתרחשו בעבר. יחד עם זאת, המקרא לא מפרש לאילו דברים הכוונה ורק המדרש מספר לנו על תהליכי תור נפשיים העוביים על אברהם.

"אחר הדברים האלה", אחר הרהורי דברים שהיו שם. מי הרהר? אברהם הרהר ואמר: **שמעתי ושימחרתי את הכל ולא הפרשתי להקב"ה לא פר אחד ולא איל אחד!** אמר לו הקב"ה: על מנת שנאמר לך שתקריב לי את בנך ולא תעכב! (בראשית ר'בה, פרשה נה, ד)

המדרש המצוטט כאן מתאר "הרהוריו דברים שהיו שם". מי הרהר? אברהם הרהר ואמר: **שמעתי** על העקידה. המדרש מתאר את אברהם המתויסר במחשבותיו על כך שבעבודתו את האל עד עתה לא הקריב בורוכן. בתהוושתו הוא עבד את האל מותך עשר והצלחה. הוא מצליח לקרב אנשים לאמונה באל קורבן.

"גלו ומסרו לנמרוד.
אמר לו: עבוד לאש.
אמר לו אברהם: ואעובד
למי, שמכבים את
ה האש? אמר לו נמרוד:
עבד למי! אמר לו:
אם כך, אעבד לענן,
שנושא את המים? אמר
לו: עבוד לענן! אמר לו:
אם כך, אעבד לרוח,
שמפרת עננים? אמר
לו: עבוד לרוח! אמר לו:
ונעבוד למן אדם, שסובל
הروحות? אמר לו: מילם
אתה מביך, אני אין
משתוחה אלא לאור -
הרי אני משליך בתוכו,
ויבא אלה שאותה
משתוחה לו ויצילך
הימנו! היה שם הרן
עומד. אמר: מה נפשך,
אם ינצח אברהם - אומר
ימשל אברהם אני, ואם
ינצח נמרוד - אומר
ימשל נמרוד אני. ביו'
שידר אברהם לבבש
ה האש וניצול, אמרו לו:
משל מי אתה? אמר
להם: משל אברהם אני!
נטלווה והשליכו לאור,
ונחמרו בני מעיו ויצא
ומת על פני תרח אביו.
וכך נאמר: וימת הרן על
פני תרח אביו".

בראשית ובה ל"ה, ג

ممלא כאן פונקציה פרשנית דמיונית פסיקואנליה שבה הוא חושף רובד לא מודע הנSTER מעיני הקורא במבט הראשוני וכנראה נסתר גם מעיני אברהם עצמו. מהו מקור הדחף של אברהם להקריב את בנו? בשונה מהסבירים קודמים טוענת זורנברג-גוטליב, שהדחף קשור לחווית ילדות טראומטית שעבר אברהם בילדותו. חוויה שהודקה ורק רמזים מעטים יש לה במקרא והיא מסופרת בצורה ישירה רק בספרות המדרשית. כפי שכבר ציינו, הטענה היא שאברהם מופעל ונדחף להקריב את בנו על רקע חוויה טראומטית שעבר בילדותו ובה הוקרב על ידי אביו והושך לכבשן האש.

המדרשי מתאר את אברהם באופן מודחים כשהוא מנסה להמשיך בניסיונו להרוג את יצחק בחניקה גם כאשר הסcin נפגעת ממכבים של המלאכים ואת הקושי שלו לחודל ממעשה ההקרבה ואת הרצון לפגוע בו פגעה פיזית כלשטי גם כאשר מלאך האלוהים מנסה לחודל אותו ממעשה. קרייה זו של המדרש על יד זורנברג-גוטליב ואחרים מתארת את הדחף הנפשי העז המוליר את אברהם להקריב את בנו לעולה על העצים ועל האש. המדרש רמז באופן טקסטואלי במקרא, אולם הוא מועלה אל פni השטח וimbota באופן ישר רק במדרשי חז"ל. המדרש

אחד אלא שימושו חסר, חסורה הקרבה! המדרש אומנם מדבר על הקרבה של פר או איל, אך במדרשים נוספים בנשא זה נרמזת משיכה ותחושה של דחף לקורבן האולטימטיבי, להקרבתו של הבן. המדרשים אף מתארים את העקידה של יצחק כאו הבנה של אברהם את המסר האלוהי. הוא נצטווה "להעלות" את בנו והוא הבין בהשפעת הרקע האישית שלו שعليו לשחות את יצחק. כך נראה הדבר במדרשי הבא:

משל למה הדבר דומה? למלך שאמר לאוהבו: מטאוה אמי לראות על שלחני תינוק קטן. מיד הלך אהובו והביא את בנו והעמידו על השולחן לפני המלך, והלך והביא החרב לשוחתו. מיד צוחה המלך ואמר לו: מה אתה עושה? אמר לו: ולא אמרת לי מטאוה אני לראות תינוק קטן על שלחני? אמר לו: תינוק חי אמרתי לך. שמא מת? כך אמר לו הקב"ה לאברהם "קח נא את בנה", מיד "ויבן שם אברהם את המזבח וכו' ושלח אברהם את ידו". צוחה לו המלך: "אל תשלח יذر אל הנער". אמר לו אברהם: לא אכורת לי קח נא? אמר לו (האל): שמא אמרתי לו לשוחתו? (מדרשי תנ"חומה בוב) פרשת וירא סיכון מ'

מוטיב זה מגיע לשיאו בתיאורו של המדרש את הקושי הגדול של אברהם להפסיק את פעולותיו בעת העקידה גם כאשר המלאך פונה אליו ומנסה לעצור אותו מלשוח את הנער:

"ויאמר אל תשלח יذر", וכךין היכן היה? נשרו שלוש דמויות מלacci השרת ושחת הסcin. אמר לו (אברהם): אחנןנו! אמר לו (המלך): אל תשלח יذر אל הנער! אמר לו (אברהם): אוציא ממנו טפת דם! אמר לו: אל תעש לו מאומה! (מומ) (בראשית רבה וילנא) פרשה נו

The Sacrifice of Isaac;
Andrea MANTEGNA; 1495; oil on canvas;
Kunsthistorisches Museum; Vienna, Austria.

אברהם, שטראותו יולדות זו חרותה בו, מעצב ומופעל על ידה ללא מודעות מלאה אליה. הוא נדחף לשוב על חוויה זו עם בנו, יצחק, ולהקיבו לעולה באש על המזבח. האם הוא נדחף למעשה זה כי ורק בכך יבטא אמונה מלאה באלי? האם יש כאן דחף פנימי לתוךו כביכול את החוויה האיומה שלו בכך שהוא מקריב את בנו לאלוהי אמת? לא ברור לנו לגםיר מן הטקסט. זורנברג-גוטليب טוענת שהאל מתפרק כאן אנלטיקאי של אברהם המביא אותו קרוב מאד לחוויה הטרואומטית אך באופן כזה שהיא מסתויימת באופן שונה, כדי לרפא אצל אברהם את השבר הפנימי שלו.

קריאה זו של פרשנות העקידה הינו עבורו מפתיעה מאד ואףלו לא סבירה בעין ראשוני. יחד עם זאת מכלול המדרשים והרמזים הטקסטואליים שהובאו כאן יחד עם מאמרו של וייניקוט שאליו שבתי כMOVIM מיל'עם קריית פרשנות זו, הלאו והשפיעו על מחשבותיו ובהמשך גם על עבודתיו ההלינית.

פרק הבא אנסה להציג באמצעות תיאור מוקращ קצר את השפעת המאמר של וייניקוט והפרשנות המדרשית-מרקאות של זורנברג-גוטليب על עבודתיו.

ב.3. קטע מטיפול

בתקופת עבדותי כפסיכולוג האחראי במחילה פסיכיאטרית בבית חולים כללי, נדרשתי להציג פגישות עם מטופלת מרכבת ביותר. מדובר היה ב-ע. אישה בת 40, אם לשני ילדים, אשר אושפזה לתקופה ארוכה עקב התנהוגיות חוזרת של פגעה עצמית והתמכרות לתורפות הרגעה. בטיפול היא ביטאה ייאוש, חרדה וחשש שהיא לעולם לא תוכל לצאת מן האשפוז. באחת הפגישות התבגרה שבעת חופשوتיה האישה נהגת לשוב ולומר לילדיה שהם צריכים ללמידה ולהתרגל לחווות בלעדיה. כיוון שהיא לא רואה טעם לחיה ובום מן הימים היא תאבד, כדי שהם ילמדו להסתדר בלעדיה. הבהירות שלו למטופלת, בשיחות קודמות, שבاميורות אלה היא מטילה אימה וחרדה גדולה על הילדים וגורמת להם נזק, לא הועילו. היא שבה וחזרה על אמירותיה לילדים. להלן קטע משיחה שהתנהלה עם המטופלת בנוכחות המטפלת האישית שלה ועמיי כפסיכולוג האחראי במחילה:

מטפל: "אני שואל את עצמי למה את אומרת את הדברים הללו לילדים שלך ומעוררת את חרדה הקשה שליהם?"

ע.: " הם לא צריכים אותי. הם צריכים להתרגל לחווות בלעדי. היה להם יותר טוב כאשר לא הייתה"

(ASHPOD אורך במילוי) **מטפל:** "אני חוזר ושאל מודיע את אמורתי זאת לילדים שוב ושוב למרות הבקשות להימנע מכך ומודיע את מעוררת את חרדה הקשה שלהם?"

ע.: "אני לא יודעת למה.."

מטפל: "זה נראה כאילו שאת נדחפת לעשות זאת שוב ושוב. ההתנהוגות זו מוכרת לך מאייה של נמרוד."

אברהם בכבשן האש של נמרוד

מדרשים רבים (בראשית רבה פרשה לח, ג') מתארים כיצד אברהם הילד הופקד על הפסלים של אביו וגרם להריסתם. אביו של אברהם הביא בעקבות המשעה את הילד, אברהם, בפני המלך המקומי, נמרוד. אברהם ובעקבותיו הרן אחיו, אביו של לוט, הושלכו אל כבשן האש. הרן נשраф באש לפני המדרשים, בעוד שאר אברהם ניצל ממוות בכבשן האש. כך דורשים המדרשים את הפסוק המתארים את מותו של הרן עוד בימי חייו של האב, תרחה. עימתה הן על פניו פָּרַח אָבִיו בְּאַרְצֵךְ מוֹלְדָתֶךָ בְּאָוֹר פְּשָׁדִים (בראשית יא, 28-27).

סיפור זה אשר התרחש בעת יולדותיו המקדמת של אברהם, טוענת זורנברג-גוטليب, הוכח מן המודעות גם מן הטקסט המkräאי המפורש והוא מזכיר רק במדרשי חז"ל המיצגים תכנים לא מודעים הנרגזים בטקסט המkräאי. בדיקה טקסטואלית מעמיקה תגלה שיש במקרא ומצד חזרים לטספור טראומת האש והכבשן של אברהם.

ראשית, שם המקום בו התרחשו הדברים, "אור (אש) כshedim" המرمץ אל האש. בהמשך אברהם החווה בחלים את ברית בין הבתרים, הוא רואה "וַיַּהֲבֹה תְּפֻנָּה עַלְעַל פְּנֵי אָשׁ" (בראשית פרק טו, 17). שוב חזר מוטיב האש והעשן. אברהם הפונה אל האל וمبקש להציג את סdom רמז "וְאַנְכִּי עַפְרֵ אַפְרֵ" (בראשית פרק יח, 27), יש במילים רמז לא מודע לזכרון קדום של חווית השריפה בכבשן. רמז נוסף נמצא בתיאורו של אברהם המביט מזועדע לאחרור וראה את סdom העולה באש, "וַיַּהֲבֹה עַלְהָ קִיטָּר בָּאָרֶץ בְּקִיטָּר הַכְּבָשֵׂן" (בראשית פרק יט, 28), שוב המזהה בקיטר הכבשן. המדרשים נוראה קוראים רמזים מזיכיר לו את הכבשן. המדרשים נוראה קוראים רמזים טקסטואליים אלו הפוזרים לאחרר סיפורו של אברהם ומיחסים אותם אל אותה טראומה קדומה, מזועדע, עם האש והכבשן וההקרבה של אביו את שני בניו אל הכבשן של נמרוד.

¹ ברצוני להודות לפסיכולוגיה ליד שמואלי, שותפות לשיחה זו

הן להעшир את התובנה והפרשנות של הטקסט והן להבהיר, לחוד ולהנähr את המושגים הפסיכואנליטיים אותם חושפים בפנינו תיאורטיקנים חשובים. בסופה של הדרך, כפי שניסינו לחדגים בעבודה זו, גם העבודה הקלינית הטיפולית במטופלים עצם עשויה, כך אני מalker, להיות נשכחת מעבודה תיאורטית זו.

గברד (Gabbard, 1986) מצין שבכל ניתוח פסיכואנליטי קיים מרכיב גdag של איז-אדות. המתרחש בתהליכי ההעbara שבתוך הטיפול והעובדה שדפוסים מסוימים חזרים ונשנים בהעbara מהווים לרוב עוגן חשוב לבדיקה הפירוש הפסיכואנלייטי. היעדרו של תהליך זה בפסיכואנליה הישומנית פוגע ביכולת הביסוס של הפרשנות האנליטית. אך מאידך, טוען גברד, שפרודע עצמו פנה אל היצירות הגדלות של שייקספיר וודסטוייבסקי כדי להעшир את מרחב הרעיונות שלו והצליח להרחיב את אופקי התיאוריה הפסיכואנלית באמצעותן. דומני שגם העוסוק ביצירה המונומנטלית של התנ"ך והמדרשי יש בהם בכדי להעшир את מרחב הרעיוןות, הרגשות והפרשניות העומדות לרשותנו כמטופלים.

ביבליוגרפיה:

Aron, L. (2005). The Tree of Knowledge: Good and Evil, Conflicting Interpretations. *Psychoanalytic Dialogues*, 15(5):681-707.

Aron, L. (2007). Black Fire on White Fire, Resting on the Knee of the Holy and Bless... *Contemp. Psychoanal.*, 43:89-111.

Cushman, P. (2007). A Burning World, an Absent God: Midrash, Hermeneutics, and Relational Psychoanalysis. *Contemp. Psychoanal.*, 43:47-88.

Esman, A.H. (1998). What is 'Applied' in 'Applied' Psychoanalysis?. *Int. J. Psycho-Anal.*, 79:741-752.

סיכום
 ניסיתי בעבודה קצרה זו להביא בפני הקוראים את אפשרות השימוש במושגים ובתיאוריה קלינית פסיכואנלית לكيום ההבנה של טקסט מקראי קשה להבנה ושל מודשי חז"ל המנסים להתמודד עימיו. הפרשנות הפסיכואנלית שהוצעה כאן בשמה של אבבה זורנברג-גוטלב הינה פרשנות מפותיעה, מקורית, מטלטלת בחדשנותה ומוארה פנים חדשנות בטקסט המכראי. ביקשתי גם להציג את התעללת הקלינית שבבסיסוק זה הן בתחום ההבנה והדגמה של מושג פסיכואנלייטי תיאורטי מעורפל וכן באפשרות יישומו בעבודה הקלינית המעשית.

הייןץ קווהוט (1960) במאמרו העוסק בפסיכואנליה היישומית, מזכיר את הסכמה של דזקצוניים פסיכואנלייטי. הוא מתכוון לסכמה שפרשנות פסיכואנליתה הנפתחת כפרשנות המעמידה והאמיתית של יצירות אומנות עלולה להביא לרידודה של פרשנות היצירה. דוגמא הוא מביא את הפרשנות של ג'נס למוחה "המלט". ראיית המחזאה יכולה כmbetta את הדרמה האידיפלית של התחרות של הבן והאב על האם יש בה מושם צמצום ורידוד של המשמעויות המוסריות, הפילוסופיות, המדיניות והאסטטיות-יצירתיות של המוחה, טוען קווהוט. בדומה לכך, לפרשנות הפסיכואנלית לפרשיות מקריאות אורבת סכמה דומה. תפיסה הרואה בסיפור העקידה וסודה נספהת של הדrama האידיפלית כפי שראה אותה שוגר (2002) למשל, יש בה סכמה מוחשית של רידוד וצמצום המשמעות של סיפור העקידה. סיפור אחר העסיק לאורך אלף שנים הוגי דעת, חמי דת ממדות שונות, פילוסופים, משוררים ציריים ופסלים עלול לזכות לפירוש דל הרואה בו בסך הכל עד וסודה של סיפור אדיפוס.

מאידך, הכוון שאני מבקש להציג כאן אין של חיפוש הפירוש הפסיכואנלייטי המתימר לבטל כל פרשנות או זווית ראייה אחרת. הפירושים הפסיכואנלייטיים יכולים להציג כיוונים נוספים של חשיבה המעשירים את הקריאה של הטקסט והחושפים רבדים או היבטים אשר בלבד התובנות הפסיכואנלייטיות לא עמדו לרשותנו. בגישה כזו יש את הפוטנציאל,

מקום? מילדותך?" (כנראה בהשפעת העיסוק התיאורטי במאמו של וויניקוט ובפרשנות לפרשנות העקודה) ע.: "כן בודאי, אימה של הייתה אומרת זאת שוב ושוב כל הזמן. מאיימת שתמונות שעדייף בלעדיה..."

מטפל: "חיפשתי שזהvr. זה נראה כאילו יש לך דחף לחזור שוב וליצור לילדים שלך את אותה החוויה שאתה עברת. אני לא ממש מבין מדוע. הרוי סבלת מזה מאד, אבל כנראה שאתה מנסה לעשות משהו כדי לחווות זאת שוב בצוורה שהוא קצת יותר נסבלת".

ע.: "הם צריכים להתרגל להיות בלבד. זה יותר בריא להם".

ל.: (המטפלת האשית): אני חשבתי שאתה עוזה זאת מtooן רצון להcin אוטם שהם יהיו יותר מוכנים לך ולא כי אתה סבלת ולא יכולת לשאת זאת".

ע.: מהנהנת ומשפילה את עיניה.

מטפל: "את גدت בתוך החוויה של האים לאבד את אימה בילדותך. את מנסה כתת לילדים שלך הכנה טובה יותר וחוויה שונה משחייתה לך, אך בפועל את גומת להם לחווות שוב את החדרה שאתה הרגשת כשהיית ילדה".

קטע השיחה שהבאתי כאן מדגים היבט את החדרה של האישה מפני ההשתגעות שלה ומפני הנטישה של הילדים שלה כאשר בפועל היא מייצגת חדרה מפני חווית נתיחה רגשית קשה שכבר התרחשה בעבר, כפי שוויניקוט מתאר זאת. הדבר שברצוני להציג אותו הוא לא רק התובנה הקלינית שהתרבורה לי, כmetapל אלא את ההשפעה הרבהה שהיא להיעסוק התיאורטי שלי בפרשנות העקידה. עיסוק זה תרם להבנה היה יותר של וויניקוט ובסתום של דבר סיע לי מאד בהבנת ההתנהגות הבלתי מובנת של המטפלת כלפי ילדה.

האורקל בדלי
הוא אורקל שפועל
ביוון העתיקה,
בקדר אפולו בעיר
דלי, ובו דבר
האל פניה של פיתיה
- כוונת שהיתה
בפלפלת דברי נבואה
בשהיא נתונה בפצע
של טרנס.

לפי האגדות היה
הפקדש שירק בעבר
LAGAIA - אלת
האדפה והפירון, אשר
שהיתה פופולארית
בדתות הקדם-
הלאומיות. בפינות
היווני, אפולו
הרג שם את הפלצת
פיתון, אלות
בתוניות, פגdot
עתידות וברפת
חולים, והשתלט
בעצמו על הפקדש.
פז נעשה לפטרון
הנבואה ולשולט
בנחים, ובקדשו היה
לפרוץ הנבואה. אבל
קצת העולם היווני
פנו לאורקל כדי לקבל
הוראות מהאלים
בענייני פלחפה
ושלום, אמונה, פולחן
 ועוד. עברו דיבם
היוה האורקל תחולין
לפולחן אחד ולדת
פסודרת.

Kohut, H. (1960). Beyond the Bounds of the Basic Rule Some Recent Contributions to Applied Psychoanalysis1. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 8:567-586.

Kohut H. (1985a), Self psychology and the science of man, in: **Self Psychology and the Humanities**, ed. B. C. Strozier. New York: Norton, pp. 73-96.

Kohut, H. (1985b), On Courage. In: **Self Psychology and the Humanities**, ed. B. C. Strozier. New York: Norton, pp. 5-50.

Sherman, M.H. (2002). Biblical Commentary as a Psychoanalytic Defense: Two Deeds of Abraham. *Mod. Psychoanal.*, 27:243-261.

Shulman, D. (2003), The Genius of Genesis. Bloomington: iUniverse.; Zornberg- Gotlieb, A. (2009), **The Murmuring Deep: Reflections on the Biblical Unconscious**. New York: Schocken.

Sugar, M. (2002). Commonalities between the Isaac and Oedipus Myths. *J. Amer. Acad. Psychoanal.*, 30:691-706.

Wellisch, E. (1954), **Isaac and Oedipus: Studies in Biblical Psychology of the Sacrifice of Isaac**. London: Routledge and Kegan Paul.

Winnicott, D.W. (1974). **Fear of Breakdown. Int. R. Psycho-Anal.**, 1:103-107

המאמר בתרגום עברי של מיטי נווה ואסנת הריאל ובלויי הקדמה מאת שרה קולקר הופיע בתור: יניקוט ר.ו. יניקוט, (2009) עצמי אמייתי, עצמי כוזב, הוצאה עם עיבך.

Zornberg-Gottlieb, A. (2009), **The Murmuring Deep: Reflections on the Biblical Unconscious**. New York: Schocken.

Freud, S. (1911). Psycho-Analytic Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia (Dementia Paranoides). **The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud**, Volume XII (1911-1913): The Case of Schreber, Papers on Technique and Other Works, 1-82.

Freud, S. (1914). The Moses of Michelangelo. **The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud**, Volume XIII (1913-1914): Totem and Taboo and Other Works, 209-238.

Freud, S. (1939). Moses and Monotheism. **The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud**, Volume XXIII (1937-1939): Moses and Monotheism, An Outline of Psycho-Analysis and Other Works, 1-138.

Gabbard, G.O. (1986). Lives, Events, And Other Players: Directions in **Psychohistory**. Volume 4,

Downstate Psychoanalytic Institute 25Th Anniversary Series. Mark Kanzer (Series Ed.) and Joseph T. Coltrera (Vol. 4 Ed.). New York: Jason Aronson, 1981, x + 320 pp... **Psychoanal. Rev.**, 73B:232-235.

Jones E., (1919) **Hamlet and Oedipus**, W. W. Norton and Company, Inc., 1976.

Kaplan, K.J. and Algom, D. (1997), Freud, Oedipus and the Hebrew Bible. **Journal of Psychology and Judaism**, 21(3), 211-216.

Kaplan, K.J. (2002), Isaac Versus Oedipus. *J. Amer. Acad. Psychoanal.*, 30:707-717.

עליתו של מושג האל בתחום האנתרופולוגיה, אמונה ופסיכותרפיה - היבטים פילוסופיים וклиיניים

סיכון כו"ס שהתקיים באוג' בר-אילן ב-4-5 בנובמבר 2009.

העיסוק המעמיק בשנים האחרונות בקשר בין פסיכולוגיה לדת, אמונה ורוחניות, הוליד גם כנס מאלו. הכנס היה תוצר של שיתוף פעולה ייחודי וראשון בין התוכנית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית בבית הספר לעובדה סוציאלית לתוכנית לפרשנות ופסיכואנאליזה במחלקה ללימודים פרשנות ותרבות באוניברסיטת בר-אילן. נפגשו בו מספר אישים, מן האקדמי ועד חדר הטיפולים, יהודים, וגם נוצרייה אדוקה, לדין בנושא יצוגו של האל, והשינו שחל בהם במהלך הטיפול הפסיכולוגי.

הרצאו בכנס: פרופ' משה הלו ספирו, מאון' בר-אילן, פרופ' מירם כהן, פסיכיאטרית ופסיכיאנלטיקאית, מאון' אוניברסיטה אסיה"ב, פרופ' אנה-מריה ריזוטו, פסיכיאטרית ופסיכיאנלאטיקאית, מהאגודה הפסיכיאנלאטית האמריקאית, ד"ר דורית למבוגר, מאון' בר-אילן, יוניב' רג'נט וושינגטון.

נפשו: חבר, כספייע, או כנוכח פוגע, או כאובי. כל אדם מקיים מערכת יחסים מלאה ועקבית עם דמות זו, כפי שהיא נפתחת על-ידיו, ומושפעת יחסית זו משפיעה ומוספעת מתחילהים אינטרא-פסיכיים אחרים. מערכת יחסים זו מתבטאת בקשת של רגשות, מחשבות ועמדות: עצם, ביקורת, חרדה, תחושת נחיתות, תלותיות, וכד'.

התגלות האל בטיפול, המזיקה גישה טיפולית, אינה מתייחסת לעמודה הדתית או האמונה. היא עוסקת בשינוי הייצוג הפנימי של האל, כך שתשתנה מערכת היחסים שבין המכוון לאל הפנימי ושרופשוי.

9. שנייה זה, מטרתו להביא את המטופל לבנית ייצוג "בשל" של האל. מהותו של הייצוג "בשל" היא ראיית האל כמחות טרנסנדנטית, אוניברסאלית, וophe מתקנות עוריות של טוב ורע.

10. השני המתרחש ביצוג האל אצל המטופל, כורך בשינויים נספים המתחווים ביחסו של המטופל לדמיות אחרות בעולמו הפנימי, כגון: ההורים, בן-/בת-הציג, ואף תפישת-העולם בכללותה. ומכאן חשיבות ההתייחסות לתוכנים אלה, שהיו שנים ובות דוחקים בצל לא מודע, וחוכם עתה לגילוי וארכא מחדשים

זה היה כנס ייחודי, מכובד, מעניין ורائع לנושאים
הברכתי ושבתי ב-

כשומעת, אשר אינה בקיהה בתחום, אונוכת להריא את יוניבר פדרציות ושולן.

1. בכל אדם, חילוני כל שיזהר על עצמו, קיים גרעין של אמונה, גם אם אין מודע. הוא מייצג כל הנרא צורך בסיסי וראשוני, עוצמתה, העשויה לעלות או להתגלות בשלב כלשהו של חייו, נסיבות אינטלקטואליות מצוגה ובד'

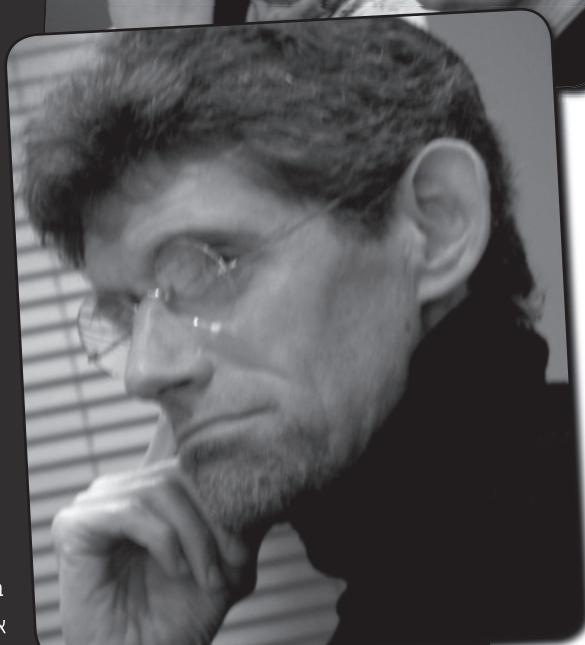
בכל אדם באשר הוא, חילוני ככל
שיהו, קיים יצוג פנימי של האל,
בדמות קונקרטית כלשהו: דמות אם,
דמות אב, דמות חכם זקן, מלך

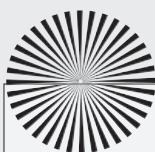
רchrom, או דמות שופט רשי.

3. דמות זו נוצרת מכוחות א' תהילכים פנימיים של הנפש, כגן הגנות, או צורך באובייקט מעבר.
4. בצדיה, מן החוץ, קיימים ייצוגים של האל הנגזרים ומופניםים על בסיס מקורות תרבותיים: כמו המקרא, ספרות ואמונות פרוטו-ישראלית.

- 5. מקורות אלה משפיעים על הייצוגים הפנימיים, ויצרים יחד את דמותם האל אותה נושא הפרס.

הTAGLOTHACHALBUTIPOL MIZBUEH
על קר, שיצוג האל הוא מרכיב "חיה"
בנפש האדם, המתיחס לאל כאל-
אנו-בונן, וויאנן, אל-בון, ואון.

מדעי המוח: השלכות אתיות וחברתיות

ההתקדמות הטכנולוגית בעשורים האחרונים מאפשרת פיתוחם של כל מתחם חדשים שהביאו לתקומות מרשימה במחקר המוח. השימוש בשיטות דימות תפקודיות כגון fMRI (functional Magnetic Resonance Imaging), למשל, מאפשר באופן מוחשי, הרבה יותר מעבר, בין פעילות מנטלית ופיזיולוגית מוחית. מעבר לתובנות התיאורטיות על הקשר בין מוח והתנהגות, ניתן שגורש יש שלכות קליניות וישומיות, הן מבחינה אבחון והן מבחינה הטיפולית. המצב החדש עורר מחדש עניין אתיות ישנות אך גם החדש בעיות חדשות, שכן כבר עומדות לפתחנו וחלקן עדין בעיות בפוטנציה אך הן כבר נראות באופן ברור. כאמור זה איפוא מתיימר לספק תשובה לביקורת אלו, אלא להביא אותן לידי מודעות ודיוון, לא רק בקשר חוקר מוח, אלא בمعالגים רחבים יותר כגון פילוסופים, משפטים וודתים, אשר גם אליהם מגיעות ההשלכות של חקר המוח. עדות לחשיבות של הנושא היא היוזצראתו של תחום חדש בשם נירואתיקה (Neuroethics) המאגד חוקרי מוח ואנשי רוח העוסקים בהשלכות האתיות של מדעי המוח.

בדברי אתמוך בשלושה נושאים: **האחד** ההשלכות האתיות העולות להיווצר מחשיפת הידע העולה מרישום הפעולות המוחיות בעת ביצוע מטלות קוגניטיביות, **להאט קראטי "קריאת מחשבות".** **השני** הוא ההשלכות האתיות בפוטנציה לשימוש לא ראוי בשיטות טיפול והטיפול מוחית ולן **קראטי "הכתבת מחשבות".** **הנושא השלישי** – עתיק יומין ושמתוור שוב, בגין חדש ועוסק בהשלכות של חקר המוח על **גבولات הבחירה החופשית.** מובן שקיימים יחס גומלין בין שלושת הנושאים הללו אך ככל זאת ישנים הדגשים ייחודיים בכל אחד מהם.

פרופסור אלן וקיל

המחלקה
לפסיכולוגיה והמרכז
הבין-תחומי לחקר
המוח
אוניברסיטת בר-אילן

דף פועלות מוחית שאופיני לאוთה קבוצה ושונה מדפוס הפעילות המוחית, שאופיני לאוכלוסייה רגילה. אם כי חשב לציין כי עדין לא ניתן לקבוע למשל אבחנה פסיכיאטרית רק על בסיס דימות מוחית, אך אולי זו רק שאלה של זמן לפחות לגבי חלק מההפרעות. האסטרטגיה השכינית וחקרן למשך ימים, אשר ניתנה להם מטלה מסוימת ודף הפעילות המוחית שנקשר לביצוע המטלה החלק מהنبדים ממשקי לדעת החוקרים מחשבות, עמדות או דעות מסוימות. להלן אביה מספר דוגמאות של מחקרים שנערכו על אנשים הסובלים מההפרעות שוניות:

1. במחקר שבדק בעזרת PET את הפעולות המוחיות בעת ביצוע מטלה אשר מפעילה את האונות הפרונטאליות, גיליה דפוס פעילות שונה אצל רוצחים, בהשוואה לאוכלוסייה נורמלית. יתרה מכך, התגלה דפוס שונה אצל רוצחים של פעם אחד, בהשוואה לרוצחים סדרתיים. אצל הראשונים התגלתה תת-פעולות של האונות

א. קריאת מחשבות: לרשوت חוקר המוח עומדים כיום מגון רחב של אמצעים המאפשרים מעקב ורישום הפעולות המוחית, תוך כדי ביצוע פעילות מנטאלית המוטלת על האדם. יש לשים לב כי הדגש כאן הוא מודידת ביטויים שונים של פעילות מוחית (כגון פעילות חשמלית, שינויים מטבוליים וחמצןدم) ולא על צילום מבני-סטורוקטורלי של המוח באמצעות CT או MRI). אחד הכלים המכילים ביותר הוא - fMRI שהואן רעל, אך קיימים אמצעים אחרים כגון PET (Positron Emission) או ERP (Evoked Related Potential) או PET (Tomography) ואחרים. הקשר בין הפעולות המנטאלית אותה מבצע האדם לעמירות המוחית המוגדרת בזמן, כולל איזה אזור מוחי פועל באיזה שלב, מתרחש כתשתית המוחית לאוთה פעילות מנטאלית. בקטgorיה זו ניתן להבחן בשתי אסטרטגיות מחקר. באחת, מחקרים שבודדים אנשים בעלי הפרעות מוגדרות בהם נמצאו

ניתן להבחן בפעולות חשמלית אופיינית כאשר מציגים בפניהם מילים, לעומת מילים חסרות משמעות. יש גם הבדל בתגובה, כאשר מדובר במילים עם מטען רגשי, לעומת מילים ניטראליות. אצל אנשים הסובלים מאישיות אנטי-סוציאלית, נמצא ההבחנה בתגובה בין מילים לשירות משמעות, אך הטעינות הרגשיות של המילים לא באה לידי ביטוי בפעולות המוחית שלהם. לדעת החוקרים נמצא זה משקף את הרדיות הרגשית האופיינית לאנשים המאובחנים עם אישיות אנטי-סוציאלית.

3. ילדים המאובחנים כסובלים מhyperactivity disorder (ADHD) הראו תט פעילות של האונות הפרונטאליות במגוון מטלות אשר מפעילות את האונות הפרונטאליות אצל ילדים ללא הפרעת קשב. נמצא זה הנה בהתאם להתנהגות האימפרטיבית האופיינית לילדים אלו.

cutut אביה מספר דוגמאות למחקרים שנערכו באוכלוסייה רגילה:

1. כאשר הוצגו לבבדקים לבנים ושהורים פרצופים של אנשים לבנים, או שחורים, ניתן היה לאתר את אותם נבדקים שפרצוף של אדם שחור עורר אצלם תגובות מוחית

פרונטאליות לעומתם אצל הרוצחים הסדרתיים התגלטה פעילות פרונטאלית תקינה, אך התגלתה תת-פעילות באזורי הקשרים בין האונות הפרונטאליות למערכת הלימבית. פרשנות החוקרים לממצאים אלו היא, כי רצח חד-פעמי משקף פעולה אימפרטיבית וקושי בברכת ההתנהגות, דבר התואם את הבנתנו לגבי תפקודן של האונות הפרונטאליות כאחריות על מערכות הוויסות והברכה. לעומת זאת, לא ניתן לטעון שרוצח סידרתי סובל מkushi בברכה על ההתנהגותו, ההיפך הוא הנכון. ההתנהגות מאופיינת בד"כ בתכנון קפפני. המערכת הלימבית היא המערכת האחראית על הרגשות והדחיפים היוצרים של האדם, בעוד שהאונות הפרונטאליות אחראיות על הוויסות והברכה של מערכת זו. לפיקד הנתק שהתגללה אצלם האונות הפרונטאליות למערכת הלימבית, משקף קושי של רוצחים סדרתיים בברכה, או עכבה של הרגשות והדחיפים בצד יכולת שמורה לתכנון ברמה הקוגניטיבית. מחקרים אחרים גילו דפוס אופייני בפעולות המכוחית גם לאנשים הנוטים לאלימות פיזית ולאלימות מינית.

2. נמצא אופייני נוסף שנמצא בעוררת שימוש ב- ERP אצל רוצחים אך גם עם אנשים המאובחנים כסובלים מאישיות אנטי-סוציאלית (פסיכופטים), הוא תגובה לא נורמטיבית למיללים הטעונים רגשית. אצל נבדקים וגילם

חוקר מודרך לבדק מטמן ודיוקטיבי לפני טריקט PET ב厰בזה של אוניברסיטת וושינגטון שבטינט לואט.

תמונה מקור: Michael I. Posner & Marcus E. Raichle, (1994) "Images of Mind". Scientific American Library, New-York

זהלינים
טובייקטיביים
כAGON דעתך,
נטיות ועמדות
יכולות להיחשף,
ambilי שהאדם
יעטרך לדוח
על נק' ובתנאיים
טסויים אף
חbilliy שירצה
לדוח על נק'

- המקשורות לתגובה רגשית (עליה בפעולות השחק - amigdala). דפוס זה של תגובה מוחית התפרש ע"י החוקרים כבטי לעמדות גזעניות.
2. בעזרת שימוש ב- ERP ו- fMRI, ניתן היה להבחין בדפוס פעילות אופייני לאנשים שנטו לא לומר את האמת, או להסתיר מידע.
  3. נירוככללה (neuroeconomics) הינה תחום מחקר חדש המבוסס בתחום הכלכלת שיטות לחקר המוח. חוקרים שבdkו את מוחם של נבדקים צעירים בעזרת fMRI בעת שצפו בMagnitude מקניות יכולות יכולות לדרג את המכוניות המעודפות של הנבדקים, בהתאם למאפייני הפעולות המוחית. במקרה אחר, ניתן היה לדרג את המנות המעודפות מתוך תפיסת שהזאג לנבדקים.
  4. במחקר שעשה שימוש במכשיר העוקב אחר תנועות עינים (Eye tracker), הראו חוקרים, שקיימים דפוס סריקה שונה בעת התבוננות בפניים מוכרים, לעומת מוכרים לא מוכרים. כך חוקרים יכולים, על בסיס ניתוח תנועות העינים של האדם המתבונן בסדרת פרצופים, לסוגם באם הנן מקרים או לא מוכרים לאדם מבלי שהוא יctrיך לדוח על כך.

החוקרים שהובאו לעיל ממחישים את הפוטנציאלי של הגוף בשיטות העכשוויות לחקר המוח. מחד, המידע שהצטבר בשיטות מחקר אלו, תורם במידה רבה להבנת מהותן של הפרעות הקשורות ללקויים בתפקוד המוח ובביקורתם של ההפרעות הללו. מאידך, נראה שחוקרים אלו ודומיהם מעוררים מספר דימויות אתיות חמורות, מכיוון שהן מאפשרות חידה לפרטיותו של האדם. הבעיה המרכזית היא שכפי שריאנו, תהליכי סובייקטיבים כגון דעתות, נתיות ועמדות יכולות להיחשף, מבלי שהאדם יctrיך לדוח על כך ובתנאים מסוימים אף מבלי שירצה לדוח על כך. למשל במקרה שאדם מוכן בהסכמה לעבור דימויות מוחית לצורך מסויים, בפוטנציה קיים חשש כי ניתן יהיה לחוץ מידע נוסף (למשל על נתיותו ועמדותיו) ללא הסכמתו ואף ללא ידיעתו של האדם. יתרה מכך, יכול אפילו להיות מצב שהאדם עצמו אינו מודע לנכויות מסוימות שלו, אך הן מתבטאות באופן הפעולות המוחית שלו בעת ביצוע מטלה מסוימת. במקרים של לייבורץ' "רשות הפרט" של האדם יכולה להפוך ל"רשות הכלל" ללא הסכמתו ולא ידיעתו. דפוס מסוים של פעילות מוחית יכול לשיע באבחנה או בסיווג של אדם כסובל מליקוי כלשהו (אישיות אנט-סוציאלית, ADHD). לצד התרונות שבכך, קיים חשש או לפחות אפשרות שרשויות מסוימות ידרשו להעמיד מידע זה לרשותן. למשל משטרת בדיקה של נתיות לתוכנות, חלקן מדרישות להגירה, או לקבלת שירותי מסויימים. חברות ביטוח ידרשו בדיקות כאלה על מנת לשלול נתיות להפרעות שונות. בתיב המשפט יבקשו חוות-דעת המבוססת על פעילות מוחית, על נתיותו של הנאשם שתסייע בחילטה לגבי. חברות כלכליות יכולו לגלוות את העדפותיו של君子, בין אם זה איזו מכונית או איזה תפיסת הוא מעדיף. דבר המעיד את הלקוח בעמדת נחיתות כאשר העדפותיו שkopot. האם ניתן יהיה למנוע מגמות אלו כאשר יפעלו על האדם עצמו לחצים להסתכם לבדוקות מעין אלו (חוויות ביטוח למשל), או כאשר החלכים והדרישות יופעלו על הגורמים העורכים את הבדיקה בשם "טבות הציבור" (ביטהון, סדר-ציבורי או בריאות הציבור)?!

ב. הכתבת מחשבות

אותם כל'י מחקר העומדים יכול לרשوت חוקרי המוח, משתמשים בשנים האחרונות לא רק כלים דיאגנוסטיים, אלא גם כלים מסוימים בהתערבות טיפולית. נshallת האפשרות להתערבות בפעולות של אותם אזורים מוחיים שתפקידם נמצא לפחות באוכלוסיות שונות של חולים, במטרה לשפר את תפקודו של האדם. מסיבות אתיות ברורות תהליך הטעמעה של כל'י מחקר שונים ככלים להתערבות במוח הוא תהליך הרבה יותר איטי וזריז. בדרך כלל התהליך הוא זהה שתחילה ההתערבות נבדקת בעלי חיים ורק בשלב מתקדם יותר מיושמת גם בבני אדם. להלן מספר דוגמאות בולטות.

1. אחת הדרכים היישרות ביותר למדוד את הפעולות המוחית הינה רישום מתא עצב בודד (Single cell recording). בטכניקה זו מוחדרת אלקטרודה (או מספר אלקטרודות בו זמני) דקה ביותר לאזרע מוגדר במוחו של בע"ח. אלקטרודה זו רושמת את קצב הפעולות (הירוי) של התא בהינתן גירוי מסוים. כך ניתן ללמוד על גישתו או תפקודו של תא מסוים על-

את תפקודם ולשמר את עמדת יתרון לעומת חסרי האמצאים. אין ספק שהן לא יענץ בתרופות כגון רטאלין ופרוזק לאחר שכבר היום, יש ביקוש רב לפיתוח תרופות למגוון בעיות קוגניטיביות ורגשיות. למשל תרופות שיסיעו לאנשים הסובלים מבעיות זיכרון כגון לאיזחיים. האם לא עשו ניסיון של אנשים שאינם סובלים מבעיה זיכרון לעשות שימוש בתרופות אלו על מנת לשפר את הזיכרון שלהם?! בהקשר זה אפשר לצפות את הדילמות המוסריות שבינן למשל מיפוי תרופות שיכילות "למחוק" זיכרונות (זה כבר לא מדובר בדינוי יש ממצאים ראשוניים בבעלי חיים). תרופות אלו יוכלו לשיער לאנשים הסובלים מתגובה פוסט טראומטית (PTSD) אך כיצד ניתן לרצונם של אנשים שאינם סובלים מתגובה כזו אך ירצו "למחוק" זיכרונות מסוימים, או חמור מזאת למחוק זיכרונות של אנשים אחרים?

ג. צמצום חופש הבחירה

שאלת הבחירה החופשית מעסיקה את החשיבה האנושית ובכלים פילוסופיים, אנשי דת והוגים זה אלף שנים. אך נראה שבכל תקופה השאלה עולה מזוויות מעט שונות למטרות שבמהותה הבעה נותרה אותה בעיה. באופן כללי הבעה שוב מתעוררת מעצם הרודוקציה של תהליכי מנטאלים לתהליכים מוחיים ופיזיקליים. התובנה כי לא רק ההתנהגות אלה גם החשיבה והרגשות הנם תוצרים של הפעולות הפיזיקליות של המוח, כפי שהוא מודדים ומכתמים אותם באמצעות המחקר החדש, מחדדת את הבעיה. באופן ספציפי יותר אני מבחין לפחות בשני מפגשים של מדע המוח עם שאלת הבחירה החופשית. האחת, במקרים הקשורים בחקר המודעות, ההכרה והרכיה, באוכלוסייה נורמלאית. והשנייה, במקרים עם אוכלוסיות הסובבות מהפרעות התנהגותיות שונות שכיהם ניתן להשבע על המנגנון המוחי העומד בבסיס התנהגות זו.

מחקרנים רבים שunnerko באוכלוסייה נורמללית במגוון פרדייגומות הראו

התערביות תרופתיות. תרופה שיועדה במקור לסייע בסימפטומים של הפרעה מסוימת נצרכת כiom גם על ידי אנשים בראים במטרה לשפר את תפקודם מעבר למצבם הנורטטיבי. ניתן להצביע כiom לפחות שתי תרופות שעברו את התהילה הזה האחת היא הפרוזק והשנייה היא רטאלין, הראשונה מיועדת בראש ובראשונה לסובלים מדיכאון והשנייה לסובלים מהפרעות-קשב (ADHD). בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה שגם אנשים שאינם מוגדרים כסובלים מהפרעות אלו לוקחים את התרפיה על מנת לשפר את תפקודם, פרוזק לשיפור מצב הרוח ורטאלין לשיפור הקשב.

בצד הפסיכיאל הטיפול העצום הטעון במגוון שיטות הגירה למוח, קיימת גם סכנה רבה בניצול לא ראוי של אותן שיטות. כפי שתואר לעיל, כולם (ביכולתנו לחזור למוחו של אדם פשוטו ממשמעו) ולהביא לשינויים מוטוריים, לגרום לו לצחוך או לחודל מהתנהגות לא רציה. מי ירעוב לנו שידע וטכנולוגיה זו לא תזלוג גורמים לא אחראים, שישתלו אלקטרוזות במוחו של אדם (אולי לצרכים רפואיים לגיטימיים) אך בו-זמנית יוכל לשנות במצב-חוcho, במחשבותיו וברגשותיו. ככל שהטכנולוגיה תהיה זמינה יותר, על אדם לדרש קבלת טיפולים אלו על מנת לשפר את מצב רוחו או את ביצועיו הקוגניטיביים.

בדומה לכך, ישן מספר בעיות העולות להתיעורר בעקבות Nutzung תרופות (או טיפול אחר) על ידי אנשים שאינם מסוגדר כסובל מבעיה אך רצה לשפר את תפקודו, כפי שכבר קורה עם תרופות מסוימות. מצב זה עשוי ליצור מצב בו מטשטש הגבול בין אדם המוגדר "חולה" לעומת "בריא" ולכך יכולות להיות מספר השלכות בעייתיות. ראשית ישן אולי תופעות לוואי וחשש להתקשרות לאנשים חושפים עצםם למדמה פגעה מוחית אך חולפת של אותו אזור) וכן לצרכי טיפול ושיפור מצב נפשי (כגון דיכאון) וקוגניטיבי.

4. סוג שונה של התערביות אלו פי מידת התגובה למגון גירויים. כבר ב- 1981 זכו שני חוקרים מהרווארד לרופאה על תרומותם להבנת המבנה של אזור הראייה הראשון. הם השתמשו בטכנית של רישום מטה עצב בודד בעיקר בחתולים. טכנית זו מושמת בעיקרה גם בבני-אדם לצרכי טיפול. חולי פרקיןסון היא אחת מ垦וצות החולמים אשר אחת מאופציית הטיפול היא החדרת קוצב לאזור מסוים במוח (בד"כ לאזור גרעיני הבסיס). שיטה הנקראת DBS (Deep Brain Stimulation). טיפול זה משפר את התפקודים המוטוריים לפחות חלק מהחולמים. שיטה זו מושמת גם לטיפול בחולמים עם הפרעות נפשיות, כגון פצייניטים המאובחנים כסובלים מ- OCD (Compulsive Disorder). וגם כאן מדווח על הקללה בסימפטומים של ההתנהגות הceptiveית לפחות חלק מהחולמים.

2. טכנית דומה אך שונה מושמת לטיפול בחולי אפילפסיה, בה מניחים רשת של אלקטרוזות על קלילת המוח (בשונה מ- DBS בה האלקטרודה מוחדרת לעומק המוח). המטרה היא לאייר את המוקד האפילפטី ואז גם לצרobao אותו. סדרת מחקרים שערכו פריד ושותפי, דוחו על כך שכארה הפציינט נמצא עם רשת האלקטרוזות ניתן לתת גיריה לאזורים מסוימים ולעורר תגובות כמו צחוק, או תஹשות של ציללים או מראות שונות.

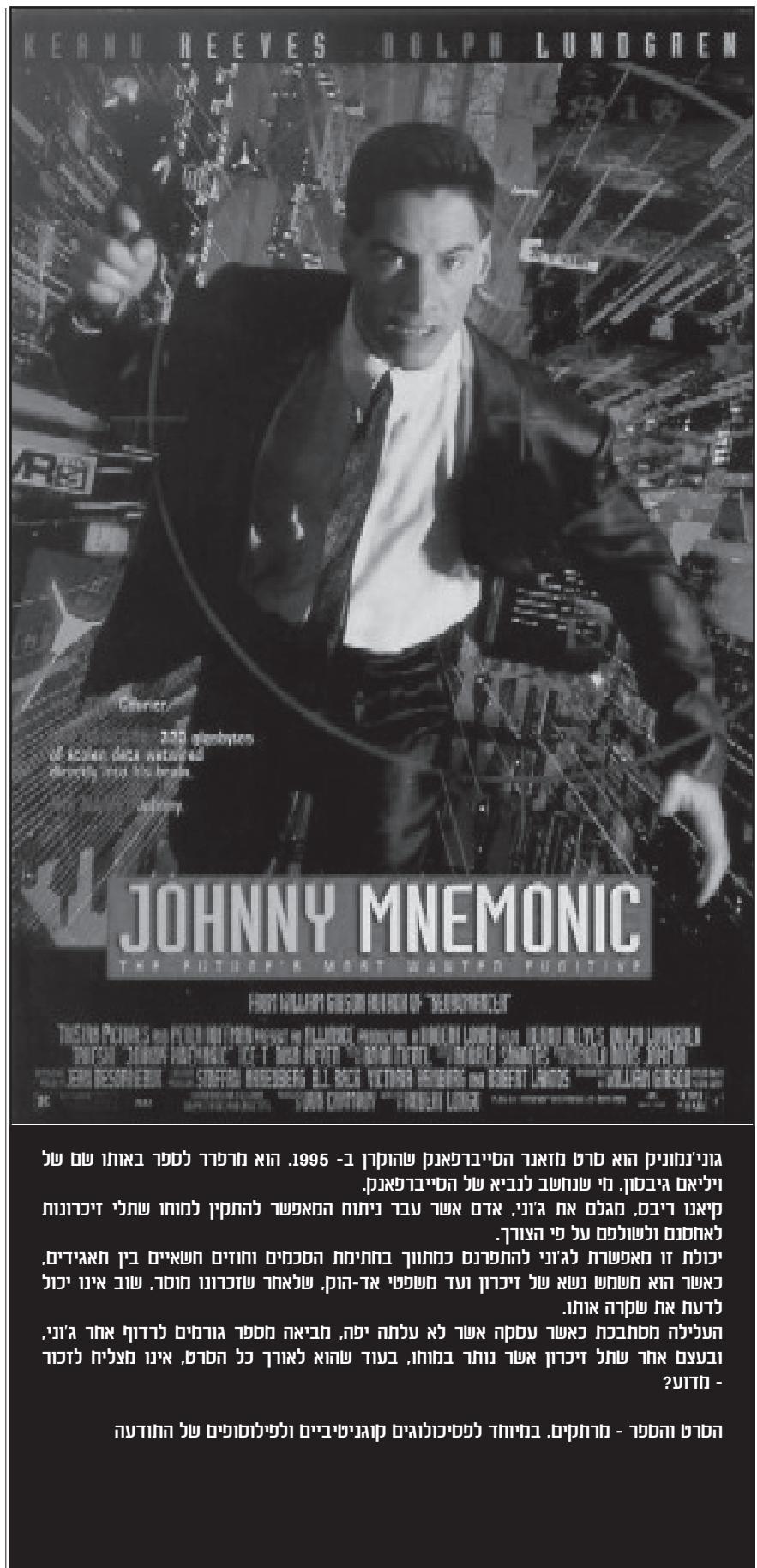
3. שיטת טיפול שונה הינה גיריה Transcranial Magnetic Stimulation (TMS) הניתנת מעל הגולגולת. בעודרת ה-TMS ניתן להגבר פעלויות של אזור מוחי מסוים, או לדכא את פעלויות. ביום נעשה שימוש בכליה זה לצרכי מחקר (דיכוי פעולות של אזור מוחי מסוים) או מדרמת פגעה מוחית אך חולפת של אותו אזור) וכן לצרכי טיפול ושיפור מצב נפשי (כגון דיכאון) וקוגניטיבי.

אינדי-קיציות פיזיולוגיות כמו גומות או בגועש שניבאו את בחירתו ההתנהגותית של האדם טרם האדם עצמו היה מודע לבחירתו. להלן מספר דוגמאות:

1. מחקר שער ליבט (Libet) לפני מעלה משני עשרים, עורך תגבות רבות בגלל השאלתו על שאלת הבחירה החופשית. ליבט ביקש מנדקים לבצע פעולה מסוימת מסיום באפין ספונטאני. בעדרת ERP הוא הראה כי כ-350 אלףיות שנייה לפני שארם היה מודע לבחירתו נבדקה פעילות חשמלית שניבאה את בחירתו. דבר המ�ילה את האפשרות כי תחושת הבחירה המודעת של האדם מוטה לבצע את הפעולה אויל אינה אלא אילוזיה? מחקר זה אומנם זכה לביקורות רבות אך למרות זאת מחקר זה ודרכיו מעלים שאלת פשוטה לגבי משמעות תחושת הרציה המודעת.

2. חוקרים מאוניברסיטת איזה באראה"ב (דמסוי ושות') פיתחו מבחן המבוסס על הימור על בסיס למידת הסתברות הנקרא awaSI Gambling Test. בבחן זה מוצגות בפני הנבדק ארבע חפיסות קלפים, A, B, C, ו-D. נאכור לנבדק כי בכל אחד מהקלפים רשום סכום כסף אותו הוא ירוויח או אוטו הוא יפסיד. לנבדק לא נאכור כי בחפיסות הקלפים A ו-B, יופיע סכום זכייה של 100 דולר אך בממוצע, בכל קלף עשרי יופיע סכום הפסד של 1250 דולר. לעומת זאת בחפיסות C ו-D, סכום הזכייה הנה צנוע יותר רק של 50 דולר, אך כאן כל קלף עשוי במכסיע יופיע סכום הפסד רק של 250 דולר. ברור שבתנאים אלו לוטוות האරוך יש להעדיף את החפיסות C ו-D שבhan התשואה תהיה חיובית. ו- D שבחן התשואה תהיה חיובית.

בחשוואה בין קבוצת פציינטים עם נזקים באונות הפורנタルיות לקבוצת בריאים נמצא דפוס למידה שונה במהלך המשחק - ההנתנות עם המטלה. בעוד שהנדקים הבריאים אשר נטו בתחילת המשחק להעדיף חפיסות A ו-B בגלל התשואה

גוני'מנומיק הוא סרטழאנט הטיברפלאנק שהוקן ב- 1995. הוא מוצג לטפר באותו שם של ויליאם איבטן, מי שנחשב לנביא של הטיברפלאנק. קיילס את ג'וני, אדם אשר עבר ניתוח המאפשר להתקין למוחו שתלי זיכרונות לאחטנט ולשלוט על פי הרצון. יכולות זו מאפשרת לג'וני להאטפנות כמתוח בחטיפות הטכניות וחוויות חזאים בין תאגידים. כאשר הוא חשש נושא של זיכרון ועד משלטי אד-הוק, שלאחר שזכרונות מושר, שוב איתם יכול לדע את שורפה אותו. העלילה מטבחה כאשר עטקה אשר לא עלמה יטה, מביאה לטפר גורמים לדוח אחד ג'וני. וב עצמי אחר שתל זיכרון אשר נותר במוחו, בעוד שהוא לאורך כל הطرט. אין מצליח לזכור - מודיע?

הטרט והטפר - מרטקים. במיוחד לטטיכולוגים קוגניטיביים ולפילוסופים של הידועה

שהגברת המודעות להשלכות המוסריות, המשפטיות, האמוניות והחברתיות של חוקן המכוח יביא לדין ולהתמודדות עיליה עם הנושא. מעבר לכך, חשוב שגם האדם ברחוב יהיה מודע יותר להשלכות האפשרויות של בדיקות וטיפולים שונים. וכןודה אחרונה למחשבה היא שחוקרי המכוח העושים שימוש בכל האמצעים החמתוחכמים שהזכו לעיל הם אלה שגים מודעים למוגבלות הכלים האלה. החחש הוא שאנשים מחוץ לתהום שירצטו להשתמש בתוצרים של הכלים האלה אינם די מודעים למוגבלותם, למורכבות ההנחות הסתברותיות העומדות בipsis המסקנות ועלולים להתייחס לממצאים המוצגים בפניהם באופן החלטי יותר מהראוי.

קריאה נוספת:

- Farah, M. J. (2002). Emerging ethical issues in neuroscience. **Nature Neuroscience**, 5, 1123-1129.

Fuchs, T. (2006). Ethical issues in neuroscience. **Current Opinions in Psychiatry**, 19, 600-607.

Moreno, J. (2003). Neuroethics: an agenda for neuroscience and society. **Nature Reviews Neuroscience**, 4, 149-153.

Searle, J. R. (2001). Free will as a problem in neurobiology. **Philosophy**, 76, 491-514.

אלגבי פציינטימ, ניתן לשוב לשתי הדוגמאות שהבאתי בפרק הראשון, על מחקרים שנערכו ברוחניים ובאנטישם איסיות אנט-סוציאלית מנקודת המבט של בחירה חופשית. כיום ניתן להראות בפועל, כי מוחו של רוצח אינו מושפע בצורה תקינה. האם נוכל לטעון כי יש לאדם כזה את מלאה הבחירה החופשית שיש לאדם רגיל? המערכת המשפטית מסירה, omdat אדם שאינו יכול להבחין בין טוב לרע, את האחרויות על מעשיו, אך האם המערכת המשפטית מתמודדת עם אדם שיודיע להבחן בין טוב לרע אך מערכת הבראה שלו או יכולת שלו לדכא דחפים היא לקייה? מאיידך האם החבירה תוכל להמשיך ולהתwickים אם "ונתחשב" בתפקודו המוחי הלקוי של כל רוצח?

לטסיקום, מטרת הסקירה לעיל היא להציג את הדימויות האתניות הפטונציאליות שיכולות לבוע מאספקייטים שונים של מדען המודע. שיטות אבחון שיכולות לשמש גם כלים לחדרה לפרטיותו (דעות, עמדות ננסיות) של האדם, ושיטות טיפול בהן ניתן היה להשפיע על המוחשבות והרגשות. כמו כן הוצגו השלכות של חקר המוח באוכלוסיות בריאות ובאוכלוסיות הסובולות מהפרעות על מידת הבचירה החופשית הנינתנת לאדם.

וחילק מהדימויות שהועלו עליו כבר בעבר בכהקשרים של גופי ידע אחרים (כגון מחקרים בגנטיקה), אך כל תחום מציף את הבעיות באופן מעט שונה מה苴יב גם התמודדות שונה.

כפי שאמרתי בפתח דברי אין בគונתי (או ביכולתי) לספק תשיבות כל

הגבואה יותר שינו מהר מאד את העדפותם ונטו יותר לבחור ב- C ו- D, כאשר הבינו את הסיכון הכרוך בכך. קבוצת הפסיכיניטים לעומתם, התמידו בנטיה להעדפת החופיותות והארון. בנוסף למדידות ההתנהגויות רשםו החוקרים את התגובה העורית galvanic skin response (GSR) של הנבדקים בעת ביצוע המטלה, תגובה המשקפת מצב מותח וחדרה. נמצא שבקבוצת הפסיכיניטים עם הפגיעה הפרונטאלית, לא היה בטי פיזיולוגיים המשקף מתח או חרדה, כפי שנמדד ב- GSR, בעת ביצוע המטלה. לעומת זאת, בקבוצת הביקורות לא הייתה אימדיקציה למתח או חרדה בתחלת שלב הלמידה (כיוון שלא גילו עדין אילו חפישות מסווגות), אך בהמשך הייתה עליה בפעולות הת- GSR בכל פעם שהנבדקים "הימרו" ולכך מהחפישות "מסוכנות" – A. B. ניתן להתייחס לשינויים בתגובהם או – GSR, אימדיקציה לא-מודעת ושאינה בשליטה לכך שהנבדק למד אילו חפישות הן מסווגות. הממצא המשענין והרלוונטי לעניינינו היא העבודה שבשלב זהה, שכבר ישן אימדיקציות פיזיולוגיות לכך שהנבדק למד אילו חפישות מסווגות, הוא עדין לא היה מודע לחוקיות שנמלמה ו מבחינתו דיווח ע"י ניסוי וטעייה. רק בשלב מאוחר יותר הדיבקה המדועות את האימדיקציות הפיזיולוגיות, בה יכול היה הנבדק לדוח באופן מודע כי הוא למד את החוקיות וכי הוא למנוע מהחפישות מסווגות.

מאפיינים ייחודיים של פסיכותרפיה באוכלוסייה הדתית

ד"ר צבי מוזס, נחמה אבניר-קירשנבאום, רונית גולדברגר. מכון שילה

א. רקע.

מכון שילה: שירות ייעוץ לציבור הדתי הוקם ב-2002. המכון פועל בפרשא ארץית ומעסיק מטפלים בעלי הכשרה מתאימה בפסיכותרפיה. המכון הוקם על סמך הבנה אינטואיטיבית, שבפרקטייה הקלאינית יש יתרון למטפלים דתיים עבורי מטפלים מהאוכלוסייה הדתית.

הפסיכולוגיה כמדוע ובהמשך, הפסיכואנליה כתיאוריה והפסיכותרפיה בפרקטייה, כל אלו התבוסטו על גישה פילוסופית פוזיטיביסטית, שהניחה את העקרונות האובייקטיבים והנטראליים כתנאי למדוע, ועקרונות המדדים המדוקים הושמו במידה החברה. כפועל יוצא של כל אלו, התבבסה הנחה שתוחומי הדת, הערכים, האמנות, והדעות, אין מקום בתחום הפסיכולוגיה. שנים רבות מטפלים סבו שבפסיכותרפיה נשאים כגון דת, לאום או דקע אתני, אינם תלונוניים לטיפול פסיכולוגי. ההשערה המקובלות הן שלפסיכותרפיה יש השפעה חזקה כאשר היא פועלת על בסיס תיאוריוטיות שונות, ולפי שיטות וטכניקות שונות. ההשערות נעות סיבב אופי הפטולוגיה ומבנה האישיות (פסיכותרפיה דינאמית עדיפה לבויות גישות נוירוטיות, t.b.c. מתאים יותר לחדרות והפרעה כפייתית). אך הנהנה היא שאן ויתרונו זהה או אחר להתקומות של מטפל ומתפל, וشبיחנה תיאוריוטית תהורה אין צורך לטפל באוכלוסייה דתית, בצורה אחרת מזה שבה מטפלים באנשים שאינם דתיים.

לעומת זאת הפרקטייה הקלאינית נהוגת אחרת. יהע שרצוי לבצע איזושהי התאמה קוגנקטיבית של מטפל למטופל. כך נהגים באינטלקטים בתחנות וכוכנים, וכך זה מתבצע בפועל כאשר פציגנים מתחפשים את המטפל המתאים להם. ההתאמה מתבצעת לפי השערות אינטואיטיביות. לעיתים לפי משותפים של מיין, גיל, אופי או התאמה אישיותית, או חברתיות כזו או אחרת. כאן אין ממצאים מדעיים בדוקים מי מתאים למי, וההתאמה היא על סמך ניסיון מצטרב ואינטואיציה. מנקודת מזען זו הקיים מכון ייחודי לציבור הדתי.

**■ דברים בני
הציבור הדתי
מעדרלים פנוייה
למטפל דתי
מתוך תחושה
של יותר ביטחון
שהטיפול לא
יערדע את
האמונה הדתית
שלهم"**

ג. מאפייני הפונים, וסיבות הפניה.

מתוך הניסיוני אשר הцентр אצלנו עד היום, רבים מבני הציבור הדתי מעדיפים פניה למטפל דתי מטור תהcosa של שהם יזכו ליותר רגשות ובהנה בנושאים הקשורים להלכה ומגוון תופעות ייחודיות למגזר הדתי, ובעיקר לכך שהטיפול לא יעורר את האמונה הדתית.

הקהילה הדתית, על כל גווניה, מנסה לחברה לתת מענה לחבריה בכל תחומי החיים, החל מערבי תרבויות בבני הכנסת, אינטנסיב מוגן, ומפעלי פנויים פנויים. היא שואפת לעזרו לאדם גם בתחום הנפש, ולא לרוץ לאנשי מקצוע. פעמים רבות הפניה לפסיכולוג נשלפת רקען אחרון כאשר כלו כל הקיצים. יש העדפה לדוחק תופעות חריגות אל מעבר לשולים, ולהעדייף להתייחס

המטפלים ביחס לסוג ורמת דתיהם של המטפלים, וכן משתדים להיענות לבקשותם.

חשוב להזכיר שאין כאן טענה וידקילת גורפת! אין לנו סוברים שרק מטפל דתי יכול לטפל במטופל דתי. במציאות ישנם מטפלים דתיים אשר יעדיפו מטפל חילוני, ולהיפך, ישנם חילונים אשר יעדיפו מטפל דתי. אין לנו סוברים שההשכלה של המטפל אינה רלוונטית למஹות של הפסיכותרפיה, אך יש לה השפעה על משתנים כמו הסטיגם הטיפולי, יחסיו העבריה והעברית נגדית, אופיו השיח והקשר הטיפולי. ובהכללה, העמדות מוסריות, הערכיות והדתיות בעצם אנשים מטפלים קרוב לוודאי ישפיעו על יחסיו העבריה והעברית נגדית בטיפול, ועל משתנים אחרים נוספים.

ב. רצינאל.
הרצינאל של העדפת מטפלים דתיים לאוכלוסייה הדתית התבסס על ההנחה של מטפלים דתיים תהיה יותר רגשות ובהנה לבונאים לקונפליקטים בהם נတונים אנשים דתיים ולニאנסים החברתיים והתרבותיים של המטפלים. מדובר בהסתמה "מגזרית", על בסיס חברתי ולא בשינוי מהותי של תיאוריות, שיטות או בטכניקות טיפול. המטפלים בשילוה רכשו השכלה והकשרה מקובלת לפסיכותרפיסטים, כולל פסיכולוגים קליניים או ע"ס קליניים, הפעלים לפי סטנדרטים מתקיימים המוכבלים בתחוםם. המיחיד אותם הוא היותם בעצם אנשים דתיים, במוגן ההטרוגני הקיים בחברה הישראלית: דתים לאומיים וחידדים. בפניהם אלינו אנו מבקרים אם יש ציפיות מיוחדות של

ד. האם פסיכופתולוגיה של דתים שונים.

מניסיון המציג בר עולה, שכארש בודקים את המטפוליים הדתיים מנקודת מבואה של אבחנה, סימפטומים, מבנה אישיות, מגנוני הגנה, כוחות אגו וcad', הפסיכופתולוגיה היא זו המכורת והודעה בספרות המקצועית ובפרקטייה הקלינית. אלא שחיות והוא "עטופה" בשפה, סגנון לבוש וחסיבה, שפת גוף רגש והתנהגות מה ק' ו' ב' לת眦יר הדתי, לא תמיד האבחנה בין שמייר לדת, בין אמונה הלכה או קבלה, ומה שמייר לפסיכופתולוגיה, היא ברורה ופשטה.

בנוקודה זו הניסיון מלמד שבדרך כלל יש למטפל הדתי יתרונו ביכולת להוות את מגנוני ההגנה ולהפריד בין טענות דתיות לרציונאליזציות. היחסות עם החומרים שהמטפל עצמו למד והווו בשנות החינוך הדתי שלו, כמו גם היחסות הקרובה עם החברה והקהילה הדתית, מאפשרים לו לעשות אבחנה מדויקת יותר ולהגבינן יותר בהתערבויות הטיפולית. אך מצד השמי שוב להכיר בקר שהמטבע הדתי הרגשי של המטפל עצמו עלול לגרום לתגובה רגשית חזקות של העברה נגדית, חזקות יתר והתערבויות של הקונפליקטים בהם המטפל עצמו ש��ע או תקוע (על קר רחיב בהמשך).

לא אחת מגייעים מטפוליים המדברים בשפה אמונייה, על מנת להימנע מתקבלות אחראיות לכישלונות כמו גם להצלהות. לדוגמא, מטפולת היסטורונית אשר הייתה בטוחה שתתעלף בשעה שמסרה הרצאה במסגרת עבودתה. המטפלת ניסתה לחבר אותה אל הכוחות הש澈ילה לגיס כדי לעמוד במשימה שהוצבה בפניה. תשובה היה זה לא אני, זה פשוט הקב"ה שהוא שם והוא נשא את הרצאה". המטפלת בהיותה דתית יכולה ליטול את החירות לומר לה, כי

בדרכ כל באישור זה או אחר של הרוב. הגורמים המפנים הינם לעיתים יעצים חינוכיים, ע"ס בקהל, שהפניה למקום דתי מובסת על אמון ואמונה שהמטפל הדתי יפעיל ב"רוח היהדות" וימנע מהכוונה ויעז לשות משחו הנוגד את ההלכה.

אוכליוסיה נספת המכווה חלק מהפונים למכון הינם מסורתיהם או חילונים "מתוחקים" בשלבים שונים של חזרה בתשובה, ולעתים חילונים החשים שיש במסגרת דתית משחו יותר אמין ובוטח עבורים. כמו כן שנסם גם מקרים יוצאי-דופן כגון כאלו שהפרעה ה כפייתית שלם התלבשה" על ההלכה.

כנס היסוד של מכון שלילה ב- 2004 היה ביום עיון אשר נערכ באוניברסיטת בר-אילן בשיתוף רבני "צהר" והמחלקה לפסיכולוגיה: הילכו שניים יהודו? הכנס סימל במידה רבה פתיחות של רבנים לפסיכולוגיה וברכתם לפתחה מכון של מטפלים דתיים. הערכה והתחששה שלם על סמך הניסיון המציג שכאן מכון דתים, חרדים, דתים-לאומים, מסורתים וחוזרים בתשובה ע"י כך שהוא נותן תחושת "בית" לדתים, ומספק מטפלים דתיים המקלים על חרדות וחששות אלו, ונונתנים בטוחן לפונים שהם הגיעו למקום המכיל ומכל את אכוננות הדתית. אם כמטפלים דתיים חששים אחראיות לשמור על האמון, כאשר לעיתים התגובה של הרעbara נגדית לתכנים שעולים בטיפול המתיחסים למעשיים, פנטזיות ורגשות שלא לפ' ההלכה, היא לא פשוטה ומורכבת.

יחד עם הדילמות והקשישים, אנו סבורים שלמכן כמו לנו יש חשיבות רבה ומקומ בשטח, המזמין היכרות והכרה של אנשי מקצוע.

לבעיות באמונות מידת אמונייה, רבניות וחינוכיות. רבנים, מעבר להיותם פוסק' הלוות משמשים גם כתובות למצוקות ומשמשים אוזן קשבת ויעזים. תפקיים דומה לע"ס קהילתיים.

בימינו הנכונות והפתרונות לפסיכותרפיה ב齊ור הדתי גודלה יותר, וגם בקרב הרבניים ניתן למצוא מגוון של גישות, החל מPsiLit הפסיכולוגיה מכל וכול, דרך פתיחות לנושא וכליה בהפניות שירות וקשר רצוף עם אנשי מקצוע, למורות הפתיחות היחס הוא עדין בבחינת "כבדו וcheidתו". עיקר החשש הוא שהטיפול הפסיכולוגי ישפייע על תחומי האמונה והדעת של המטפל, יפחית את רמת הדתיות ושמירת המציאות, יפתח את האדם למתרונות בתחום המיני ובכלל יగורים להם חיללה לצאת ל"תרבות רעה". קיימות דעות קדומות ומיוטסים בקשר לכך שהפסיכולוגיה בכלל והפסיכואנליה בפרט מבוססים על תרבויות חילוניות, פתוחה וمتירנית, החותרת תחת אושיות האמונה והדת. גורם זה מנסה על פניה לטיפול, מעבר לקשיי האישי הבסיסי הקיים בפניה ליעוץ וטיפול פסיכולוגי, בדומה לציבור חילוני. נראה שהיות המטפל אדם דתי מרגע במידה רבה חששות כללו. ובין מהפונים אלינו, לעיתים בעצםם, מבררים היטב רבנים, ולעתים בעצםם, מבררים היטב מה אורח החיים של המטפל ותיוגו הדתי. שנם כאלו המסתפקים בשאלת כללית, ושניהם הנכנסים לפרטים כגון מה צבע הכיפה שלראשו של המטפל, או האם למטפל יש כסוי ראש, האם היא הולכת במכנסים, ומה הרקע החינוכי של המטפל. לדוגמה, הרים אשר הפנו את בתם לטיפול לאחת המטפלות בשיללה, ידעו את ראש האולפנה בה הילדה למדה. הוא התייעץ עם הרב שלו, ובשיחה הטלפונית צוותה אותו רב שאמר שכדי לווידא את רמת יראת השמיים של המטפלת. לאחר שהיא סקרה בפניהם את מקום ליכון התורניים, הוא נרגע ונתן את ברכת הדרכה.

חשוב לציין שלפחות ב齊ור הדתי-לאומי ובאים מהפונים לטיפול אינם מבקשים אישור או "הקשר" רבני, כאשר אצל החדים הפניה לטיפול מלאה

**■ מטפל הדתי יתרון
ביכולת לדחות את
חגיגוני ההגנה
ולהפריד בין טענות
דתוית לדציגונאליזציות.
ההינוך עם החומר
שהמטפל עצמו למד
וollowה בשנות הלינוך
הדתי שלו, מאפשרים לו
לעשות אבחנה מדעית
יותר ולהציג נוכן יותר
בהתעדבות הטיפולית.**

הקב"ה "כבוחו במקומו מונח", אבל לא הוא נשא את הרצאה, ומשם להמשיר את הטיפול. סביר להניח שמטפל חילוני, גם אם היה מזוהה את הפעעה ומנגנון ההגנה, היה מהסס היסוס רב, לפני שהוא מרשה לעצמו "כפור" כביכול בטענה כי הקב"ה נשא את הרצאה, וכי הצלחה מגעה רק לו.

ה. הקהילה הדתית ו"חוק הדתיים השלובים".

ברחוב הדתי נהנים ל査וק ולדבר על "חוק הדתיים השלובים" שפירושו: דתים תמיד מכרים זה את זה. אם לא למדו יחד בישיבה, הרוי היו יחד בתנועת הנוער, ואם לא שם, אז בוודאי ימצאו מקום אחר בו כבר הייתה להם הזדמנות להיתקל אחד בשני, או שלפחות יש להם חבר משותף, או בן משפחה מדרגה קרובה. כרך שלעתים הבדיקה הראשונה שעשוה המטפל האם הוא מכיר את המטפל, יותרה מכך: עד כמה מכיר המטפל אותו או מישחו מבני משפחתו. אנשים נאבק בשאלות של פרופורציה, סדרי עדיפויות וכו': האם צפיה בסרט עבור נערה חרדיות הוא מעשה כל-כך גורע? האם בת אולפנא שמרודת ובאה לבושה במכנסים עברית זו אודם? הזרחות מאותו הכהר. ישנה מידה מסוימת של אכביולנטיות בנושא זה שהרי לצד החדה המתעוררת מהיכרות-יתר – שמייה על סודיות, חשש מדעות קדומות, ישנו גם הצורך להיות מובן". המנטאליות הדומה המשרה תהווה של הבנה כמו גם יצירת תחשזה של "תאותות". כפי שאמרה מטפלת אחת "מאוד לא מצוי חן בעין שאות דתיה. את מכירה את כ-ו-ל-ם, את המורים את הרבנין, את מי לא", והוא אכן צדקה. קרה שמטפלת הבאה

הulosים אצלם כמו אצל מטופלי באוזו דמדומים שכאהלה.

אולם לא אחת מהם נתקלים בשאלות קשות הרבה יותר. כאשר עמדת ההלכה ידועה ועד ממשמעית ואין עליה עורין.

לדוגמא, אדם דתי בשנות החמישים לחיו, מחנן, נשוי ואבל לשבעה ילדים, פנה לטיפול עקב תחושת דכדוך מתמשכת וקשה תפוקה בעובודה, במישור הבינו-אישית והזוגית. הוא הרגיש שהוא זקוק למטפלת. ש. התלבט ארכוכות האם קשר טיפולו שהואקשר רגשי, אינטימי וקרוב בין גבר נשוי מטופל, לאישה נשואה כמטפלת הוא והוא. הוא אמר שהוא מרגיש "לא נשוי", עקב הקשיים הזוגיים, ולכן עלי-פי אבחן מהגמרא נמצא במצב של אדם "שאי פט בסלו", ועקב לכך הוא פגיע ורגע יוטר לගוריים מבחוץ. לעיתים הרגיש מוצף אפילו בעקבות מפגשים קצריים וAKERIIM עם נשים לא מוכשרות. הוא התלבט – האם מותר לו להיות בטיפול? אולי המצב שבו הוא נמצא בגדר "פיקוח נפש", וכך מתייר קשר שאחרות הוא בעיתיה? האם נבע מכך שכאשר מצבו משתפר במקרה, עליו לעזוב את הטיפול? ההתלבבות של ש. נמשכה תקופה ארוכה, והקשטה עליו להכנס kontakt הטיפולי בלב שלם ולהיעזר בו.

ניתן לראות בכך ביטוי לפסיקופתולוגיה, מכיוון שש. התקשה ליצור קשרים רגשיים וחברתיים ממשמעותיים גם בחיו, עם גברים או נשים. אך ניתן לראות בכך גם התלבבותות לגיטימית, יהודית לפונם דתיים. ניתן לטעון שבמקרים כאלה, רצוי שגברים יפנו למטופלים גברים ונשים לנשים, אולם גם זה אינו פתרון משביע רצון. הסיבות לבחירה במטפל גבר או אישת הון عمוקות, קשורות ליחסיו האובייקט של הפונה, ולא תមוד מודעות. פניה למטפל בן אותומין לא בהכרח תהיה אפקטיבית באזורה מידה. במקרה זה התעוררה שאלה לגבי עצם קיומם הקשר הטיפולי. מעבר לברית יחסית קלות משקל. גם ההלכה אינה צבעה אך ורק בצבעו שחור ולבן ובודאי הטיפולית. במקרים רבים נוצרים גם יחסית העברת חיובים. בדרך כלל, מדובר במקרה אינטגרלי מהטיפול, שנחשב בחלק מקובל ואך רצוי. יחסית העברת חיובים

תמונה של שמה משפחתי על מנת להחיקות בחדר את כל הדמיות עליהם היא מרובה לספר. בתמונה מצאה המטפלת חברה משכבר הימים ואחת שהייתה עם בעלה בבי"ס היסודי ובתגובה הנועה. מטפלת אחרת מספרת על אחותה הגדולה ועל עבoddת המסתורא מכזירה רפואי... ביחס שגיסה של המטפלת עומדת בראשה.

תחושת השקיפות של המטפל היא עצומה. הלבוש וכיסוי הראש מסגיר מיד הרבה מאוד עליו, ומכך אוטו לسد של סטריאוטיפים. המטופלים אמורים אינם מרבים לספר שהם בטיפול, אך קל להם לדלות פרטים שונים חדשניים על המטפל ועל משפחתו. לדוגמא, אחת מכותבי המאמר נשאת את השם "אביינר". לא, אין קשרי משפחה בינה לבין הרבה אבנין, אך הזרות בשמות ותגובה מטופלים לשם מלמדת לא ורק על הניסיון לפצח את מעתה האנונימיות של המטפל, אלא גם על הקשר הסבוך בין תפkid המטפל.

מעבר לנושא הטעון שיש בקבלת דמיון סמכות שאין רכניות הרי שפעמים המטפל נתקל בדילמות ערכיות והלכתיות.

**ו. יחסית העברת והעbara נגדית
בטיפול באוכלוסייה דתית.**

המחיבות הדתיות של המטפל והמטפל להלכה משפיעה מאוד על יחסית העברת והעbara נגדית בטיפול. הדברים האמורים הם קלים וכבדים כאחת. המטפל הדתי מוצא עצמו נאבק בשאלות של פרופורציה, סדרי עדיפויות וכו': האם צפיה בסרט עbor נערה חרדיות הוא מעשה כל-כך גורע? האם בת אולפנא שמרודת ובאה לבושה במכנסים עברית זו אודם? הזרחות עם הסביבה, עם המשפחה ולעיתים גם עם הספר-אגו של המטפל עצמו קיימים תמים. אך כל הין שאלות יחויה מההכרה איננה יכולה למסור את דתיה. את מכירה את כ-ו-ל-ם, את המורים את הרבנין, את מי לא", והוא אכן צדקה. קרה שמטפלת הבאה

אמביוולנציה זו צריכה לעלות בטיפול עצמוני. על העברה וההשלה שהמטופל עושה.

כמו כן הכלים בהם משתמש המטפל בכל מצב של העברה נגידית אמורים לעמוד לרשותו גם בעת הزادה.

ז. מטפל דתי או טיפול דתי.

מכון שילה שם את הדגש על ה"מטפל הדתי" ולא על "טיפול דתי" ולא על "פסיכולוגיה יהודית" או "פסיכותרפיה יהודית". ברוח השינוי שחל בתיאוריה הפסיכואנליטית ליכויים אינטרא-סובייקטיביים והתychוסותיים, אנו מניסים להתמודד עם ההשפעות הסובייקטיביות שיש לדת על המטפל והמטופל, על הקשר הטיפול, ועל החוויה הרגשית. אין אנו מתעסקים בתיאוריות ובאידיאולוגיות אלא במשמעות החוויתית והרגשית שיש לדת, לאמונה והלכה על הטיפול. זאת בוגוד לניסיונות קיימים בשטח לפתח "פסיכולוגיה יהודית", ופסיכותרפיה ברוח ההלכה, החסידות או הקבלה.

בצד החשנות כלפי הפסיכולוגיה, לעיתים לא אבחנה אם המטפל דתי או לא דתי, דומות, כאשר המטופל עבר על חוקי הטעור או על חוקי המכינה. אולם ככל זאת, גבולות ההתנגדות המקובלות מבחןיה דתית הם צרים יותר וברורים מאשר בקיות שיטות תרבותיות ורצינית של רבנים שהעמדה הבסיסית של המטפל שלא להיות שיפוט בתחום המוסרי והערבי, היא לכשעצמה סוג של נקיטת עדשה ערכית ברוח הליבלים של תרבות המערב. הניטריות והאובייקטיביות אשר עמדו ביסוד הפסיכואנאליזה, בהתאם לפוזיטיביזם שעמד בסוד התפתחות המדע בתקופה המודרנית, כאשר היא משקפת עמדת רוחות. ישים התבונאות דקדוקיות של רבנים שתחת המסווה והיוקה של פסיכותרפיה, ובמיוחד פסיכואנאליזה, מתבצעת פעילות חברתית חינוכית חילונית, ליבורלית וחופשית, המתנגדת לאמונה הדתית בכלל, ולשמירת מצוות ברוח ההלכה היהודית. הדטרמיניזם שהוא מקובל כהנחה יסוד בפסיכואנאליזה נוגד את האמונה בחופש הבחירה של היהודות. אמן הפסיכואנאליזה עברה שינויים מטא-תיאורטיים מודעת מודרנית לנארית ומוחלתת, למאת פוטט-מודרנית

בגידה נחשבת לעברה דתית ומוסרית חמורה. כמטפל דתי, ההרגשה היא שהטיפול במ. מעורר התמודדות לא קללה. יחד עם האמירה למ., שהפתרון של קיומם שני הקשרים במקביל הוא הרסני, ווביל לפיצוץ בלתי נמנע. אי

אפשר שלא להבini שכרגע המטופל אינה מסוגלת לוותר על אף אחד מהקשרים, וועל המטפל להיות אינה במקומן זהה, מתווך שאיפה שהעובדת הפסיכלית טוביל לאפשרות לבוחר, כך או אחרת. מצד שני, ההרגשה שהחצבת מתרת הטיפול עצורה ל. להרגיש ממקום לפרש את הבחירה של המטופל טוביל במצב הנוכח, היא בעיתית מבחינת המטפלadam דתי. יתכן שיש דוחק אבטחה דתית, מכיוון שזו תבונת קיומם במקופלת דתית, של קשור זהה מבחינה דתית. למעשה נראה שהתרחש כאן תהליך למשעה נראת מרגישה שותפה לUberah, אך אין בכך מושג של און ספק שמדובר במקרה דתבון, הטענה שזו תבונת הדבורה, שוב ניתן לטעון שעבור מטופלים רבים עושים את האבחנה בין מחשבה ודיבור לבין מעשה, ומרגשים בטוחים כל עוד הגבול של מימוש לא נחצה. אולם, עברו מטופלים דתיים הגבול יכול להיות אחר, עצם המחשבה, לא כל שכן הדברו, יכולים להיותם כבעיתים מבחינה דתית. האיסור של "לא תחמוד", הוא איסור בסיסי, ומופיע בשורת הדברים. שוב ניתן לטעון שעבור מטופל פסיכוטי, ההתמודדות יכולה להיות קשה במיוחד, מכיוון שהמחשבות יכולות להיות ממושאות. אולם נראה שככל בין מחשבה למשעה מטשטש. אולם נראת שככל זאת, מדובר בהתמודדות נוספת, המסבירת מטופלים דתיים, המסביר את הקשר הטיפול.

התמודדות אחרת נוגעת למקרים בהם הפונים מעוניינים להיעזר במקרה שבו הם עוברים על ההלכה. במקרים כאלה, המטופל עשוי להיקלע להתלבטות אישית. האם הוא צריך להניח בצד את הדעה ההלכתית? האם הוא מסוגל לכך, גם אם הוא רוצה? ואם הוא עושה זאת, האם הוא נמצא במקרה של סיום לדבר עברה?

לדוגמא, מ., איש נשואה דתית ואימה למספר ילדים, הגיעו לטיפול עקב קיום קשר רומנטי מוחץ לנישואין. היא ספרה בעלה על הקשר והבטיחה לו לסייע בברכה על הקשר והבטיחה לו לסייע באותו, אך לא עשתה כך בפועל. היא פנתה לטיפול עקב תחושות דיכאון. היא הרגישה שאינה מסוגלת או רוצה לטיים אף אחד מהקשרים.

אוֹי אֱלֹהִים,

פאת ענת גוב, תיאטרון הקאפרוי

והנה שאלת התгалות האלוהים והשיח האנושי עימנו, בראוי האמנות המחזה "אוֹי אֱלֹהִים", פרי עטה של ענת גוב, בביבוחה של עדנה מז'י"א שחknim: עודד תאומי בתפקיד אלוהים, שרה פון שורצקה, בתפקיד הפסיכולוגית.

האם האל הוא "אבינו", או "מלךנו"? האם הוא אל קנא, נוקם ונוטר, או חנון ורב-חסד? האם הוא שופט? האם הוא כל-יכול? או – הוא בעל תכונות אנושיות, לוקה בחולשות וסובל ממשברים? וכי אנחנו בעיניו? חgbim חסרי-כוח, או צורים בצלמו ובדמותו?

האם גורלנו נגזר ממנו? או שבידינו הבחירה לנוט את חיינו? האם יש השגחה פרטית?

הפגש מסתיים בכבוד הדדי, אך לא מענה ברורו. אלוהים יוצא את ביתה של הפסיכולוגיה, כפי שהבטיח לה, והוא מודיע גשם ברכה. והיא? חזורת אל שgartת חייה, מלאת הרהורים. חילונית, עם גרעין אמונה שקיומו התגלה לה, בתוכה, וудין לא ברור לה מה תעשה עימנו.....

אלוהים חש עיף ממלוי תפקידו במנהל העולם מזה 5000 שנה, ומרגיש צורך לckett לשיחה עם פסיכולוג. הוא קובע פגישה עם פסיכולוגית בשם אלה (זה על שם העץ) היא אומרת לו) ו מגיע לביתה. אלה היא פסיכולוגית כבת 40+, גישה, אם לבן מתבגר, אוטיסט, וחיה אינם קלים. כשallowים מציג עצמו בפנייה, היא כמובן חושדת בזיהותו, ולחילופין, מעלה במחשבתה את האפשרות הסבירה כי "איש" חולה-נפש. זמן לא מועט לוקח לה להשתכנע כי היושב בקורסה מולה הוא אכן בורא-עולם, לאחר שהוא חוזר באזניה ומזכיר לה דבריהם שאמרו כשפנתה אליו, ברגעי יאוש או כאם, במהלך חייה, בעקבות משברים או חוויות קשות.

השיח המתנהל ביניהם לאחר מכן, מעמת לנו, הצופים, את האדם ותפיסתו את האל, מול האל, ויחסו לאדם, אל הפרט.

נهاית. ממליצה בחום
יוכי בן-נון

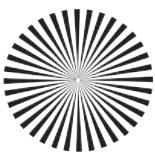
רבת פנים, תלויות הקשר והווית ראייה. אך גם הגיע הפסיכו-מודרנית היא לא עריכים מוחלטים ולא סמכות עלונה, ובעצם ללא מוסר כפי שהכרמו בעבר, ובכך יש בה יסוד המונגד להדחות ולדות.

כדי לתת מענה לטענות אלו קמו גופים העוסקים בפסיכולוגיה יהודית, במחשבה ובמעשנה, ומנסים לפתח "פסיכולוגיה ופסיכותרפיה אלטרנטיבית". חלק מפעילות זו היא הגותית וקדמית, וחלק ממנה מנסה לישם בפועל שיטות ברוח היהדות. בשטח פעילים יוצאים אמוניים, בדרגה וברמת הכהбра כזו או אחרת, המתחרים בפסיכותרפיה הקלאסית והמודרנית.

הגישה של המכון היא שהדרך הטובה ביותר להכנס את היהדות והדת פנימה "בדלת הראשית" לטיפול, היא באמצעות המטפל הדתי, אשר עבר את ההכשרה המקובלת.. הסובייקטיביות שלו, ספוגה הן אינטלקטואלית והן רגשית ביהדות ודת ובאה לביטוי בהתרבות הטיפוליות שלו, ובהערכה נגדית מול המטפל. האקט הטיפולי לכשעצמו הוא לא אקט דתי אלא אקט של עזרה להזלה אשר שי לו היבט אטי אוניברסלי, שבא לידי ביטוי באמפתיה, בונחחות והינוכחות של המטפל לטובת המטפל.

אנו במכון שילה לא מתיימרים לעסוק בפסיכולוגיה יהודית, למרות שאנו מכירים בערך של עבודות אשר חוקרות שואבות רענון פסיכולוגים ממוקמות יהודים כמו מאמרי חז"ל, (עין בעבודה של פרופ' אליהו רוזנהיים), ההלכה, החסידות, (עין העבודה של פרופ' מרדכי רוטנברג), תורת המוסר והקבלה. לעומת זאת אנו מתחפשים את הרשפה הסובייקטיבית שיש לדת על המטפל, על המטפל, ועל הקשר הטיפולי, והעסוק של המטפל דתי והמטפל דתי.

ביבליוגרפיה:
החמים כמדרש – עיונים בפסיכולוגיה יהודית, עורכים שחור ארי, מיכל פכלר, וברוך כהנא. הוצאה ידיעות אחרונות. 2004

הפסיכולוגיה והדת: עין חדש בספרו של ג'יימס מנוקודת מבט יהודית

ד"ר משה לנמן

בשותות אלה ברצוני לפרש לפני הקורא מחשבות על הדת (ובכלל זה הדת היהודית) כפי שנהגו על-ידי אחד מן האבות המייסדים של הפסיכולוגיה בת זמננו – ויליאם ג'יימס. ג'יימס למד רפואה והוא בין האmericנים הראשונים להשתלם במעבדה המפורסמת של וונדט בליפציג. ג'יימס היה בקבוצת המייסדים של הסתדרות הפסיכולוגיה האמריקנית והיה לנשיאה השלישי. בנוסף לרפואה ולפסיכולוגיה, עסק ג'יימס רבות בפילוסופיה, ויחד עם ג'ון דיאי היה דובר רהוט של הפונקציונליזם הפרגמטי. בשנת 1901–1902 נשא ג'יימס סדרה של 20 הרצאות באידנבוור בנושא דת וספריטואליזם. הרצאות אלה פורסמו בסוף 1902 בשם '**החויה הדתית לסתוכה**'. אפשר לומר כי הרצאות אלה היו הרחבה של מסות קוזומות שפורסמו בשם '**הרצון להאמון**' בשנת 1897.

מה היא דת?

ג'יונס (2006) פילוסוף של הדתות, קובע, כי דת היא תכוונה אנושית בעלת אופי תיאולוגי, פילוסופי, אנטropולוגי ופסיכולוגי. לדעתו, כל הגדרה של דת, שומה עליה לכלול את כל האספקטים האלה. נקודת ההסכמה ביתר בין ג'יימס לבין ג'יונס היא, כי הדת משקפת את טבע האדם; היא תופעה העליון שלנונו בעוצם בכר שנטאים את עצמינו לסדר זה (, Hexham, 1999). בהגדירה זו, נוכל לראות שלושה מרכיבים עיקריים: **1)** אמונה, **2)** סדר על-אנושי, ו- **3)** חובה קיום מצוות. קיום המצוות נתפס כתופעה המעודדת את ההתחברות אל סדר עולם על-אנושי נעלם, הקים לטובות האנושות. לדעתו של ג'יימס, האדם הדתי מאמין, כי העולם הנaptops ע"י החושים הוא חלק מעולם רוחני יותר, שהוא מקור המשמעות לקיום היקום. לעולם הרוחני הזה שואף האדם להתחבר, כאשר התפילה היא הנשא העיקרי בין העולם הפנומנלי (=של החושים) לבין העולם הרוחני. כמו כן, מאמין האדם הדתי, כיקשר זה יש תוצאות, רוחניות או ממשיות.

לדעתו של ג'יימס, תכוונות אלה משותפות לכל הדתות ומוקוין בטבע האנושי. אצל האדם יש צורך באמונה והmund אינו מספק צורך זה. הוא אינו מתייחס לזרקטריות הספציפיות של הדתות השונות, אלא טוען, שככל הדזקטריות נbowות מאותו הצורך הבסיסי של האדם להאמין. למרות שלא מצאת זאת מפורשות, נראה לי, כי ג'יימס סבור, כי הצורך להאמין קשור בצורה לגלוות משמעות אונטולוגיות; שהאדם הוא יוצר המיציר משמעות.

איור זה פרי עטו של Sigfried Woldhek, הופיע לראשונה ב-*New York Review of Books*, ב- 31 במאי 1984.

... וכל הדעות יש מהן דעתות שהן לאדם מתחילה ברירותו לפיطبع גופו. ויש מהן דעתות שטבעו של אדם זה מכיוון ועתיד לקבל אותם במהרה יותר מאשר הדעות. ויש מהן שאין לאדם מתחילה ברירותו אלא למד אותם מאחרים או שנפנה להן מעצמו לפי מחשבה שעלה בלבו. או ששמעו שזו הדעה טובה לו ובזה ראוי לילך והנהיג עצמו בה עד שנקבעה בלבו:

שתי קצויות הרחוקות זו מזו שבעל דעה ודעה אין דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ליכת בהן ולא למכח לעצמו. ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן או מוכן לאחת מהן או שכבר למד אתת מהן ונוגה בה ייחזר עצמו לモטו וילך בדרך הטוביים והוא הדרך השרה: הדורך השרה היא מידה BINONIYA שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם. והיא הדעה שהיא רוחקה משתוי הקצויות ריחוק שווה ואני קרובה לא לזו ולא לזו. לפיכך צוו חכמים הראשונים שהוא אדם שם דעתו תמיד ומשער אותו ומכוון אותו בדרך האמצעית כדי שהוא שלם בגופו. (א-ד)

כמו שראפה המטפל בשיכור אינו מקבל את תוכנות השיכור, קר מדע הדת אינו זהה לחיים על-פי הדת – קר כותב ג'יימס בשם הפילוסוף המוסלמי אל גזאל. لكن, אין מדע תחליף לדת. בדברי ג'יימס:

אם הדת היא הכליל שבו מקדמים את שליחות האל או האדם, מי שייחי שליחות זו, אפילו מעט, משותרת את השליחות יותר מכיו שרק יודע עליה, אפילו רב. ידיעת החיים היא דבר אחד; תפיסת המקום בחיים, עם הגים הדינמיים העוברים בישותך – היא דבר אחר לחילוין. (הרצתה XX)

כאן וואים אנו את התנגדותנו הנחרצת של ג'יימס לביהבוירזם הפילוסופי ורבקוותו באינטראטיפקציה כדרך להבנת החוויה האנושית בצורתה העמוקה והרחבה. Umada זו ליוותה את ג'יימס עד סוף חייו, גם כאשר הביהבוירזם הפרק פרזיגמה הגופת בפסיכולוגיה. כמו כן, ניכרת הלהיטות שבה ג'יימס ניגש לחקור החוויה האנושית.

בלנטעה לחשוב שג'יימס היה אדם דתי במובן הממוסד של הכליל; הפרק הוא הנכון. עם זאת, הוא הבין שהדת מלא צורך אנושי عمוק, שהאדם הניזון מן הדת (כהגדתו של ג'יימס) עשוי למצאו חיי משמעות – או, לפחות, למצוא משמעות בעצם חיפוש המשמעות. לעומת זאת, מבחין ג'יימס בין דת לבין אמונה תפלוות לדעתו, האמונה התפלות הן השכלת החששות והחרדות הלא-רצionarioליות שלנו על עולם הטבע. לפיכך ג'יימס, מותיחסת הדת לחוויה הפרטית והסובייקטיבית, ואילו המדעת מותיחסת לאידיאל האובייקטיבי הכללי. האובייקטיבי, פירושו שיקוף של המציאות, ואילו הסובייקטיבי הוא-הוא המציאות. הסובייקט החוויה הוא החושב, ואילו האובייקטיבי הוא רק אובייקט של מחשבות הסובייקט החושב. המשגה זו דומה במקצת לפונומנולוגיה של הוסרל, שהיא צער מג'יימס

בהתיחסותו לאספקטים הפסיכולוגיים של הדת, חשף ג'יימס את תבונתו כלפי הטבע האנושי:

1. הדת מעניקת התלהבות (zest), המעניקה את עצמה לחיים כמו מתנה, ונשאת אףו של קסם ליר, או של משיכה לנלהבות ולגבורה.

2. הבטחה של תחשות בטיחות, מזג של שלווה, וכן, ביחס אחרים, שפע של רגשות אהבה.

לדעתי חשוב להזכיר כאן, כי עברו ג'יימס, הדת היא אינה משנה המבוססת על עדות אמרת של אירופאים היסטוריים, אלא היא עונה על הרצכים הרגשיים של האדם. ממש, לדעתי של ג'יימס תכונות אלה – השאייפה לנעללה ולהרואיות, דיפת השלום והאהבת האדם, הם צרכיהם חיוניים על פי טבעו. לאור הדורות, האדם בכל תרבות פיתח את הדת כמענה לצרכים אלה.

ג'יימס מבין, כי ריבוי כתות, אמונה, ורטואלים דתיים נובע מכך, שהאדם בעל מזג שונה על-פי תערובת תכונותיו המולדות ונسبות קיומו. למשל שבע ג'רום ברונר בהרצאה בכנס APA בשנת ה-50, הטמפרמנט של האדם משל למרק עגבנייה. בכל מרק עגניות יש תכנים התואימים לכך שנדובר במרק עגניות, אך המרק של כל מברשת/ת שונה במקצת בתיבולו ובכਮויות שונות של אותן התכנים. בשל הטמפרמנט השונה ונسبות החיים השונים, אנשים שונים>Showems שואבים תכונות שונות מן הדת. האדם במצוקה יזדקק לגאותה; האדם הבישן יזדקק לגבורה; האדם המתוח יזדקק לשלווה. כל זה הוא במתורה להגעה לשביל הזהב בחיים.

למרות שהיא בכונתי להתייחס לנקודת המבט היהודי בסוף דברי, לא אתפק מלהזכיר כאן את הרמב"ם, הלא הוא רבינו, שקבע אמות מידת יהדות בפרשנות, בהלכה ובפילוסופיה בימי הביניים. כותב הרמב"ם, במשנה תורה (ספר ענק עם פסקין הלכה המתיחסים לכל צעד בחיה האדם), בהלכות דעתות:

דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם וזה משתנה מזו ורוחקה ממנו בזורה. יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד. ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואין כועס כלל ואם יכעס, יכעס כעס מעתם בכמה שנים. יש אדם שהוא גבה לב ביתו. ויש שהוא שפל רוח ביותר. ויש שהוא בעל תאווה לא תשבע נפשו מהלוך בתאווה. ויש שהוא בעל לב טהור מאד ולא יתרואה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך להן. ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, עניין שנאמר אהוב כסף לא ישבע כסף. ויש מקרים נפשו שדו אףלו דבר מעט שלא יספיק לו ולא יודע להשיג כל צרכו. ויש שהוא מסgap עצמו ברעב וקוץ עיל ידו ואינו אוכל פרותה ממשו אלא בצער גדול. ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו לדעתו. ועל דרכם אלו שאור כל הדעות כגון מהול ואונן וכלי ושוע ואכזרי ורחמן ורק לבב ואמיץ לב וכיוצא בהן:

כאמור, לדעתו, תהליכי אלה הם משותפים לכל האמנות, אך לאחר שטמונים בהן טיעונים אובייקטיביים, יוכל לבדוק את אמיותותן.

כאן משתמש ג'ים בספקולציה חדשה, ומקשר את הישות שהיא מעבר לנו, עם טריטוריה שהיא עדין לא נבחנה, הלא היא תת-המודע. הרצאות אלה ניתנו שבע שנים לפני הביקור של פריד באלה"ב, ולמרות שביקיר מספר פעמים באירופה קרוב לוודאי שה'ים לא פגש את פריד, אך ניתן החוויה הדתית של ג'ים מעד על כך שקרה את כתביו (קרוב לוודאי במקורות הגרמניים) והוקסם מרעיון תת-המודע. עם זאת, מושג תת-המודע עדין היה מוחץ לחוגי הפסיכואנליה, ונראה, כי ג'ים לא היה מיזון במיוחד במיצוב של מושג זה בתוך התיאורייה שלו. על כל פנים, הוא מ崎ה לתת-המודע את תפקיד ההרחבה של המודע. הכוח העליון, הנטפס כאל, נחווה דרך תת-המודע ומשם הוא שואב את כוחו האדר.

בקשר לאמת, לג'ים יש הגדרה מענית לאמת והיא: האמת היא דבר נסף לערך הפשטן, אפשר לקבל אותו אמייתית במבנה זה. בנוסוף לכך, הוא גם מתייחס לשאלת זו כפונקציונליסט: כמובן, לאחר שיש לאמונה זו אפקט, היא אמייתית.

אין ספק בעיני, כי הגישה של ג'ים כלפי הדת היא רעננה, חדשתית ואנושית גם ייח, ואני פלא בכך, שהוא זוכה לעדנה מסוימת בקרב הפסיכולוגיה המודרנית. היום אולי היינו מאפיינים את הגישה שלו כפונקציונית-הומניסטית. מעניין גם, שה'ים, עם כל הסנטימנטליות שלו, לא נטה לסתורטואליסטים בני זמנו שדברו עם המתים, אלא, התייחס אל הכל מנוקדת מבטו של האדם כסובייקט.

מה בין ג'ים ליוזות? ראשית, רצוי לציין, למען הגילוי הנאות, שה'ים נראה לא הכר את היהדות מקרוב, ולא יהודים לי על יהודים מבין חבריו. בעשרות השנים האחרונות של חייו, התייחס אל הגירה הגדולה של היהודים מזרח אירופה, ולא נאה שמחשך אליהם מקרוב. עד אז היו היהודים באלה"ב בעיקר מהగרים מגormanיה, והו בחלקם הגדול מתבוללים. אמונם המוסד הראשון להכשרה רבנים נוסד ב- 1875 (פרומי), אך לא נראה, כי ג'ים התעניין בו, או שהוא בקשר עם מוסד זה בזורה זו או אחרת. 20 שנה מאוחר יותר נוסד המוסד הקונסרבטיבי, והמוסד האורתודוקסי נוסד 17 שנה אחרי מותו של ג'ים.

אמנם בספר מצטט ג'ים מן הנבאים, אך נראה, כי תמיד עשה זאת דרך עיניים וצריכות. עם כל זה, כפי שראינו לעיל כן הרמב"ם, יש דמיונות מודרניים בין הדת כפי שמתאר אותה ג'ים לבין הדת המתוארת ביהדות. כמובן, יש לקחת בחשבון, כי ג'ים היה עמהה, כי כל הדורות הן וריאנטים של ספר עקרונות בסיסיים. מבחינה זו, נראה, כי האוניברסיטטים מבין היהודים; כמובן, אלה המכאמנים, כי היהודים יש מסר לעולם ומשמעותם בחים להעבר מסר זה הלאה, מבחןת "אור לגויים" – יכולם למצוא מקום של כבוד בתרומה של החוויה הדתית באונטולוגיה האנושית. איות החיים של האדם היהודי המאמין היא עשרה ועמוקה.

במקצת, שכותב על התודעה (=מחשות הסובייקט החוויה), שהיא תמיד תודעה של משהו (=האובייקט הנחווה). لكن, לפי ג'ים, האובייקטיבי הוא תוצאה (אם כי תוצאה הכרחית) של הסובייקטיבי. החוויה הסובייקטיבית היא הממציאות הישירה, ואילו האובייקטיבי הוא השיקוף החיוור של הממציאות. הדת שיכת לסובייקטיבי והמדוע לאובייקטיבי, ולכן הדת נחווה ע"י האדם כמציאות יותר. וכך גם הניסיון של המדע לדכא או לשלול בחוויה הדתית הוא אבסורד. במלותיו של ג'ים:

"לפיך, אני חשב, כי לא קשור כיצד השאלה הקשורה לגודל הפרט שلن מקבלות מענה, רק על-ידי קר שמדוים, כי שאלות אלה הן אמיותות, וכי לחיות בעולם מושגים שהן פתוחות לפניו, קר נחיה עם עומק, לחיות כך פירושו להיות דת. אין זה הינו, לטען, כי זה שבוטינו טעו בעובדות רבות ובבללו טעויות אלה עם הדת, שעילנו לעזוב את הדת לחלוון. (שם)

ג'ים מתאר הרגשה מיוחדת, שלדעתו מאפיינת את הקדושים של כל הדתות. להרגשה זו הוא קורא "מצב אמונה". זה מצב שהוא גם ביולוגי וגם פסיכולוגי. ניתן לאפיינו כמצב של שמחה, הרחבות הדעת, ו"דינאמוגני"; כמובן, הוא מרענן את הכוחות. הוא גובר על המלנכוליה, ומעניק כוח להתميد. הוא מעניק התלהבות, משמעות, קסם ופרק הדחפים היומיומיים בחים. מצב אמונה מכילים גם תוכן שכלי, אך מינימאלי".

מצב האמונה מכין את המרחב לדברים גדולים, וושאב לתוכנו את התחששה, כי העולם שלנו, בזכותו נפלאותיו, וחשיבותו, ראוי להם. לדעתו של ג'ים כל הדתות הגדלות מסכימות, כי מצבים אלה קיימים. הביטחון בצדקה דרכנו, בגורל האומה, ובהשגת האל, כל אלה מקורים במצב האמונה, המציג עבור האדם את ניצחון של האפשרי על הקים.

המפגש בין האמונה לבין השכל מוליך את הדוקטרינה הדתית. לדעתו של ג'ים, לכל הדתות יש גרעין משותף הפירות אמוןთיהם. לדעתו, כל דת אומר לבעל האמונה מה אינו כשרה אצל האדם, ומה תיקונו. התיאולוגיות של כל הדתות הגדלות כוללות:

1. העצמי חצוי כאשר יש חלק עילי וחלק שפל.
2. שני חלקים העצמי האלה הם במאבק, ויש נטייה להיכנע תחילה לעצמי השפל.
3. לעצמי העילי יש ישות מסעית, והוא נתפסת כחיצונית לאדם.
4. אנו שואפים להתחאחד עם הכוח המשיע, ומרגשים, כי אכן אפשרית ההתחאחדות.
5. חווית התאחדות זו מצדקה את תחשות הביטחון והשמהה שלנו.

האתגר של האדם, אם כן, הינו:

1. להכיר במציאות העצמי העילי,
2. להזדהות עמו
3. לזהות אותו עם הישות המסעית.

שמע כתעת את קול החצוצרה
זו הקריאה אליו קרב
יהי האל מגן עליינו, אמא,
כמו שמנגן תמיד על עושי צדק ("battle, mother")
Just before the

ידע ג'יימס, כי قول צד קורא לאל לחוש להגנתו. יתר על כן, בודאי ידע על המלחמות הרבות שנערכו למען הדת עצמה, ושבשמה קיפחו מיליוןים את חיים. לדעתי, היה ג'יימס מшиб, כי זהו ההבדל העיקרי בין האדם הדתי לבין אדם השיר לדת ממוסדתו, שהוא תערובת בין דת אמיתית לבין אמונה תפלה. הראשון מביע את העצמי העילאי, והשני לעצמי השפל. גם היהדות כיום, בחברה הישראלית, מתייחסת למצבם בין שני תכונות העצמי, והוא חלוקה עם עצמה. אך נדמה לי, כי ג'יימס היה מזדהה דוקא עם התפילה הבאה של רבינו נחמן מברסלב:

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלוקי אבותינו
ששתבטל מלחמות וسفיפות דמים בעולם
וشتטמישר שלום גדול ונפלא בעולם.

ולא ישא גוי על גוי חרב
ולא ילמדו עוד מלחמה.
שלא באננו לעולם בשבייל ריב ומחלוקות חום ושלום
ולא בשבייל שנאה וקנאה וקנטור חס ושלום,
רק באננו לעולם כדי להכיר ולדעת אונר, תתרבר
לנצח.

ביבליוגרפיה:

Hexham, I. (1999). **By Religion I mean....**
Retrieved from: <http://www.acs.ucalgary.ca/>

James, W. (1902). **The Varieties of religious experience.** Retrieved from <http://www.psychwww.com/psyrelig/james/toc.htm>

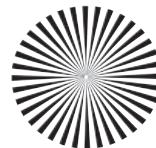
Jones, K. (2006). **Essay on defining religion.**
Retrieved from: <http://www.kilejones.com>

היהדות הממוסדת לא הייתה רווה נחת מן החיבור של ג'יימס. עבר יהדות זו, קיימת משנה סדרה, המדגישה את הנבדל מדתות אחרות, וג'יימס היה טוען, כי היא תערובת של דת אמיתית ואמונות תפלות. أولי המתאים ביותר לgesha של ג'יימס הוא איש של עגנון ב"פרק מתרס ספר המדינה", בפרק "שלום עולמים": שם מסופר על אדם, "אדם אחד, לא מכסוי הראש ולא מגלו הרأس, אלא אדם סתום, שאם ציריך להתגדר מגלה את ראשו, אין לו צורך להtagדר אינו מגלה את ראשו". אדם זה הקים את כל הממסד עלייו, הן החילוני והן הדתי.

תופעה שמשמעות ג'יימס להתייחס אליה, הקשורה באופן הדוק ליהדות, היא תופעת הקהילה. ג'יימס עצמו ככל הנראה לא היה איש של קהילה. אולי היה חוי היום, יתכן, שהיה מבחן בו תסומנות של הקשב, שכן התקשה להתמקד בדבר אחד לאור זמן, שינה את מקומו הרבה, ולא היה מוכחה מעצמו בשל כך. בנוסף לכך, קיבל חינוך אונדיבידואליסטי, מאב ממוצא שוודי, שהיה אינטלקטואל בודד בעל הון עצמי, שלא היה צריך להשביע רצונו של איש וחסיד של כתות מיסטיות. בנוסף לכך ש"קהילה" הוא מושג רחוק מאדם זה, הוא חשב בו בשל הפוטנציאל הכספיי שבו. לעומת זאת, ביהדות, לקהילה יש השפעה מכרעת בהמשך הקיום של הקבוצה CISות עם ייעוד.

משמעות התפילה עברו ג'יימס היא כל' תקשורת בין האדם לבין ה'על-אדם, ואני כרוכה בבקשתו מן אותה הישות. למרות שההלהכה היהודית מתירה לאדם לבקש בקשות מן הקב"ה, יש איסור להתפלל תפילה שואה (הדמות לתפילה צו בגמרא: אדם שומע על בית בוער ומתפלל שהבית אינו שלו, או שנודע לו ששאותו בהרין והוא מתפלל לבן זכר(!)). אכמנם ג'יימס כותב על תוכאה ממשית של התפילה, אך נראה שהתקoon לתוכאה רוחנית (בביקורת "ויחד את לבבינו לאחבה וליראה את שמר") ולא לטובות הנהה כל-שהיא. במורה נבוכים מתייחס הרמב"ם לסוגיה זו ומגביל מאד את התוצאות הקונקרטיות של התפילה, אך אינו מבטל אותה לחלוין, אלא, משאיר זאת בידי חסידי האומה.

שمام נראה חיבור זה אפולוגטי מדי, אסיים בהתייחסות למלחמות דת. כיצד יכול להיות, כי הדת לפי ג'יימס מייצגת את השאיפות של האדם לנעלמה ובכל-זאת כל-כך הרבה דם נשפר על רקע דת? בנורוין, היה ג'יימס עד למלחמות האזרחים בארץ"ב, מלחמה נוראה, שבה נפלו ונפצעו מאות אלפי צעירים. באחד הפעם הפופולריים של התקופה נכתב:

האתגר וההזדמנויות ביעוץ התעסוקתי ל מגדר החורי

בשנים האחרונות על רקע מצוקה כלכלית גוברת והצורך בצרפת, חל שינוי בתעסוקת החדרים בארץ הוא בא לידי ביטוי בפניה למקורות פרנסיה מוחץ לקהילה. על רקע שנייה זה עולה אתגר מכך העיסוקם לפני הפסיכולוגים התעסוקתיים הייעזים, לכון את בני המגזר למ三种职业 המתאים לכישורייהם ולأורח-חייהם. מחד, עובדים חדרים נטפסים כבעלי יכולות למידה וחשיבה גבוהות במיוחד, נאמנות למקומות העבודה ויציבות תעסוקתית, מושר עבודה גבוהה, נוכנות להשתלב ומוטיבציה להצלחה בתפקיד. מאידך, רבים אינם בעלי השכלה אקדמית וכל שכן השכלה תיכונית, ידע ומנטליות המתאימים לדרישות שוק התעסוקה.

בכתבה שלහן אציג את התהומותות עם האתגר התעסוקתי של בני המגזר החורי, תוך סקרות פרויקטים שפותחו באופן ציבורי ועסקי (תכנית מפת"ח Manpower בראשית), יחד עם נקודת המבט של פסיכולוגים תעסוקתיים אשר פועלו בשטח וישתוו אותן בתובנותיהם: אורלי צדוק, פסיכולוגית תעסוקתית מומחית ומדריכה ונטעל דיטש פסיכולוגית מתמחה (מהמכון לתכנון ויעוץ קריירה בניהול אורלי צדוק), אלה גילוץ, פסיכולוגית מומחית ומדריכה תעסוקתית שיקומית ורפואית, ד"ר נורית אדרל פסיכולוגית תעסוקתית מומחית מדריכה, (מנהלת יעוץ קריירה סניף ירושלים, אדם מילוא), ושמוליק בלאו, פסיכולוג תעסוקתי מומחה.

שרית ארנון לרנו פסיכולוגית תעסוקתית מומחית

של הישגים (הצלחות וכישלונות), רקע פסיכו-סוציאלי, השכלה, מצב בריאותי, גיל, מצב משפחתי, מקום מגורים, מצב כלכלי יחד עם גורמי מציאות כמו: צרכי שוק, דינאנמיקה התפתחותית של מבקעות,مسئולי הקשרה מבקעות ותנאי קבלה למוסדות לימוד.

לדבריה, עד לא מזמן נהוג היה בחברה החדרית שהבחורים עוסקים בלבד לימודי קוזש והבחורות למדות הוראה. במשפחות בעלות עסוק משפחתי, מקובל שלאחר נישואיהם ולאחר תקופה לימודים בישיבה יצטרפו הבחורים לעסוק המשפחתי. ככלומר, הכוון התעסוקתי צפוי מראש ומספר המבקעות מצומצם. הנשים בדרך כלל נמצאות בבית ועסקות בגידול הילדים וניהול משק הבית. מבקצתן עוסקות בהוראה.

לפי שמליק בלאו, מקובל בעולם החורי כי בחור שמתבחן, ממשיר ללמידה בשיטה ("אברך"). השאייפה היא ללמידה כל החיים. בפועל, חלוקם אכן אינו עובד ורק לומד בישיבות ("טורתם אומנותם"), וחולקם יוצא בשלב מסוים לעולם העבודה, לעיתים לא באופן רשמי. בכל מקרה, על הפרנסה בשנים הראשונות מוטל על כתפי האישה. לדבריו בשנים האחרונות מוגש שניי משמעותי ביחסם של חלק מהחדרים לעובדה. יותר מבני המגזר גרשמים ללימודים אקדמיים ומתקנים, יותר מתקנים לצבא ולשרות הלאומי (פרויקטים מיוחדים לחדרים). הסיבה לכך קשורה בעיקר בקשרי הכלכלי הגובר – הן בשל קיצוץ בקצבאות ילדים והן בשל יוקר המchia

ר��ע לדברי **נורית אדרל** בד-בד עם המגמה המתמשכת, המסתמנת בקרוב המגזר החורי ומלמדת על נוכחות ומוטיבציה להשתלבות בمعالג העבודה בכלל, ובתחומי עסקן קריירה ובהליכי בפרט, עולה גם הצורך בקבלת שירות יעוץ קריירה ובהליכי חיפוש מסגרות ללמידה ועבודה ההולמות אותן.

בחירת מבקצע ומסלול ללימודים וההשתלבות לימודיים ועובדיה, מהוות צעד ממשמעתי מאד בקביעת עתידו של כל אדם והינה החלטה מורכבת ומקיפה. אנשים שבראשית דרכם המקצועית, נאלצים לעיתים לקבל החלטות, כאשר בידם מידע מועט מאד, הן לגבי עצמם והן לגבי ההקשר התעסוקתי או עולם הלימודים שהם עומדים בפניהם. תהליך הייעוץ התעסוקתי מכון לאפשר לנועץ לעורר היכרות מעמיקה ורחבה עם עצמו – תוכנותיו, העדפותיו, התנסויותיו, תחומי העניין שלו וכשריו הלימודים ולחזור במסלול הלימודים והתעסוקה המתאים לו ביותר. בכך, ניתן להגדיל את סיכוייו להשתלב בעולם העבודה, להיות מספק ולהצליח בו וכן למנוע טעויות יקרות הקשורות באחזקה ותשכול וবבזבוז זמן ומשאבים.

גם **בלה גילוץ** מדגישה כי ההחלטה לבחור בכוון תעסוקתי אינה קלה. תהליכי בחירת המבקצע לוקח בחשבון שילוב של נתונים רבים כמו: יכולות אינטלקטואליות, כישורים ומיומנויות, נטיות מבקעות, רמת שאיפות, צרכים אישיים, עמדות ותכונות אישיות, מקורות סיפוק והנהה, היסטוריה

Manpower בראשית

Manpower בראשית היא חברת השמה ופתרונות תעסוקה שפונה למגזר החדי. לחברה ארבעה סניפים (ירושלים, בני ברק, אלעד סניף הי-טק ושלוחה בחיפה). החברה גם מפעילה מרכז תעסוקה בעיר החדרית אלעד בתחום השירות בbijtut שnier בשתiוף חברת AIG ועומדת לפתח מרכז שירות למקוד הכספים של פלאפון, ככל עלי טהרת המגזר החדי, תוך התאמת סביבת העבודה לצרכיהם. לחברה קשרים טובים עם קהילות חסידיות, קרנות סיוע לבני המגזר ושיטופי פעולה עם מוסדות חרדיות שכוריהן מושבים בא赞赏ו, לצד מעסיקים הפתוחים לקליטת עובדים חרדים.

חימם גוגנהיים מנכ"ל החברה, בעצמו איש דתי בעל השכלה אקדמית, שלם 'בחדר'. לדבריו רוב עובדי החברה הינם דתיים לאומيين, שיכולים לגשר בהצלחה בין שני העולמות. לפיו אדם חרדי שרצה לעבוד, בעיקר אם הוא גבר, עשוי שינוי מהותי בחיי, תוך יתרון על האליטיסטיות של עולם התורה, אך עדין אינו יד מוחubar לשוק התעסוקה ולפitemה קריירה.

הוא מספר כי החברה פיתחה עבור הציבור החדי מערכת הינה לשוק התעסוקה מחוץ לקהילה. בחברה נבנו פרופילים של עובדים שמקוטלגים לפי מטאפורת 'הרכזה' ולפיהם: 'או רוק' יקבל עבודה בר-השמה שניית באופן מיידי לשלבו בעבודה ואילו 'או צהוב' יקבל עבודה בר-השמה שמכון לעובוד ולהכין עצמו לשוק העבודה.

החברה מעניקה למתחשי עבודה סייע בהכנות קורות חיים, הדריכה בעולם התעסוקה ובוחן המותאמות ביותר עבורום, לצד סייע בפיתוח קריירה בהמשך הדרכה.

גוגנהיים מדגיש גם את הצורך בהתאם באבחן התעסוקתי לבני המגזר החדי, תוך העדפת מבחנים פרונטאלים על פני מכוחשבים, ונטרול מבחנים שדורשים ידע כללי קודם כגון מתמטיקה. גם בבדיקה אמינות נדרשת לדבריו וגישה רבתה, לאחר שבני המגזר מאופינים עי' רציה חברתית. בהתאם לכך, חרדים נכשלו בשאלות לגבי נטייה לסמים ואלכוהול, כיוון שציינו שהם נוטים לשתוות על בסיס קבוע ולמעשה התכוונו לקיים מצוות הקידוש.

יעוז בבחירה מקצוע לחרדים

ד"ר נורית אדר

לפסיכולוגים בכךון אדם מילא נסיע בעבודה עם נעיצים מרהע דתי וחדי (הן פרטיטים והן קקבוצות, המגיעים במסגרת פרויקטים מיוחדים של הצבא או של הגיינט, למשל). תהליך הייעוז כולל דרך כלל שלוש פגישות עם פסיכולוג תעסוקתי ויום אבחון מكيف היכול מבחנים ושאלונים המותאמים לצרכיהם תוך אפשר תנאים מיוחדים כדוגמת: היבנות בנפרד ותוספות זמן. במקביל מלווה הפסיכולוג את הנועזות לספרית המלצות ובסביבה יידידותית באמצעות הדרכה בתהיליך, כולל בשימוש באינטרנט בחדר ייעודי לחיפוש עבודה, לצד מידע על הנסיבות ונסיבות מותאים לחריפות הלמידה של האברכים. בהמשך ההתיק שמתאים לחריפות הלמידה של האברכים. בהמשך הושמו החרדים בתחוםים שונים מרצפת יצור לנ蒿 אוטובוס ועד יעיצים בשוק ההון).

העליה. כמו כן הולכת ומצטמצמת התמיכה שהגיעה להם מהדור הקודם (למשל פיצויים מגאנזיה). יחד עם זאת, לדבורי לא רק העניין הכלכלי משפייע על המגמה, אלא נראה שחלק מהחרדים הגיעו להבנה שימושה לא בראיה וביחס שלהם אל העבודה.

לפי **נורית אדר**, בקרב נשים וגברים חרדים, מסתמן מגמה של שינוי בתפיסה התעסוקתי-לימודית, המלמדת על רצון גבר והולך להיפרד ממתקצועות מסורתיים (כמו: הוראה או מזכירות פקידות ושאיפה להשתלבות בתחוםים חדשים וייחודיים). כמו כן, עולה רצון להשתתפות ולהציג יכולות בתעודה מקצוע פורמלית: גמר קורס, הנדסאות ואפיון בתעודה אקדמית. בין התחומיים המבוקשים יותר כיום במגזר החדי נכללים מקצועות מן התיכון העסקי-ארגוני (כמו: ניהול ומינהל עסקים, משפטים זמות עסקית, חשבות שכר), מן התיכון של עבודה עם אנשים (כמו: עבודה סוציאלית, קלינאות תקשורת, אבחן ל��יות מידיה מתוך התקשורת וה恬נולוגיה (כמו: הכתובה והחוותית) ומתחום המדע וה恬נולוגיה (כמו: מחשבים, מעבדנות רפואיות ותחומי המדסה).

כמענה לצרכים אלה, נפתחו בשנים האחרונות מכללות מסוילן ליכון, בرمות שונים, העוזרים בהכנה ובהכשרה שלהם בתחוםים המבוקשים במגזר ובכלל. בהתאם לכך, מתאפשרת לבני המגזר החדי, השלהמת בוגרות באמצעות מוכנות מותאמת והכנה ל מבחון הפסיכומטרי, בצד הכשרה ברמה גבוהה יותר הן במסגרת לימודי הנדסאות והן במסגרת תואר ראשון ושני.

תכנית 'מפתח'

את מרכזי 'מפתח' (מרכז פיתוח תעסוקה חרדי) ייסדה לפני ארבע שנים – תנופה בתעסוקה, מיסודם של ממשלה ישראל וגיינט ישראל, במטרה לשלב עובדים חרדים במעטם העבודה. במרכזי אלו ניתן שירות פרטני במגוון תחומים ומקצועות, הן למתחשי עבודה והן לחברות ולמוסדות. **הרשות קלין**, המנהל הארצי של תכנית מפתח, חרדי בעצמו, מספר כי צוות התכנית מורכב מחרדים שכירים את הינואניסים של המגזר ושוק התעסוקה. לתוכנית 7 סניפים כיום (ירושלים, בני ברק, חיפה, אלעד, ביתר עילית, אשדוד וסניף צפת עומד להיפתח). לדבורי בתחילת הדרכם התכנית ועד למשבר הכלכלי, המיקוד היה בהשמה בתהום ההיטק שתמתאים לחריפות הלמידה של האברכים. בהמשך הושמו החרדים בתחוםים שונים מרצפת יצור לנ蒿 אוטובוס ועד יעיצים בשוק ההון).

במסגרת המרכזים ניתנים לחרדים כלים בחיפוש עבודה בסביבה יידידותית באמצעות הדרכה בתהיליך, כולל בשימוש באינטרנט בחדר ייעודי לחיפוש עבודה, לצד מידע על הנסיבות ולימודים מותאים לצביע החדרי. במקביל מוצעיםamusים מגוון מושגים חרדים לתפקידים שונים תוך ליווי המעסיק והמוסך.

ביסיסית. ההכרות שלהם עם עולם המקצועות מצומצמת ביותר ובתהליך הייעוץ הם נדרשים גם לאוסף מידע. הביקורים שלהם בספריית מקצועות וכינסה למידע באינטרנט (בדרכן כלל מחוץ לבית) נתפסים בעיניהם כחויה מאד שימושית ו"פוחתת דלותות". בתהליך הייעוץ אנו עובדים על עיבוד החוויה ומשמעותה ולומדים להשתמש במידע בצורה מושכלת, תוך הכללה של "החויה האגדולה". לעיתים הם שומרים פרוטופקטים או כתבות בדיון בפינות מסתור בביתם כמו: מתחת למזרן או בעגלת תינוק הנמצאת במחסן.

הפניון הבולט שהתגלה בתהליך הייעוץ ומשמעותו לרוב האוכלוסייה הוא אישיות יהודית ותלויתית, עם קווים צפויים וחידתיים. אצל חלק מהפונים נמצאה הפרעת-קשב וריכוז שגרמה לקשיים בהסתגלות לדרישות הלימודים בשיבתה, שהיא במידה רבה למידה עצמאית או בחברותה.

נראה מובן, שככל אוכלוסייה חשוב מאד להכיר את הקווים החברתיים, הערוכים ודפוסי התנהגות, אך כאן חשוב היה במיוחד לשוחח על נושאים אלה במהלך הייעוץ כדי להוריד חרדה ולפתח מערכת של יחס אמון כתשתית לעבודה הייעוצית.

נושא חשוב במיוחד הוא לשלב במידע תעסוקתי לקובזה זו גישה מערכותית ולשחרר עד כמה שניתן את המוגלים הקורבים כמו: הורים, בני-זוג, ראש ישיבה או ר' בר. דרכי הפניה אליהם לשיטוף פעולה דרשו איסוף מידע על עמדותיהם ומערכות הקשרים שלהם עם

ביסיסית. הרשות הנעיצים עומדת מערכת מתוחכמת של עליון ועמוקה ממכוחם, הכוללת מידע מקצועי ומוסדות לימוד והכשרה בארץ, אופציה לחתכים לפי תחומים, לפי מקום לימוד וכן גם לפי אופי המוגרת (לימודים נפרדים לגברים ונשים לעומת לימודים מעורבים). הייחודיות של תהליך הייעוץ בעובדה שבנוסף לאבחן אפיונים הקשורים לנوعו עצמו ואיתור מסלול לימודים ואנו עובדה המתאים לו ביתר, מושם דגש על

גיבושים אופציוניים ללימודים ותעסוקתיות התואמות לעריכים ולאורה החיים ההורמים אותם, בצד התחשבות בשיקולים פרטניים וספציפיים המגבילים אותם, לעיתים, יותר בתהליך הבחירה וההתמודדות.

בלה גיל

לאחרונה התרבות אליו פניות מצערם חרדים לתהליך של יעוץ תעסוקתי. אני מוצאת חשיבות לשחרף את חברי באפיונים של אוכלוסיית פונם זו כפי שהציגו במפגשים של.

לפגישה הראשונה בדרך כלל קדומות מספר שיחות טלפון הסנסיות לבורו פרטיטים והתלבוטויות. לאחר הסבר טלפוני על התהליך אני ממליצה לפונם לחתת פרק זמן לחשיבה ורק לאחר שיגיעו להחלטה לפיה הם מרגישים בשליטים ומוכנים לתהילך לחזור ולקבוע פגישה. הבחורים מגעים ברובם נבוכים ומובלבלים, ללא ציפיות מוגדרות וכשהם מעד טעונים וגישות.

בדרכם כל הם מופנים ע"י גורם מטפל (פסיכולוג קליני, פסיכיאטר) או רב.

הבחורות לעומתם (באותה קבוצת גיל) מוגבות יותר לגבי הנסיבות מהתהילך ולאחר שכבר אספו מידע ראשוני על תכניות לימודים וمسגרות מתאימות. בשיחות מבטאים הצערם דילמות קשות בין רצונם להתפתח, להגיע ליחסים אישיים אקדמיים וככללים אל מול רצונם למלא את המצופה מהם ולהתנהל בהתאם לנורמות לימודי קודש, להקים משפחה ולהתנדב בקהילה. המקבילות בקהליהם. תוך כדי-כך, עלולים קונגפליקטים קשים של חזות, שייכות, דמיוי עצמי והרגשת ערך מלויים בתగיות חרדה וחשש מפני דחיה ונחיה.

מעבר לדילמות האישיות עוללה החשש מפני פגעה בסיכוןם לשידוך הולם של עצמם ושל אחיהם, ניכרים באוכלוסייה צעירה זו כמיהה למידע מהנעשה מחוץ למסגרות החדריות, סקרנות רבה לטכנולוגיות חדשות, משיכה להתנסות בחוויות יומיומיות ומידה של הרפתקה.

המודעות שלהם לגבי יכולתם האינטלקטואלית מצומצמת ובמבחןיהם באים לידי ביטוי חסרים משמעותיים של השכלה

শমলিক בלান

לambilit על החדרים מבחוץ הם נראים דומים, לא רק בחזותם החיצונית, אלא גם בהשקלותם ודרך חייהם. ממש לא. החדרים נבדלים ביניהם כמעט בכל תחום אפשרי. הן בין הקבוצות השונות (ליטאים, חסידים, ספרדים ועוד) וכמוון הבדלים בין-אישיים. הנועצים באים מרקעים שונים, ברכמה דתית שונה, וגילאים שונים (מגיל 20 עד 50).

המשותף-

המגיעים לייעוץ אליו הינם גברים, חרדים, נשואים. רובם עדין תלמידי ישיבות, חלקיים למד למדדים כלליים עד כיתה ח' וחלקיים אף לא זה. חלקיים עיסוקם היחיד הוא לימוד בשינה וחלקיים משלבים עבודה חילונית. עיקר העבודות הן בתוך המגזר החדרי: מורה ב"חדר", סופר סת"ם, מזKir בישיבה, שוחט, משגיח כשרות. הבאים לייעוץ מעוניינים ללמידה ולרכוש מקצוע.

מכנה משותף בולט הוא – רצון ללימודים קצרים יחסית, שובילו לעיסוק מכניס. רבים אין אפשרות המעשית

■הבחורים****

חגיעים

ברובם נבוכים

ומבולבלים,

לא צייפים

מוגדרות וכשham

מעד טעונים

רגשית. בדרכ נל'

הט מולנים ע"י

גורם מטפל.

הבחורים

לעומתם [באותה

קבוצת גיל]

מגבשות יותר

LAGBI הצליפות

מהתהלך ולאחר

שכנבר אטלו

מידע ראשוןי

על תכניות

לייחודים ומטגרות

מתאיימות"

הנוצע.

בתום הפגישה, כאשר החלפנו מס' מילימ'ם לא פורמליות, שאל אותו, מי לדעתך ינצח ב"אח הגודול", ספרה או בובליל? שני בחורים, חסידות אחת, שני עולמות.

לדעתי ניתן להסביר את הפערים הללו בדרך החיים הייחודית בה גברים ומנתנלים החדרים. לצד החדרי (ובממשן לעורו החדרי ועד לאברך נשוי) מוכתבים חייו בכל המישורים. לימודי, המוגרות בהן ילמד, עם מי יתרועע. כל התנהלותו המתבגרת, כולל השידוך והמשרץ חייו הדתיים כבוגר וכ아버지 בקהילה. יכול אדם להגיע לגיל ארבעים, לגדל עשרה ילדים, מבלי שנדרש להתמודדות של ממש עם העולם החיצוני ובכלל. הקהילה הסגורה והמשפחה התומכת, מתווים דרכו, חזאים, מנוטים. תנאים סביבתיים אלו יכולים להשפיע באופן שונה על טיפוסים שונים. אדם פסיבי, תלותי, גם אם כשרו נורמטיביים, עלול להגיע למצב של חוסר בשלות בולטת ואףלו הוא בגין מופלג יחסית ואב לעשרה ילדים. הוא כמעט ולא נדרש במהלך חייו לקבל החלטות של ממש, להתמודד עם קונפליקטים. אפילו לא להיבחן (תחרות) או לעמוד בזמנים עבדה. לעומת זאת, בחור דעתן, בעל חשיבה עצמאית, בעל אופי יצמי, דוקא בשיל המוגבות והמורכבות של העדה בה הוא חי, הוא נדרש לפתורנות ומוצא דרכים יצירתיות להפליא להגיע למחוות אחרים (אולי בדומה ליهודי השוד והיצירתי בגלות). וכך מעמיד הפער בין שני הילדים שגדלים באותו החדרי הסגור. זו גדרים במערכת חיים ישראליות אחרת – הפער היה מצטמצם: בבי"ס, בצבא, בעבודה וכו'.

בלה גילוץ-

ברצוני לשתף אתכם בתמונה פגישה משותפת שלי עם הורי נועץ בן 24 (שהיה מגע אליו באופנים וקשור אוטם רוחק מבית הורי כחלק מחוויה אסורה): הגיעו זוג ההורים והונען. בפתח הדלת נראה הנועץ מזע וסמוק פנים ומאד נרגש, אחורי עמדה אימו (אישה צעירה נאה מאוד) ואחריה ניצב אביו, משפיל מבטו ונראה קצרים-זוח.

לאחר שברכתי אותם והתמקמו בישיבה בחדר, ביקש האב מבנו להחליף מקום ישיבה כדי שייהה רוחק יותר ממנו. משר כל הפגישה, הסב האב את פניו הצדיה והסתיר אותם בעזרת כובע.

נראה שהאמם הבינה היטב את הנאמר וביטהה וגישות והבנה לצרכי של בנה עם ביטויים של קבלה ותמייקה (במהלך היישוץ ספר הבן כי מעולם לא קיים שישחה אישית עם נימה וגשיש עם אימו).

לקראת סוף השיחה האב החזיא המכחה, נתן לבנו עם תנועה מורה שיעיר אליו, ואמר מאחוריו הכוונה:

"עכשו אני מבין שהתהלך שעברبني חשוב ואני מודיעך והתקUSH להגיע לפגשותAITך. אני יכול להיות עכשי שקט לגבי עתודה (הומלץ לבנו לפנות למסלול המדעי אדריכלות)" הוא אף חיזק ואמר כי בנו הוא האחראי בבית לבניית הסוכה וכל השנה הוא עוזה סוכה יותר מעניינת ומעוצבת וכל השכנים הגיעו לאותה. ברוח שהדרך ארכוה והבחור יוכל להיעזר בשכונה חדרית, משפץ אותה ומחליק אותה לשתיים, שלוש דירות קטנות (בשל מצוקת הדיור של החדרים) ומוכר אותן.

לימודים ארוכי טווח/אקדמיים, אם מטעמים כלכליים ואמ בשל פערים לימודיים.

גורם משותף נוסף, רובם "מתים" יצאת לעובדה. חלקם יאמרו בגלוי כי זו הייתה טעות לא ללימוד מקצוע ולהגיע למצב שבו הם נמצאים. חלקם ישמרו על לайлויות בדרך כלל תורתו אומנותו, אלא שבלית ברירה הם חייבים לצאת ולפרנס את משפחתם.

נטו: התחום הראשוני המועדף על חלק גדול מהאוכלוסייה החדרית הוא התחום שנחשב בغالות בתחום היהודי – עסקים, פיננסים, תיווך. תחומי התעניינות בולטים נוספים: חינוך, מחשבים, עוז ופסיכולוגיה.

השונה:

קיים פערים בולטים בין הנעצים בכל היבטים: ברמת המעורבות וההכרות עם העולם החוץ-חדרי. במוניות הרגשית והמנטאלית שלהם יצאת לעובדה. ביכולת הביטוי שלהם. ברמת הבשלות האישיות. הדבר צפוי ומוכר, יעצים תעסוקתיים נתקלים בוודאי בפערים אלו אצל כל אוכלוסייה נועצים אחרית, עם זאת, להערכתי, הפערים שמתגלים אצל החדרים גבוהים יותר.

הופתעתו להיפגש עם הפערים הללו, אצל חדרים שמדוברים מרקע, מנטהילות והשכלה דומות. ניתן לפגוש שני אברכים בגין דומה, מצב משפחתי דומה, רמה קוגניטיבית דומה, מגעים מסוימת ישיבה וההבדל בניהם עצום. האחד מעורב מעד במעשה בעולם, עבד בעבודות מגוונות, קרא והתעניין בתחומיים מגוונים, גולש באינטרנט, ובקין, "איש העולם".

חברו, היפוך הגומו, נאבי להחדר, אין מבחן כהוא זה מהנעsha בעולם סביבו. גם ברמה הרגשית ניתן לפגוש בטוחה גודל יכולת ורצון לשתף.

אני פוגש את הנעצים לאחר שעבורו סדרה של שלalonים ו מבחנים, ובכל זאת ההבדלים האינטידואליים הגדולים אינם באים לידי ביטוי ב מבחנים. לעיתים קרובות רמתם הקוגניטיבית דוכה ושאלון האישיות גם כן אינו מבטא את הפערים .

מקרים לדוגמא שמוליך בלאו-

אבלך בשנות השלושים לחיו, אב חמישה ילדים, משפחחה חסידית שהגיע ליעוז, נשאל בשאלון על העיסוקים העיקריים אוטו או שחשב עליהם. ענה בזו הלשון: "למסור הוצאות, מצווה טאנץ, לשיר גראמן". ותרגם לעברית מהדורת – להרצות (שעוריו תורה כמובן), לרקוד ריקודי מצווה בפני החתן, ולהקריא שיר הילל בחורות על גdotות החתן ומשפחתו (מקובל בחילק מהחתונות החסידיות). כל להבחן עד כמה האיש אינו מחבר לעולם התעסוקתי. לא מפותע שאם עיסוקים איזוטריים אל, לא התאים לו בשל נוכחותו החלשה ודלותו המילולית. לעומת זאת, בילק ומרקע דומים, ערני וסקו, סימ קורס תיווך מدلן וקורס משירי כשרות. עובד ממשガית כשרות במספר מקומות וגם "מחלט" בתפקיד דירות. הוא קונה דירה בשכונה חדרית, משפץ אותה ומחליק אותה לשתיים, שלוש דירות קטנות (בשל מצוקת הדיור של החדרים) ומוכר אותן.

יום האבחן לא היה קל למרים. כבר מזמן שלא ישבה במשר שעות ובעצמה מטולות, שחלקן ממש לא מוכרת לה (מבחנים פסיכומטריים, כתיבת סיפורים, העתקת צורות, דינאמיקה קבוצתית ועוד). מה גם שכתלמידה בבית-ספר לא הייתה מן ה'חרשניות'. הדבר ניכר גם בסגנון עבודתה. למרות שהיא לה מארד חשוב להשיקע ול'הראות עצמה', פה ושם איבדה סבלנות, ניחשה או הרימה ידיים. לתחושתי, יתכן שהմבחנים אינם משקפים את מלאו יכולתה.

רוב הישגיה של מרום במבחנים הפסיכומטריים היו מעל הממוצע, יחסית להישגיה כלל האוכלוסייה. היא תפקה טוב יותר במבחנים הדורשים חשיבות צורה (הבנייה הוראות מילוליות, שאלות בחשבון ותפישת צורה דו-מקודית) מאשר במבחנים הדורשים יכולת ניתוח והפשטה. גם במבחני קשר היד גלות טובה, העלה רעונות מוקוריים למדוי והספקיה היו טובים. היא עבדת בקפדנות ובאסתטיות וחיבתה יצירתיות ולא מקובעת.

בשאלוני הניטיות גלות מרום העדפה מגובשת לתחומי האמנויות והטכנולוגיה. למרות הצהרותיה כי חשוב לה גם אמירותיו וטכנולוגיה. מארד תרומות לאחרים, הרי נתינית הבולטות הייתה למשמש את כישורייה צורניים והAMIL, את הצד יצירתי והאסתטי, את הצורך במסגרת מסויימת ובראיות תוכנות ופתרונות לעשייתה. בתחומיים אלה היא בחרה בעיקר במקצועות הנרכשים במסגרת קורסים קצרים יחסית ופרקטיים באופים, הדורשים פחות השעה עיונית. תחומיים אלה תואימים גם את דפוס העבודה במבחנים הקוגניטיביים. נראה שבחריתה ברמה הגבוהה פחות מבטא גם את החשש שלו לא לעמוד במצוות ובחולומות, את חוסר בטחונה בכישורי הלימודים והקוגניטיביים וכן את

רצונה להשאר זמן פנוי גם לביתה ומשפחתה.

במסגרת הדינאמיקה הקבוצתית התגלתהשוב חיבורתה הפרקטי, התכלייתית והענינית. היא הייתה מכונת למעשים ולא לדברים, תוך גילוי עրנות לפרטים ולדרישות, אקטיביות ויכולת התארגנות מסתגלת ומהירה. היא משקיענית, מהירה וחרוצה וכוננה להPsiיל שרווחים. החלק הפחות טוב שלא קשור יותר לתוכנן ולקבלת החלטות – צריכה שיגידו לה מטריה ואז תשיג אותה. כאשר מוגדר לה יעד שכח, נוח לה יותר לעבוד באופן עצמאי, או מול אנשים ופחות בעבודה. צוותית משותפת.

לאור כל זאת שוחחנו על מספר תחומיים עליהם הייתה צריכה לקרוא בספריה ולראיין אנשים שלמדו /או עובדים בתחום. המקצועות שעלו היו: קוסמטיקה ואיפור, עיצוב אופנה, מגданאות, הפקת אירועים ובונסף קורס יזמות עסקית (כולל שיווק) בו תינוק חלק לאחר הקורס המקצועי.

לזכותה של מרום יאמר כי התחרбра לנארם, תרומה מתחשווותיה ושתפה בקשיה. לקרהת פגשנתנו האחורה עשתה "עובדת בית" רצינית: קראה, ברירה ופנתה ביזמתה למוסדות לימוד ולאנשים העוסקים בתחוםים אלה. חלק מן הקורסיםណחו על ידה מסיבות טכניות ואחרים נשקלו באופן ענייני, תוך התייחסות ליתרונותיהם ולחסכנותיהם לגביה, תוך בניית תוכניות פעולה והיערכות מצדה הן למסגרת הלימוד והן לגבי המשך העשייה וההתפתחות.

במקרה נוסף, הגיעו אליו ליעוץ גם אשת רב. בתחילת שלה בידיעת בעלה עם התקדמות תהליך הייעוץ ותמייה מתAIMה שיתפה אותו והוא התנדב אפילו להסייע אותה לפגישות. בתום התהליך התקיימה פגישה סיכום משותפת ומארד מוצלחת לשניהם. האישה צינה בפני עצמה לבש את המעיל החגאי שלו, עימו הוא מופיע לפחות שניות חשובות עם רבנים כהוכחה המבטאת מבחינתה את התמייה הרבה שהוא נתן לתהילה.

ד"ר נורית אדר-

מרום, אישה חרודית בשנות השלישיים, לבושה בצעניות ומטופחת בהופעתה. עברה להתגורר עם בעלה וחמשת ילדה בשכונה חרודית בעיר חדשה ומתקשרה למצאו עבודה. בצעירותה למדה את מקצוע המזכירות, אך היצא במקומ מגוריה עולה על הביקוש וקשה למצוא משרה. מבחינה כלכלית (זהה די מDIR בMagnitude החדרי) היא יכולה להרשות לעצמה לא לעבוד, בעלה איש עסקים ומרוחך די פרנסתם. עד לעת האחרון טיפלה וטיפחה את ביתה ולידה אף השתתפה באופן פעיל בחוגי העשרה, אך כעת מרגישה צורך לתעד את האנרגיות והמרץ שלה לכיוון תעסוקתיה שבו תרגיש ממצאה את יכולותיה, תורמת לחולות ומוסצת בדלות עצמה.

מרום משתתפתatoi באהבתה לעשייה, ברצון לראית תוכנות מוחשיות, פרקטיות ואסתטיות ובוצרך העד שלא לפעול, לחוש תרומות, להרשים ואפיילו להתרומות ולזכות בהערכה. בצד כל אלה רוצה מרום פחות אהבתה למכור ולשוק עצמה. בצד קשיה לה מקום עבודה קבוע, מסגרת יציבה ומחيبة, צוותה הcolaלת ביטוי יצירתיות למשמעות שלה, אוטונומיה מסויימת בקבלת החלטות ואחריות לגבי המוגמר ואף עדשה להזלה, אם אפשר.

בעלה מעודד אותה לצאת ללמידה ולבזבז. היא מבחינה מועלם לא התלהבה מלימודים עיוניים לשם, אהבה יותר מממקצועות הדורשים חיבור להוגיה, פתרון בעיות, הסקת מסקנות.

מרום מרגישה קושי לקבל החלטה לגבי הבחירה המקצועית – היא אינה רוצה לשבץ את ההזדמנויות שמרגישה שקבלה כעת, על בחירה לא מספיק מתאימה. היא מתחנונית בהרבה תחומים ולצד זאת יש לה גם דרישות לגבי מקום העבודה, תנאי העבודה ואופי העבודה. יש לה נתיה לעבוד בדרך ובקצב שלה, מארד איסטניטית וקפדנית באופיה, שואפת לשמלות וקר חשה גם לגבי הבחירה התעסוקתית.

בדרכיה המיוחדת מבטא מרים את אחד האפיונים הבולטים בתהילה הייעוץ עם נשים וגברים מן המזרח החדרי, הקשור לאמונה הדיס-פונקציונאלית שקיים מקצוע אידיאלי, שיתאים את עצמו אליהם בכל היבטים הרלבנטיים. מakhir אמונה זו עומדים הן הציפייה שהטהילה והיעוץ ימצאו עבורה מקצוע ותפקיד שכח וכהם, מבחינותם, לא צטרכו להתפשר או לוותר על האידיאלי ولو בזכות העבודה שהחליטה להתחבר לעולם העבודה (ובכך כבר עשו ויתור מסוים).

לקראת סוף פגשנתנו למדה מרים להכיר ולהתמודע למגוון השיקולים והכללים העומדים לרשותה בתהילה הבחירה וקבלה הסבר והדגמה על יום האבחן ועל ספריית המקצועות.

התעסוקתיות עלתה החלוקה בין הבית לעובודה, עם דגש על ההבנה כי הבית, הילדיים, הבعل והמשפחה תמיד יבואו לפני העבודה. ניתן להבחן כי הפחד שעולה כאן מהפגיעה בערכים, הוא פחד מפני השטלות הקרויה והעבודה על חשבון הבית.

הקו המנחה הוא שהאיישה החרדית "צרכיה" לדאג קודם כל בית, למשפחה, לבעל ולילדים, ורק לאחר שסימה את כל החובות אלה, היא מזמנת להתפנות לעיסוקים שלה. יחד עם זאת, בתהיליך הייעוז עצמו ניתן היה להבחן בהמון שמחה והתרגשות סביבה התעסוקתית בעולם העבודה. לאחר שהאמנו נרכש, עלה רצון גדול, להפתח ולהגיע למימוש עצמי דרך עולם העבודה. יתרה מכך, ניתן היה להבחן כי לעיתים לנעיצות החרדיות ישן דעות "מהפכניות" בנושא.

לעתים, הן מביעות רצון לשים את הפרנסה בראש סדר העדיפויות; לעיתים הן רוצחות לבחור במקצועות "גברים". למשל: נעצצת נמרצת וידנאית שchipsha בעודה בה תוכל להיות בתנועה, בהמלצתה של הפסיכולוגיה, בחירה ללמידה נחיה ולעבוד כמפעצת שחורה. זהה דוגמה להמלצת פחות שמרנית אך לא דווקא פוגעת בערכי הדת.

גם מצד הפסיכולוגיות עלה צורך בהתאם ושינוי של קונספטיות קיימות. לדוגמה, גורמי הסמכות בקהילה דרשו שיתוף מלא בתהיליך על מנת שיוכלו לשנות במתරחש. מבחינה מקצועית יש כאן פגעה בערכי הסודיות והפרטיות והפעם מבחיננתנו עלה צורך לשים את הגבול. לבסוף, הענו לפתרון המשלב את ערכי שני הצדדים גם יחד. ערכינו תהיליך קבוצתי, בו גורמי הסמכות היו שותפים והמשכו בתהיליך פרטני אשר נעשה בהשתתפות היועצת והנעצצת בלבד. בשיחת הסיכום, אפשרנו לגורם הסמכות להיות נוכח. במהלך ההתערבות נוכחנו לדעת שהנעצצות של גורם כורדי בקהילה לא רק שלא פגעה אלא עזרה בקיודם וישום התוכנית. הנוכחות נתנה מעין אישור לnochotnu. תמייה בדרך, עזרה ותיזור במקורה של אי הבנות. ידענו שבפעלים הבאים נבקש

bijozmennu גורם מתווך שכזה. המסר הוא שבהתהיליך הייעוז צריך למצוא פתרון אינטגרטיבי שמכבד את ערכי הדת מחד וכובד את הרצונות, הatzkim והאישיות של הנעצצת מайдך. לדוגמה: אישה שרצה לפתוח חנות ולא רצתה להתערבות עם גברים החלטה לפתוח עסק ביתי למטרת בני נשים. כך, גם הקשבה ללביה, לרצונותה ולצריכה וגם התחשבה בערכי הדת. היא בחירה למוכר מוציאים שימושתיים נשים בלבד ולעשות זאת במרחב מוגן, בבית, על מנת לא להיחשף לעולם החיצוני ובכך אולי לאיים על בעלה. הגישור הערכי בינו לבין כפיסיולוגיות חילוניות בין הנעצצות הדתיות ורכזת התוכנית ברמלה שgam היא דתיה, נעשה באמצעות כבוד הדדי וצירות אכזון. לכל צד היה את הערכים שלו עליהם לא היה מוכן להתאפשר, למשל מבחיננתנו סודיות ופרטיות ומבחינתן עבודה עם גברים.

בעזרת כבוד הערכים הללו מוחד וגמישות ומכונות לשיתוף פעולה מайдך הצלחנו להגיע להסכמה לגבי התהיליך וליצור שיתוף פעולה פורה.

מירם יצאתה בתהושה של אתגר ומסוגיות, שמעכשי המושכות בידה ועליה להמשיך ולממש את עתידה בהתאם לתוכנית שבנו במשותף.

ה"סיפור" לא תם. כעבור שנה קיבלתי טלפון ונרגש מרירם. היא ספרה לי כי סיימה את קורס הקוסטטיקה והאיפור בחטיבנות והחלה לעבוד בטיפול קוסטטי ובמכירת מוצרי טיפול לנשים חרדיות בビיטהן. הפכה מאד פופולרית באזורי מגורייה ומצילה להרחב את היקף לקוחותיה יותר ויותר. היא יזמתה מבצעים ומtentot לנשים שambiloth אלה עוד לקוחות (אולי הייתה אשת שיווק וותיקה) וננהית מכל רגע.

תכנית 'אשת חיל' לנשים בוכריות חרדיות

אורלי צדוק ונטלי דיטש

בוחודשים يول-אוגוסט 2009, במסגרת המכון לתוכנן ויעוץ קריירה בניהול אורלי צדוק, העברנו תהיליך של אבחון ויעוץ תעסוקתי בתוכנית 'אשת חיל' של עמותת 'בעצמי'.

תוכנית "אשת-חיל" פועלת מזה מספר שנים בקשר לנשים היוצאות קווקז ויוצאות בוכרה ברחבי הארץ. התוכנית משותפת לנשים ישראל ומשרד הרווחה – השירות לעובדה – והשרות לאירועים באירועים "שודות הנשים בישראל". התוכנית הינה ומפעלת באירועים "שודות הנשים בישראל". התוכנית הינה מובנת ומטרתה שדרוג וקידום תעסוקתי לנשים עובדות, פתרון תעסוקתי לנשים המנותקות מעמדם המקצועי, קידום השכלת נשים והעצמה אישית וקבוצתית.

תוכנית 'אשת חיל' לנשים בוכריות חרדיות ברמלה, פועלת מזה 3 שנים. בתהיליך הייעוז השתתפו 13 נשים ובמסגרתו העברנו סדנה קבוצתית, אבחון תעסוקתי ושני מפגשי הייעוץ אישיים לכל משתתפת. בתום התהיליך כל משתתפת קיבלה דוח סיכום. התהיליך עצמו התנהל בבית הכנסת המקומי שהנו מוקם מפגש קבוע לתוכנית. העובדה השוטפת נעשתה מול רצצת התוכנית ברמלה, אשר נתנה רקע על כל אחת מה משתתפות ונכחה גם בפגישת הסיכום שערכה הפסיכולוגית עם כל אחת מה משתתפות.

בבאונו לתהיליך ובמהלכו, ליוותה אותנו אלה אחת עיקריות: האם בתהיליך הייעוז התעסוקתי נוכל לעזור לנשים אלה למצוא את דרכן למצוא עצמן בעולם העבודה מוביל פגוע בערכי הדת בהם מאמין?

התהושה היא שמדובר באוכלוסייה קהילתית סגורה. קריטיס הכנסה הוא בדיקת "cashout" הערכים שלנו, כפיסיולוגיות תעסוקתיות חילוניות. בדיקה של מידת הכאב שאנו רוכשות לערכי הדת כמו גם הבטחה שלא תהיה פגעה בערכיהם אלה. ניכר כי קיימים פחד חזק שמא נפגע או נהרס את מודם הערכיהם הקיימים. יתרה מכך, נראה כי על מנת לעבוד עם האוכלוסייה החרדית, בחינת הפאן הערכי הינה בעלת חשיבות רבה יותר מבניהת הפאן המקצוע. המנהג המלאומי אשר מתקבל על הפרטים בקהילה מהווה מעין גורם סמכות, ממנו יש צור לקלב אישור על מנת לחזור לחברה סגורה זו, ולהשתלב בתהיליכי הייעוז.

בשיחת ההכנה של הגורמים האחראים בקהילה (הכוונה כאן בעיקר לרכזת התוכנית ברמלה) עם הפסיכולוגיות

הקרן על שם חנה גולדמן לסייע בשירותים קהילתיים לפסיכולוגיה קלינית של הילד והנוער בישראל

חברי ועדת הקרן על שם חנה גולדמן מזמינים בזאת ייחדים ו/או צוותים הפועלים במסגרת של שירות קהילתי לפסיכולוגיה קלינית של הילד והנוער, להגיש פניות לקבלת מענק מכספי הקרן. מטרת הקרן היא לסייע, לעוזד ולתמוך בפרויקטים ו/או פעילויות חדשות בתחום הפסיכולוגיה הקלינית בתוכנות ובמרפאות לילדים ולנוער (לא במסגרת אשפוזית), וזאת על ידי השתתפות בחALK מהמיון של פעילויות ו/או רכישת ציוד וחומרים במסגרת אלו. כספי הקרן לא ינתנו לצורך תשולם משכורות.

הקרן תעניק בשנה – תש"ע מענק אחד עד שלושה פרויקטים. את ההצעות יש לשולח למשדי ה'פ"י' עד סוף חודש אפריל 2010.

בהתביעה יש לכלול: תיאור מפורט של הפרויקט, מהלך (כולל לוח זמנים), הערכת התקציבית והצעות מחיר.

הוועדה תדונן רק בהצעות של ייחדים או של צוותים שהנמנם פסיכולוגים קליניים חברי ה'פ"י'. ועדת הקרן תדונן בהצעות שיווגשו ותפרנסם החלוטותיה עד סוף חודש יוני 2010. המענקים יחולקו באספה השנתית של ה'פ"י'.

כתובת לפניות:

הסתדרות הפסיכולוגים
הקרן על שם חנה גולדמן
ת.ד. 61114 תל אביב 49114

ברוכה,
חברי ועדת הקרן

ד"ר אודי בונשטיין – י"ר עמוס ספיבק אביבה קפלנסקי

בסיומו של התהילה קיבלנו חיזוק לדעה שאדם הוא אדם וחווה היא חווה, אף שהם יכולים לבוא בלבוש שונה או אורך חיים אחר הרי שעמדתפתוחה, מקבלת, סקרנית ונכונה ללמידה מהוועה יסוד חשוב בכל קשר בין אישי. בובאנו לתהילה, כמובןו לשונות דת catastrophes את הכלים למלידה, אפשרות להרחיב את המקרים המקריםיים שלנו. במהלך התהילה התמודדנו עם פעורי הערכים וניסינו להנגיש את תהיליך הייעוץ התעסוקתי לאוכלוסיה זו, שירות חינוי שאוכלוסייה זו בדרך כלל לא נחשפת אליו.

סיכום

נראה כי הצורך בפרנסה וחיבור עדכני לעולם התעסוקה בקרב בני המגזר החדרי, מהווים אתגר ופוטנציאל לימוש לכל הנוגעים בדבר. מימוש הפוטנציאלי התעסוקתי של המגזר חדרי טמון בקשר על פעירים בין החברה הילונית לחדרית זו במישור הערכי והן בידע ובהשכלה המתאימים. בכתבבה שלහן הוצגה ההתקפות של מגמה זו באמצעות תהיליך הייעוץ התעסוקתי, ופרויקטים של גורמים עסקיים וציבוריים יחד.

בלה גילוץ "אני שמחה על הזדמנות שניתנת לי לקדם את הרעיון של מימוש פוטנציאלי והגשמה עצמאית בקרב אוכלוסייה כה מיוחדת שמצוcta בשנות דור מאוחר מבחינת התאמתה להתקפות המקרים והאישית בעולם המודרני. אני רואה בעבודה זו טיפה בים לקראת תהיליך של שניינו חברותי באוכלוסייה כה גדולה בתקופה שתהפוך לעצמאית, מתפקדת ובריאה ושתוכל לקיים את עצמה".

ד"ר נורית אדר במקביל לשילובם של החדרים בתהילה ייעוץ תעסוקתי חשובה מאי גם היערכות של שוק העבודה לקלייטה הולמת והיחודי שעומד של כוח העבודה החדש והיחודי ויתר לרשותו ומתן מענה העולם לצרכיו ובכך נוכל להנות מיכולתו ומהמטריציות החדשנות שmagala".

פסיכותרפיה בהשראה בודהיסטית

מאת: אפרת בורנשטיין וצבי להב

תקציר:

המאמר מציג בקצרה את עקרונות היסוד של תורת הנפש הבודהיסטית, שהיא תורת אשר עוסקת במקורות ה督办 האנושי, ובדרך להיחלץ מהסל. מוצגים עקרונות יסוד בתורת הנפש הבודהיסטית והקשרם לפסיכותרפיה המערבית בת-זמןנו, תוך מתן דוגמאות טיפוליות. ארבעה עקרונות מרכזים הניתנים לשימוש בשדה הפסיכותרפיה. עקרונות אלה, אשר שואבים מניסיונו של הכותבים הם: ההסכמה להיות עם מה שיש, חקירות האופן שב התודעה מייצרת סבל, פיתוח חמלת כלפי העצמי וככלפי הוויה, והפחחת ההתמכרות בעצמי. בנוסף, מוצג במאמר הפרוכס הבודהיסטית האומר, שכדי להיות מטפלים טובים, علينا להרבות מהגדתנו כמטפלים.

אפרת בורנשטיין,
פסיכולוגית קלינית שיקומית, מרכזת מרכז טיפול בפסיכו-פנימית "ה'כפר הירוק", עוסקת בטיפול והדרכת מטפלים.

צבי להב,
פסיכולוג קליני, מרכז הוואה באוניברסיטה הפתוחה, עוסק בטיפול הוואה והדרכה.

אפרת בורנשטיין וצבי להב הם חלק מצוות בית הספר לתורת הנפש הבודהיסטית בשם "פסיכו-דרמה" מיסודה של פח' יעקב ח' נחי אלון.

התופעות דברים מpecificים ונעלמים תמיד. אין דבר קבוע ובלתי משתנה והמציאות הינה הויה בתנועה, אלא ראשית ולא אחרת.

עקרון "התהווות הגומלין" (Samuppada Patticca): עלום התופעות מתנהל בראשת של קשי-גומלין. דברינו קיים לעצמו, במנוטק מהסבירה, ותנוועת ההשתנות המתמדת מתנהלת באינטראקציה אורגנית עם הסביבה. תפיסה זו דומה לשפט הפסיכיקה הקונוניטית, המדוברת על הזיהה במובן טרנספורטיבי, מחולל שניי, במובן שאין כל דרך להפריד את השפעת הצופה על הנצפה. אחת הסוטרות (כתבים בודהיסטים עתיקים) מיטיבה לתאר את עקרון התהווות הגומלין בדימוי של העולם כרשת אינטואטיבית שככל אחת מחיבורייה אבן-חן, המשקפת את כל שאר אבני החן ומשתקפת בכלן.

עקרון "אין אני" (Anatta): על פי שני העקרונות הקודמים הטבע האנושי אף הוא (כחולק מעולם התופעות), בבחינת הויה (dinamit), מושפעת, בד-בד משפיעה, מתהווה מרגע לרגע בתודעה גומלי עם סביבה אורגנית משתנה. אני הוא סך חוויותיו ברגע פרטיקולרי מסוים. תפיסה זו פוסلت מני הוי את רעיון העצמי כבעל גרעין או מהות קבוצה ובלתי משתנה.

משמעותם שכן בהם תועלת, אין הם קשורים באופן מהותי לח' קוש וחוונים. אין הם מבאים להימנעות, אי היאחזות, הפסקה, שלווה, הבנה عمוקה, הגשמה מלאה, נירואנה. אך לא סיפורתי ליר עליהם. ומה כן הסברתי? את הסבל, את התעוורות הסבל, את כיבוי הסבל ואת הדרך שמובילת לכיבוי הסבל".

משל זה מבקש ללמדנו על עניינה של התורה הבודהיסטית. מדובר בתורת הכרה שעינינה, התודעות אל הסבל, מקורות הסבל ונתיבי היחלצות מהסבל בזיהה ישירה לחומר החוויה. דומה שנושא חקירותו של הבודהה כמו גם מושאו – "הקליניקה" של החרים, מעסיק גם אותנו ככל שנגע להיבטים אוניברסליים במחות החיים: מעגל הליה, התהווות, הדעה והmemories. באיזו מידה תפיסת הנפש הבודהיסטית רלוונטית למרקם האקולוגית תרבותית שלנו?

עקרונות יסוד בתורת הנפש הבודהיסטית: תפיסת הנפש הבודהיסטית מושתתת על מספר עקרונות יסוד העולמים באופן הכהנים... אם הוא גובה נמוך או ממוצע קומה, וכך – ... תהא דעתו של אדם בנוגע לסוגיות אלה אשר תהיה, עדין יש לדיה, דקינה, דעיכה, ממות, צער, אבל, כאב, יגון, מצקה, שכיבושים והפסקתם, כך אני טוען, הם בחיים האלה. על כן קיבל את השסרתי כמוסבר, ואת שלא הסרתי כלל מוסבר...

algo של הבודהה אל חדר הטיפולים של הפסיכותרפיה המערבית-בת זמנו מחייב בודאי תפאה שונה מזו של הווד הרכזקה, שנת 500 לפנה"ס. כיצד יראה טיפול בבודהיסטית בסטיינג מודרני? כיצד יתאים את עצמו למצוקות האדם בחברה המערבית של היום? מהם מוקומות ההשראה הבודהיסטית עברו כמטופלים במפגש עם המצוקה האשית של מישל דורו, מיל ואיל? מה העסיק את הבודהה? מה מעסיק אותנו? ממשיק להיות קיים במשל ה"חץ המועעל" מסופר על תלמיד הפונה אל הבודהה בתביעה למענה בנוגע לסוגיות מטפיזיות בלתי מוסברות: האם היקום נצחי, ... האם הטהאגטה (אחד מכינויי הבודהה) ממשיק להיות קיים אחרי המות, או שהוא חודל להיות קיים?, ... האם הוא קיים ולא קיים בעת ובזמנה אחת? ... האם הוא לא קיים ולא-לא קיים בעת ובזמנה אחת? "על אלה השיב הבודהה: "נניח שאדם נגע מכך מועעל וחבריו וקרוביו מבאים אותו למונתה. נניח שהה פצעו אומר לך – לא את להוציא מני את החץ הזה עד שלא אדע מי ירה כי. אם הוא ממעד להלחמים או ממעמד הכהנים... אם הוא גובה נמוך או ממוצע קומה, וכך – ... תהא דעתו של אדם בנוגע לסוגיות אלה אשר תהיה, עדין יש לדיה, דקינה, דעיכה, ממות, צער, אבל, כאב, יגון, מצקה, שכיבושים והפסקתם, כך אני טוען, הם בחיים האלה. על כן קיבל את השסרתי כמוסבר, ואת שלא הסרתי כלל מוסבר...

Japanese Buddha / Paul Kiesche / Oil painting

- ❖ האתיקה הבודהיסטית (Sila) כוללת דבר נכון, עשייה נכון ואורח חיים נכון.
- ❖ הפרקטיקה של פיתוח תשומת הלב (Samadhi) כוללת מאמץ נכון, קשב נכון, ריכוז נכון.
- ❖ פיתוח החוכמה (Pajina) כולל נשיות נכון והשעפה נכון.

חשוב לציין בהקשר זה כי ה"נכונות" או התוקף של כל אחת מההכוונות ב"דרך האמצע" (דברו, עשייה, אורח חיים וכד') אינם כפוי לכליל הtentagot אפרוריים או אמת אבסולוטית. דרך האמצע אינה משנה סדרה של ציונים, עשה – אל תעשה, המורה כיצד לדבר או להtentagot "נכון". במצבות משתנה ומתהווה תדייר "

הבודהיזם עושה אבחנה ברורה בין משמעות הכאב למשמעות הסבל: בעוד שהמפגש עם הכאב שמצוין החיים הוא בלתי נמנע (לידה, אובדן, מוות, חוליו) הסבל הוא תוצר תודעתי ולפיכך ניתן לסייע על ידי פיתוח מודעות.

פרקטיקת השחרור – "דרך האמצע" או "דרך שמונת הנטיים":

"דרך האמצע" היא הפרקטיקה הבודהיסטית של פיתוח התודעה לשם שחרור מהסבל ובasis לחים ערומים. "דרך האמצע" כוללת שלוש הכוונות רחבות להtentagot נכון: פיתוח ערכי מוסר, פיתוח תשומת לב או ערות ופיתוח חוכמה:

לאור התפיסה הבודהיסטית מקור הסבל האנושי הוא בניסיונה של התודעה להיאחז באשלית העצמי. כישות קבועה, נפרדת, בלתי משתנה. כל תפילה שאינה ערה לטבענו הארץ לוקה בברורות [Avidya] ומוביילה לסבל בלתי נמנע" בלתי נמנע"

תפיסת הסבל (Dukkha): הבנת הסבל האנושי נובעת אף היא משלושת העקרונות הקודמים: עקרון ההשתנות המתמדת, עקרון התהווות הגומלין ועקרון "אין אני". לאור התפיסה הבודהיסטית מקור הסבל האנושי הוא בניסיונה של התודעה להיאחז באשלית העצמי כישות קבועה, נפרדת, בלתי משתנה. כל תפיסה שאינה ערה לטבענו הארץ לוקה בברורות (Avidya) ומוביילה לסבל בלתי נמנע. הביטויים הספציפיים של מחוללי הסבל, האיבה, התשוקה והתעטוע, מוגדרים כ"שלושת השורשים המרים". בכל אחת מהם קיימת היאחזות באשלית העצמי כישות קבועה ונפרדת מהתבילה. כפי שנראה בהמשך, חלק גדול מאי הנחת שלנו נובע מחוסר הלהימה בין המיצאות כהוותיה, לבין תודעتنا הנוטה ליצור סיפורים על אותן המיצאות, שנגאים באשלית עצמי בעל זהות מוצקה, סיפורים הנגאים בתאות, תשוקות, ואגוזים. יש לנו אינספור נרטיבים על עצמנו ועל איך הדברים "אמורים" להיות, שאחננו בדף-כל לא מודעים אליהם, והמפגש עם המיצאות כהוותיה באוטם אספקטים שהתודעה נוטה לעוות או להדוף מייצר בהכרח אכבה וסבל, כפי שמארך טוין הייטב לתאר – "חי" היו מלאים באסונות נוראים, שרבים מעולם לא התרחשו.

עקרונות בודהיסטים כמעט זוכה להתייחסות בספרות. יתכן שאחת הסיבות לכך, געוצה בעובדה, שהבודהיזם שונה מתיiorיות אישיות המבוססת על הנחות יסוד בתפישת זהות העצמית, התפתחות העצמי ומעוצבי האישיות. כאמור זהוי תורת הכרה המבוססת על חקר התודעה המתהווה מרגע לרגע ושוללת כל ניסיון להגדירה מהותית של עצמו. העקרונות או הדגשיהם הבודהיסטיים בהקשר הפסיכו-טרופטי אינם מבוססים על השגת יעדים התפתחותיים בהתאם להנחות מוצאת תיאוריות אפרוריות כאלה או אחרות אודות העצמי, אלא בראש וראשונה על חקירות התודעה ומוחללי הすべ של התודעה כפי שעולה ברגע המפגש.

בכדי לחקור לעומק את השאלה מהו טיפול המבוסס על עקרונות בודהיסטים יזמו במסגרת "פסיכו-זהרמה" (בית הספר לתורת הנפש הבודהיסטי) פורים של מטפלים אשר מתחייב לבנות לטفل במספר מצומצם של מטופלים, תוך התבוסות על עקרונות הבודהיזם. הוצאות המכיד ביחס את האפשרויות הגלומות בגישה זו. מתוך ניסיוננו חברים בצוות זה, ניסינו לחקק מספר מצומצם של עקרונות אשר יכולם להנחות את המטפל אשר פועל מתוך אוריינטציה בודהיסטית. זיהינו ארבעה עקרונות שלאורם המטפל ינסה לכוון הן את עצמו והן את המטפל.

עיקון ראשון: להסכים להיות עם מה שיש.

בהתאם לעיקון זה, המטפל מנסה להקשיב למטופל, תוך השהיה של הרצון לשנות את חוות המזקה שהמטפל מביא. המטפל מוכן לשוחות עם המטפל באופן מלא בתוך חוות המזקה שלו, כפי שהוא מוגשת מרגע לרגע בתוך השעה הטיפולית. כאשר

המטפל מזהה עצמו, בעת ההקשבה, מחשבות על אודות האמצעים שהוא יכול להפעיל בכך לשנות את החויה של המטפל, הוא נפרד מהן בעדינות, וחוזר אל ההקשבה המלאה. ברגע הנקון, המטפל יgive לדברי המטפל בתגובה שנייה תוצאה של הคำשותות שלו. התגובה שלו תזכה שם כailן מלאיה, כשתפקידו שלו הוא רק לאפשר לה לצאת. מתוך אותו עיקון, המטפל גם ינסה לעזור למטפל להסכים להיות עם התחששות שלו. המטפל בדרך כלל מספר על המזקה, ומיד עבר לשאלות "מדוע זה קורה לי?" ו"איך אפשר לשנות את זה?" המטפל יציע לו לחכות עם השאלות הללו, ולעת עתה לחקור את תחושת המזקה עצמה. לשותם עם תחששות המזקה בגוף, ולקוב אחר ההשתנות שלהן מרגע לרגע.

אין תוקף לאמת אבסולוטית. מבחינה אקסיסטנציאלית דרך המוצע מכירה, אפוא, באחריות הבלעדית של האדם להתוודע בכל גע וגע לפועל הנקונה המותבקשת בניסיות הקיימות, דרישת המחייבת פיתוח תודעה ערה, תשומת-לב מעוננת, קשב פניו אל הרגע הנוכח. התחושה העולה בך האמצע מזמן התktor נפש מתבונן, בלשון ערבית, הלא נפש מדיטטיב. דוגן זנג' אחד ממורי הון המובילים במסורת הבודהיסטיות שחיו במאה ה-13, תבע את הימנוח without thinking כדי לתאר הויה שאינה חשבה ואינה אי-חשיבה, תודעה שאינה ריקה מפעילות, היא פעילה, אך פעולתה אינה שיפוטית ואני מכחינה.

בדומה לשפת הレイיקה הקוננטית, המדובר על הדים בטורבן טרנספורטטיבי, מחולל שינוי, בטורבן שאין כל דרך להפריד את השלעת הצופה על הנצלת אהות הטוטרות [כתבים] בודהיסטים עתיקים] מיתיבה לתוך אט עקרון התהווות הגומלין בדינו של העולם כרשת אין סולית שבכל את מחיבוריה אבן- חן, המשקפת את כל שאר בני הון ומשתקפת בוכן"

על קצה המזלג, הדגיש על חקירת שפה החוויה והרחבת המודעות כפוטנציאל לשינוי ושחרור מסבל חבר רעיון את הבודהיזם לעורק הראשי של הפסיכואליזם מאי ראיות ימי ועד היום. המכדיצאה כהן נפש, מצב מנטאלי של קשב חופשי (non-bare attention) דומה למושג הקשב החז (floating attention) שקבע פרויד. שניהם מתארים מצב מנטאלי של קשב פתוח אל החוויה הנוכחית ברגע זהה ללא הסחות או התכוונות תודעתית פעילה. בין הבחן בין פונקציה A שמסמלת ידע, ובין ה- O שהוא כוכו הסמל של ה-סזם בז' בודהיזם, שימושו הכל, שום דבר, הלא יזע, המציאות האולטימטיבית. מה שאנחנו מחפשים הם שניים - O שם שמיימים שמותרחים ללא מילום, טרנספורמציות נתולות מילים, שימושת את האופן שבו האדם חווה את חייו. מייקל אייגן, בהשראת תרגול מודיטציה ברוח ה"ז", מתראר את ה"יריקות" כהלו נפש המאפשר זיקה בלתי אמצעית ויצירתית במפגש הטיפולי: "הבודהיזם עוזר לי לחקן את עצמי. הבודהיזם מטהר ומנקה אותי. במדיטציה, שרשות ההזדהות מותפוגות כעשן.இizo הקללה להיות משוחרר מהעצמי. זה כמו לזרק את האוור".

גם בוין גם איגן מזהים את המצב המנטאלי של הkowski ותקשה של עצמו כמחולל שינוי פוטנציאלי. הkowski נקייה, ללא מאיץ או חתירה מודעת לשנתה שנייה, ללא שיפוטיות או ריאחוות ברעינות מזוקמים, מצב של התמסרות ונtinyת אמון בתהילך, ב"טבע הבודה".

גם בתחום הפסיכותרפיה הקוגניטיבית התנהגותית נעשו בשנים האחרונות שימוש במודיציה ועקרונות בודהיסטים, לצורך טיפול בקשחת רחבה של סימפטומים. טיפולים מובוסי בודהיזם מוכנים "הגל השלישי" בפסיכולוגיה קוגניטיבית התנהגותית. טיפולים ברוח זו מושם גם על De-centering (ביחס לעצמי) (אני איני מחשבותי, אני איני תחשות הגוף, אני איני הרגשות), ועל תשומת לב רבה למה שקרה מרגע באופן לא שיפוטי, סקרן ופתוחה.

מה זה טיפול מבוסס על עקרונות בודהיסטים: באופן מפתיע דזוקא השאלה איך נראה טיפול באמצעות

משהו שלא הייתה רוצה שיהיה לך, ואינך יכול/ה להדוף מעלייך. רק להיות עם הכאב הזה, בלי לשנות, בלי להבין, ובלי לצפות כלום.

יעירון שמי: **לחקור את האופן שבו התודעה מייצרת סבל**. כאמור, הבוגדים מבחן בין הכאבים הבלתי נמנעים של החיים, ובין הסבל שנitin למונע, הסבל שהוא תוצאה פעולתה של התודעה. במהלך הטיפול, המטפל ינסה לחקור, ביחיד עם המטפל, מהו הכאב הבלתי-גנני, ומהו הסבל שההתודעה מוסיפה עליו.

דור מספר על כאס גדול שעלה בו כלפיתו, נעמה בת ה-16, במהלך נסעה במונית לשדה התעופה, לקריאת חופה משפחתי. דורור ביקש מבתו מספר פעמים לארוז את חפציה לפחות יומם לפני הנסעה. למרות בקשוטיו, נעמה ארצה את החפצים רק ברגע האחרון. בדרך לשדה התעופה היא נזכרה שהיא שכחה את נגן המזיקה שלה, ובקשה שהם יחוור הביתה *לקחת אותן*. דורור אמר בкусם שהוא לא מוכן, ומציין "שהיא לא תישע". התפתח ריב, ובסופו של דבר, הם הגיעו לשדה התעופה, ונעמה נסעה הביתה במונית, *לקחה את מה ששכחה*, וחזרה בזמן לשדה.

ביקשתי מדור לתרגם את מחשבותיו במהלך הריב. הן היו בערך כך: "היא כל הזמן מוחללת במה שאינו מבקש מממנה. נמאס לי מזה שאכما שלה תומכת בה. נמאס לי לשלם על זלזול ועל טעויות של אחרים. צירק למד איתה פעם אחת ולתמיד לך. אין לי כוח יותר, שיעשו מה שהן רצחות, אני לא בעניין".

אמרתי לדורו שאני לגמרי מבין אותו, כי כך באמת הרגשתני. יכולתי להתחבר לתסקול ולהתחושת חוסר האונים שהוא ביתא. לאחר מכן הצעתי לו שננסה לבדוק כיצד מה הייתה המצקה האובייקטיבית בסיפור הזה, ומה היה הסבל שנוסף עקב הפרשנות שלו לשכחה של הבית. היה ברור לדורו שהמצקה האובייקטיבית הייתה קטנה. היה להם מספיק זמן להסתובב ולהזoor הביתה. כל המצקה כמעט הייתה תוצאה של הפרשנות שלו. האם ניתן לפרש אחרת? את זאת התחלנו לחקור ביחד, כשהאני מקפיד לא להציג תשבות, אלא רק דרכי קירה. למשל - הצעתי לדורו לנסות להיכנס לנעליה של אמו, סבתא של נעמה, ולדמיין כיצד הסבטה הייתה מותייחסת לאירוע הזה.

לעתים קרובות, השהיה המשותפת עם מה שיש מהוות כבר התחלה של שניים. ראשית, המטפל מרגיש שהוא אכן בלבד במצבה שלו. שנית, הוא לומד שהמצקה אינה מצב סטטי. כאשר הוא מתבונן בחוויה היא משתנה מרגע לרגע. הוא יכול להבין שהוא אינו חייב לדוחות מעלי את המצקה. הוא יכול להזכיר אותה. ואם הוא יכול להזכיר אותה, אז יש לו גם אפשרות להתחיל להתמודד אליה. רבייעית, גם המטפל וגם המטפל מגלים לעתים, שכשר מרכיבים את שריר המחשבה, מתפנה מרחב שבו יכולה לצמוח פעולה יצירתית.

מישל סבלה מאיishiota הטלפון עם אביה שגר בצרפת. האב היה חולה באסתמה, ולמישל היה נדמה שכשהוא מדבר אליה בטלפון, הנשימה שלו נعشית עוד יותר קשה, רק כדי לגרום לה רגשות אשמה, על אף שהיא לא נמצאת אליו. היא חשה רגשות מעורבים של אשמה, חרדה וכעס, בכל פעם ששוחחה אליו, וגם שעות מחרבות אחר כך. כשעבדנו על כך הזמן עתה להיכנס לתוכה החוויה של שיחת הטלפון עם אביה, ולהישאר עם התחששה. היא לא הבינה מדוע היא צריכה לעשות משהו שייגרום לה סבל, אבל הייתה מוכנה לסייע עלי. מישל שקרה עמוק בתוכה התחששה, והחללה לבכות. הנקיתו אותה להישאר שם ולחקור את התחששה הגופנית. לשים לב היכן בדיקת היא מרגישה את הכאב, איפה מין כאב זה, האם הוא משתנה, האם ניתן לדמות אותו לדבר מה, ועוד שאלות דומות. מישל דיווחה על תחששה של מועקה בחזה, תחששה של גוש בגרון, ותחששה של לחץ בבטן. עקמנו ביחד אחר התחששות, ואחרי כרבע שעה הכאב החל להשתנות והופיעה תחששה של שלווה ורוגע. מישל הייתה מודעת מופתעת. היא לא הבינה איך יתכן שדווקא מטופח הכאב נולדת פתאום שלווה. לאחר מכן, כששוחחנו על החוויה, מישל הבינה שגם היא לא תנסה לדוחות מעליה את מה שהיא מרגישה, היא תוכל להזכיר את הרגשות שלה, והם לא יפעלו אותה.

חשוב להדגיש שאין זה מרשם, ולא תמיד תתרחש הקללה. אבל תמיד יהיה איזה שהוא שינוי, ותיפתח אפשרות ממשהו אחר. כדי לבחון זאת ברמה החוויתית, היינו רוצחים להציג גם לך הקוראת, או לך הקורא, לעצור לרגע את הקריאה, ולמשר שלוש דקודות לשחות עם איזהו כאב פיזי או נפשי, לא גדול מדי, שמלואה אותך ביום האחرون. איזשהו תסקול, צער, כאב. חשוב שהיית רוצה שיהיה לך, ואני יכול/ה להציג, או

היא הקבלה של עצמי כלא -מושלם. הרצון שיהיה לי טוב, גם אם אני מצליח להיות כפי שני אני חושב שאני צריך להיות. אין זה אומר שעלי לוויטר על הרצון לשנות התנהוגיות שנתפסות עביני כמידקות. זה אומר רק שאני רואה את עצמי כראוי לאהבה, אפילו אם התנהוגיות הללו לא ישתנו. אני יכול להבין שאין לי שליטה על מחשבותי ורגשותי, ולפיכך גם שליטה על התנהוגותי הינה מוד Mogablat וצנואה. מדוע אם כן, אני מאמין את עצמי כל כך? במקום להאים את עצמו אני יכול לחבק את עצמו, כפי שגם היה מוחבקת ומנחמת את ילדה הקטן שהלך לאיבוד בקומו, והוא מפוחד וחושש שהוא תcus עליו.

המשמעות של חמלת לפני הזולות היא בעיקר יכולה להיות אמפטית כלפיו. המוכנות לנסות לאוות את המיצאות גם מתוך זווית הראייה שלו. המוכנות להתמקד בדמותו בני ובין הזולות, ולא בשוני. גם כאן אין זה אומר שעלי לוויטר על הרצון לשנות התנהוגיות של הזולות שפוגעות בו. זה אומר רק שהמאבק שלו בהဏוגיות הללו אינו געשה מותך נשאה.

מיכל סירה שהיא ירצה עם בעלה הליכה למסעדה. היא אכלת דג וסלט, בעוד שהבעל אכל חומוס עם פיתה, טטיין, צ'יפס ומוס שוקולד. הבעל, שסובל מהשמנה, התлонן בסוף הארוחה שהוא משמין בגללה. לדבריו "אם את לא הייתה מביאה אותי לך, לא הייתי אוכל את כל הדברים הללו". התפתח ריב ביניהם, כשהמיכל טוענת שהוא צריך להיות אחראי על עצמו, וזה לא יכול להיות שהוא יוצא אליה את הкус שיש לו על עצמו בגללה לא עומד בפיתויים.

מיכל סירה את הסיפור כשהיא עדין מלאה בכעס ובבוז כלפי בעלה. ביקשתי ממנה לנסות להיכנס לנעליו, ולנסות לחוות את החוויה שלו שם במסעדה, בסוף הארוחה. הדגשתי שאני מבקש ממנה רק לנסות לחוות את החוויה. לא לנתח אותה, וגם לא לשפוט אותה. אחר כך שאלתי אותה האם היא יכולה להסביר עם האמירה שלו "אם לא היה מביאה אותי לך, לא הייתה אוכל את כל הדברים הללו". פתאום מיכל הבינה שהאמירה כשלעצמה, ברמה העובדתית, היא אמרה נכון. כשהיא לא עסוקה בתגובהנות, מיכל יכולה לקבל את מה שבעה אמר, בלי לחוש שהדברים

החמלת והחווכה משולשים בבודהיזם לשתי כנליה של ציטוף. היצירוף דזוקה לשטו^ת כנליה בצד שתו^ת לעוף. האדם זדורק גם לחווכחה וגם לחמלת בצד לחמלת בעולם בדרך שאינה מייצרת סבל

התודעה שלנו בונה לנו את המיציאות. היא יוצרת מושגים, מחברת אוטם לכדי סיפורים, ומוסיפה להם נופר רגשי. במקורה של דרור, אחד הסיפורים שמלווה אותו בחיו הוא: "אני נורא בסדר. חשוב לי להיות בסדר. אבל לאחרים לא אכפת, הם עושים מה שבא להם, ואני סובל מזה". זההו של סיפור שחזור על עצמו בסיטואציות שונות עם אנשים שונים, מאפשר לראותו אותו כסיפור, וכך ניתן להפחית את ההזדחות אליו.

במציאות בccccoth, כפי שהוא, אין סיפורים. יש רק זרם של מאורעות. התודעה שלנו עורכת את המיציאות, ומיצירת סיפורים, כאשר אני הוא תמיד מרכז הסיפור. ההתמכחות הזה באני, והיעיסוק בצריכים שלו, בהשווות שלו אחרים, ובהשוואות שלו למי שהוא "ציריך להיות", היא מקורה מרכז לסלב שלו בעולם. הסיפור של דרור הוא רק דוגמא. זו אינה הצגה של מתודה טיפולית. העיקרון המוביל כאן הוא ההבנה שהתודעה מייצרת סבל, והחקיירה המשותפת של האופנים שבהם היא מייצרת סבל. את החקירה הזה ניתן לעורר בכל מיני דרכים.

הצורך בחקירה זו חל גם על המטפל, ולא רק על המטופל. גם המטפל מייצר לעצמו סבל מיותר בהקשר לטיפולים מסוימים. גם המטפל מספר לעצמו סיפורים על עצמו ועל המטופל. יש מטופלים שנוכחותם מאיימת علينا ומכווצת אותנו, יש מטופלים שימושיים אותנו, יש מטופלים שאנו חוננו אהובים כי הם גורמים לנו להרגש שאחננו מטופלים טובים. כל אלו סיפורים שחשובים לראותם, ועוד לשאול את עצמנו "האם זו המיציאות?"

עליקון שלישי: **לפתח חמלת לפני העצמי וככלפי הזולות** החמלת והחווכה משולשים בבודהיזם לשתי כנליה של ציטוף. היצירוף זדורקה לשתי כנליה בצד שתוול לעוף. האדם זדורק גם לחוכמה וגם לחמלת בצד לחמלת בעולם בדרך שאינה מייצרת סבל.

החווכמה היא ההבנה שלשם דבר אין מהות קבועה ונפרדת. החמלת מופנית כלפי אלו שאינם מצלחים להבין ולהפניהם את החוכמה, ולכן ממשיכים להיאחז ולהשתתקק לדברים שלא יכולים באמת להושאיהם. החמלת מופנית, אם כן, כלפי כלום. ככלום. אלא אם כן הגענו לנורוונה, איןנו מצלחים להפניהם בזויה מלאה את ההבנה, שלשם דבר אין מהות קבועה ונפרדת. ככלום ממשיכים להיאחז, וכך ככלום לחמלת.

בຕיטוף, המטפל ינסה לעזור למטופל לפתח חמלת לפני עצמו והן כלפי הזולות. המשמעות של חמלת לפני עצמו

זה אכן כך? למעשה, כמו הורה טוב, רק כאשר הוא יכול להשתחרר מהציפיות שיש לו עבור המטופל (כלומר להיות משוחרר מאמין עצמי שלו) יוכל להיות שם בשביונו, ואילו, המטופל גם הוא יוכל להתחלף להשתחרר מהציפיות שיש לו עבור עצמו.

ายיל עסק בטיפול בעיקר בקושי העצום שלו לקבל החלטה לגבי המשך לימודים, כשהברקע הייתה הצעה שהוא קיבל ללימודים עם מלאה באוניברסיטה יוקרתית בחו"ל. תוקפה של ההצעה עמד לפוג, ואילעدين התקשה לקבל החלטה. בסיום אחת הפגישות המטופל כתב ביוםנו:

"הגעת לפגישה היום עם הבנה שהטיפול תקוע בגל הרצון שלי שאיל יחליט, יותר מזה, בגל הרצון שלי שהפחדים שלו לא יגרמו לו לפספס את ההדמנויות שקיבל. כמובן, בעצם, אני לא מרכז בו. אני מרכז בغال פחדים, ואני מטיל את הציפיות הללו עליו. אני רוצה להחליט בשביונו". החלטתי לשთוף אותו בכר, וביקשתי ממנו לעזר לי להשתחרר מהרצון זהה שלו. התפתחה שיחה טובה, שבמהלכה הרגשתי שאני מצליח להבין טוב יותר את החוויה שלו, ושבסתופה הרגשתי שאכן אני יכול לשחרר את הרצון שלו שהוא יחליט. השחרור נבע בין היתר מכך שנזכרתי ושיתפתי בנסיבות מסוימות בחו"י שבהם התיעצתי עם אנשים, קיבלתי את עצם, ולאחר מכן הצעירתי על כך. נזכרתי שההצעות ש"עוזרו" לי להחליט היו עצות שטענו ש"זה לא כל-כך משנה" ושהאופציות לא נסגורות גם לאחר הבחירה. בדיעד מסתבר שהן משנה, ושלכל בחירה שלנו יש השפעה ממשנית על מהלך חיננו".

בחרנו לסיס את הפרק הקליני של המאמר, דוווקא עם תיאור של שני שיעוריו המטופל, כדי להציג שארבעת העקרונות שציינו חלים על המטופל באותה מידה שהם חלים על המטופל. במקרה זה, תהליך השחרור עבר דרך בקשה של המטופל. במקרה זה, התפקידים התחלפו. לא גמור ברור מי הנעזר וכי העוזר. ובאמת, כך זה תמיד. כאמור עוזר לאחר, ומצליח להרפות קצר מהעיסוק עצמי שלו, ממליא אני עוזר גם לעצמי. מילוטינו של מורה הוזן דוגן מסכומות את הרעיון הזה, ואת רוב המאמר הזה בעצם, בשלושה משפטיים קצריים ויפים:

הופכים אותה לאשמה. היא יכולה לקבל את הדברים כהבהעה של תסקול, ולהושאח חמהה על התסקול. כשאנו מעבירים את הסיטואציה בדמיון בראש היא יכולה לענות לבעה: "נכון, אתה צודק. אם לא הייתי מביאה אותך לכאן, לא היה אוכל את כל הדברים הללו".

ובדמיון, שניהם יכולים לחזור זה אל זו.

העיקון הרביעי: הפחתת ההתמקדות בעצמי

כפי שכבר ציינו, לפי הבודהיזם, מקור הסבל האנושי הוא בניסיון התודעה להיאחז באשליות העצמי כשות קבואה ונפרדת. היeahוזות באשליה זו מביאה לעיסוק מתמיד בהעדפות. אנחנו מתאמצים לקרב אליו את מה שיענג או יחזק את העצמי, ומנסים להרחיק מאייתנו את מה שייכאיב לעצמי או יחליש אותו. מכיוון שמאמצינו נועדו בסופו של דבר לכישלון, הרי שגם ידונים לטבל. המשקנה ההגיונית היא להפסיק להפנות את המאמצים כלפי פנים, להתחיל להפנות אותם החוצה, אל הזול. במילויו של הדלאי לאמהה. "ברגע שנאנחו מוחשיים לדבר על אחרים, התודעה שלנו נעשית פתוחה ורחבה יותר. הבעיות האישיות שלנו נראות לנו איז חסרות ממשמעות. מאידך, אם אף חושב כל היום רק על "אני" "אני" ו"אני", נעשה המוקד המנטאלי שלו צר וסגור, ואז גם הבעיות הזרירות ביותר שלו נראות ענקיות".

פמה צ'ודון, מירה ומורה בודהיסטי, ספרה על את חותם תלמידותיה שנסעה לטיול במצרים התיכון ונפלה קורבן להמון חזום המאים בזריקתabenim. מובן שהיא חשה בהלה, אבל אז משחו קרה לה. לפתע הרגישה שהיא מזדהה עם כל האנשים שבמהלך ההיסטוריה ספגו גניים ושנאה. היא הבינה איך מרגשים בני אדם שנטקלו בשנהה, כולל האנשים שהפיגו כלפי פנים באותו הרגע. היא נותרה רגועה ובזכות כמה מחוזות לבבויות הצלחה להמשיך בדרךה, אולם ההבנה שהכתה בה באותו יום שינתה את דפוסי המחשבה שלה. תחושת הפחד והדאגה פין מקום לתהווות שיכוות, דאגה וחמלה כלפי הזול.

המסורת הבודהיסטית מכילה שיטות מדיציה שונות ומגוונות: שמחאות אימון של התודעה בפיתוח גישה אלטרואיסטית: גישה של נדיבות, שמחה בשמחתו של הזול, רצון לשחרר את הזול מஸבל, והתייחסות שאינה מפללה לרעה אף אדם. את החשיבה הזה, וחלק מהטכניקות הללו, ניתן לאמצץ גם לשדה הטיפול. לעיתים קרובות, הפניה של המטופל לפעולות התנדבותיות של עזרה להזול, עשויה לעזר לו, במידה רבה, להפחית את הסבל שלו. חשוב לציין שהנחה המוצא הבודהיסטי מדברת על תלות גומלין ועל חוסר נפרודות. למעשה, מי שמסוגל להפנים את הטענה הזה במלואה, אינו צריך לנסות לפתוח גישה אלטרואיסטית. מילא ברור לו שכאשר הוא דואג להזול הוא דואג גם לעצמו, כי הרי הוא והזול אינם באמת נפרדים.

בחדר הטיפולים המטופל לכארה נמצא כל הזמן בעמדה אלטרואיסטית. הוא נמצא שם בשביונו המטופל. אבל האם

ביבליוגרפיה:

אייגן מ' (2008), "מיקורוגרים של הבנה: ראיון הפסיכואנלטיקאי מייקל אייגן". **"ח'ים אחרים"**, גלילו ספטמבר-אוקטובר.

בין ו', אצל, אייגן מ' (2008), "מיקורוגרים של הבנה: ראיון הפסיכואנלטיקאי מייקל אייגן". **"ח'ים אחרים"**, גלילו ספטמבר-אוקטובר.

בין ו', אצל, פולד א, (2005), **פסיכואנליה ובודהיזם על היכולת האנושית לדעת**, הוצאת רסלינג.

ואלפולה ראהולה (2004) מה **שלימוד הבודהה**, הוצאה כתר.

دلאי לאמה, (2004) **התורות התודעה – הנחות לשירות חמה**, הוצאה דיעות אחרונות.

דוגן, אצל, פולד א, (2005), **פסיכואנליה ובודהיזם על היכולת האנושית לדעת**, הוצאה רסלינג.

דוגן גנג'י קאו, מטור, מסונגה ר. – לידה, מוות, שינוי. ב"מיקורוגרים של הבנה" מייקל אייגן מတיר את הרעיון הזה בשינוי הפוטית: "אנחנו אכן עוברים את התקווה האחזה בעצמי, אוורח חיים המתוודע אל החיים כמו שהם בוכחות – לידה, מוות, שינוי. ב"מיקורוגרים של הבנה" מייקל אייגן מတיר את הרעיון הזה בלבנו הפוטית: "אנחנו אכן עוברים את החיים במצב קצת מסוכם, או מכוכב וחלק מההתמכרות שלנו, שהופכת אותנו לסחרורים, היא שאנו מוכרים לעצמי שלנו, או לגופה שלנו של העצמי".

פמה צ'ודרין, אצל קוונטפילד ג, (2009) **לב הנבון** הוצאה מודן לאור.

Eigen M, (1988) *The Psychoanalytic Mystic*, Free Association Book LTD , N-Y

מכושא ההתבוננות. זה אופן של שהיה בזיקה אינטימית של התמסרות למה שיש כאן ועכשו בזיקה עם הזולת, שהות שהיא בלב התהילה הדינמי של שינו, בהנחה שלמידה, התאחדות או תנא שינוי יכולים להתרחש רק בתנאים של התרוקנות והתוודעות.

מניסיוננו, האפשרות לשאות במפגש הטיפולי ברוח המליצה של בין without memory without desire and without knowledge מבקשת "תחזקה" נפשית בלתי פוסקת המסתיעת במידה רבה על ידי הפרקטיקה המשמי או התודעה בעת המפגש עם הטיפולי, לבן המעשה הפרקטיקה הזולת היא בה במידה גם הפרקטיקה פירושו ללמידה את העצמי.

נסמת הפסיכותרפיה הבודהיסטית היא אפוא למידת העצמי (למידה מובן של מודעות ושינוי אחד) כאשר התביעה ללמידה את העצמי הנה הדידית, דהיינו, מחיבת את המטפל באוותה מידת שכחיבת את המטפל.

למידת העצמי מותאפשרת בתנאים מסוימים, הלו רגש אפשר למידה: אורח חיים הרמוני יצירתי עם הסביבה, אורח חיים משוחרר מעוויות וצריכיות התקווה האחזה בעצמי, אוורח חיים המתוודע אל החיים כמו שהם בוכחות – לידה, מוות, שינוי. ב"מיקורוגרים של הבנה" מייקל אייגן מגדיר את הרעיון הזה בשינוי הפוטית: "אנחנו אכן עוברים את העצמי", משמע להיות בלהר נפש של "הינתנות" או התמסרות שלמה עם מה שמקבץ להתקנות.

העמדה הטיפולי הבודהיסטית היא عمדה לכאורה פרודוקסאלית, מובן זה שאומרת שכך להיות מטפל עלילרהורופט אפרוריות מהגדרתך כמטפל. לוותר על הפונקציה, התקפיד, הרצון לשנות. אני לא מגדר את עצמי מראש כ"זולת עצמי", אם מספיק טובה, "אנלטיכון", "מטפל ההתנהגות" או כל הגדרה פונקציונאלית המגדירה אותה מראש. אני אפילו שומט את הגדרתי כמטפל. המטפל הבודהיסטי מניה ל"ארגז הכלים". אני אני יודע אלא מתווודע – מוגשם על ידי התופעות כלין". לפיק, הודיעות לעולם לא יהיה אפרוריות אלא תולדה של הקשبة רעננה ומשוחררת שאינה מובחנת

"למוד את דרך הבודהה פירושו ללמידה את העצמי. ללמידה את העצמי פירושו לשכוח את העצמי. לשכח את העצמי פירושו להיות מוגשם על ידי התופעות כלין". (מתוך הганגי קואן)

סיכום

הגישה הבודהיסטית מצבעה על זהות בין היוצרה ליוצרה, בין דרך הבודהה, בין העצמי, בין המטפל ברגע התוורה, לבן המעשה הטיפולי. איקויות המפגש, לבן המעשה בעת המפגש עם העצמי או התודעה בעת המפגש עם הזולת היא בה במידה גם הפרקטיקה הטיפולי "למוד את דרך הבודהה פירושו ללמידה את העצמי".

נסמת הפסיכותרפיה הבודהיסטית היא אפוא למידת העצמי (למידה מובן של מודעות ושינוי אחד) כאשר התביעה ללמידה את המטפל באוותה מידת שכחיבת את המטפל.

למידת העצמי מותאפשרת בתנאים מסוימים, הלו רגש אפשר למידה: אורח חיים הרמוני יצירתי עם הסביבה, אורח חיים משוחרר מעוויות וצריכיות התקווה האחזה בעצמי, אוורח חיים המתוודע אל החיים כמו שהם בוכחות – לידה, מוות, שינוי. ב"מיקורוגרים של הבנה" מייקל אייגן מגדיר את הרעיון הזה בשינוי הפוטית: "אנחנו אכן עוברים את העצמי", משמע להיות בלהר נפש של "הינתנות" או התמסרות שלמה עם מה שמקבץ להתקנות.

העמדה הטיפולי הבודהיסטית היא عمדה לכאורה פרודוקסאלית, מובן זה שאומרת שכך להיות מטפל עלילרהורופט אפרוריות מהגדרתך כמטפל. לוותר על הפונקציה, התקפיד, הרצון לשנות. אני לא מגדר את עצמי מראש כ"זולת עצמי", אם מספיק טובה, "אנלטיכון", "מטפל ההתנהגות" או כל הגדרה פונקציונאלית המגדירה אותה מראש. אני אפילו שומט את הגדרתי כמטפל. המטפל הבודהיסטי מניה ל"ארגז הכלים". אני אני יודע אלא מתווודע – מוגשם על ידי התופעות כלין". לפיק, הודיעות לעולם לא יהיה אפרוריות אלא תולדה של הקשبة רעננה ומשוחררת שאינה מובחנת

אחריות פקזוועית של הפסיכולוג וחוסר אחריות פקזוועית של הגוף בו הוא עובד

מבחןינו של המעסיק, לעומת זאת רצון לתת שירות מתקצעי מקובל על חוגי המקצוע. תפקודם של הנהלים בארגון הוא ליצור איזון מתאים כדי שהפסיכולוגים והשירות הפסיכולוגי לא יהיו מופקרים. הנהלים כאלה ניתן לפטור מראש דילמות.

במקצועות טיפולים עלולה להיות דילמות וסתירות נוספות בין חובותיהם של הפסיכולוגים לשיקוליהם של המעסיקם. וכך, למשל, מעסיקים המעוניינים שירות במחור קבוע מראש, או בתשלומים גלובליים עלולים להיות מעוניינים בסיטואציה הטיפול בטרם עת. בנוסף לכך, יש צורך לקבוע מה סל השירותים של המעסיק ומה יעשה הפסיכולוג כאשר המטופל שלו זזוק לטיפול נספף או לטיפול או לשירות שאינו מצויים אצל אותו מעסיק. בפסקת בתי המשפט לגבי מקצועות טיפולים אחרים נפסק כי יש למטופל חובות נאמנות כלפי המטופל ועלוי להציג לו קיומן של אופציות טיפוליות נוספות או אחרות, אף אם מעסיקו לא נותן שירות זה. אם לא יעשה כן יגרם למטופל מין יתרון שהוא יתרע במיון.

בעיות, טענות וחשיפה לטענות יכולות לבוא לא רק מצחו של המטופל אלא גם מצדדים של צדדים שלישיים שנפגעו ונגרמו להם מזיקים וגם נזקים כבדים, כתוצאה לכך שאדם לא קיבל טיפול פסיכולוגי ראוי. ניתן שהמטופל עצמו הסב נזקים לאחרים ואלו אףיו בדעתו. ניתן היה למנוע אותם אילו היו ננקטים מבעוד מועד צעדים כאלה.

ובנשכח כי גם החוק עצמו מטיל על הפסיכולוג במישרין חובות שאם לא יקיים, הוא עצמו והוא לבדו, מפר חוק שלכלו להזכיר לערכאות ולתת את הדין. העובדה כי פעל בהתאם להוואות מעסיקו לא תהיה לו למגן. כאמור מצחו פטור מאחריות מלכתחילה ונוצר כאן סבר לא נכון ולא הוגן.

כדי לשים לב לנעשה במקצועות אחרים שבהם יש אחריות כלפי מטופלים ואתיקה. נקבע, למשל, לשכת עורכי הדין, כי עורך דין לא יתן שירות משפטי ללקוח, שהפנה אליו גופ שאים עורך דין, או שאים שותפות של עורך דין. אין הוארה דומה בחוק לגבי פסיכולוגים ומכאן צומחים הקשיים והבעיות.

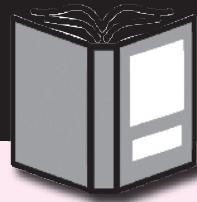
מעסיקים מצדים לא צריכים להירגע מיצירתנה נלים כמפורט כאן. הנהלים יטמעו ערכיהם אישיים וערכים בתרבותו הארגונית. העבודה בהתאם למקובל בחוגי המקצוע תנגן גם על הארגון ועל המעסיק בתביעות נזקון. ניתן יהיה להציגתו תקן של איקות כלפי לקוחות ובדרור זו לעודד פניה של לקוחות ונתנות של לקוחות. הנהלים גם מציבים גבולות לשירות הפסיכולוג שיתן בתמורה או ללא תמורתו ומעסיק נבון יישכיל לזהות את היתרון שבדבר. שלא לדבר על הקטנת עלויות הביטוח, פגעה בדיומי עקב טענות ותלאות לקוחות וחשיפת המעבד לדרישות של פיזיו ושיפוי.

הפסיכולוגים העובדים שכירים בחברות ובגופים אחרים עלולים להיות בקונפליקט, בין הכספיות והדרישות של הגוף שמעסיק אותם, לבין חובותיהם המקצועיים. פסיכולוגיה הוא מקצוע בו יש מחויבות ואחריות מקצועיים כלפי מטופלים ושחויבה לעמוד באמות מידת ובסטנדרטים טיפולים כלפי המטופל. סטיה מהסטנדרטים הרואים והוחבות למטופלים והחויבות כלפים עלולה להביא גם לטענות ולתביעות כנגד הפסיכולוג. יתרה מכך, על הפסיכולוג לעמוד גם בכללים של משרד הבריאות ובתקנות של אתיקה מקצועית. הכללים והתקנות מחייבים אותו אישית. כתוצאה לכך, עלול להיאזר פער בלתי נסבל בין חובותיו ומוחביותיו של הפסיכולוג כלפי מקצועו וככלפי מטופלי, לבן מה שקובע מעסיקו שהוא למעשה התקשרות עם המטופל. המעביד או המעסיק עלול ליצר התקשרות עם מבעלי השירותים הפסיכולוגיים שהוא בהם סתרה והתנסחות בין חובותיו של הפסיכולוג, לבן מה שאלץ לעשות בפועל כתוצאה מחלוקת ההתקשרות. זו סתרה בלתי נסבלת שכן האחריות המקצועית היא של הפסיכולוג שבה בעת הוא נתן גם בצד של חובת נאמנות כלפי מעסיקו.

טוב יעשה הפסיכולוג אם יdag לך כי הכללים המחייבים פסיכולוגיה והפסיכולוגים יהו חלק מתקנון החברה או הגוף שבו הוא עובד וחלק מנהליו. ניתן לצפות מגוף שמתיקתר למתן-אדם שירותים פסיכולוגיים כי הוא לא יתנער מהאחריות והסטנדרטים המקצועיים כלפי המטופלים. בהרבה מקרים לא מעלים את הבעה ואז היא מכוסה ונסתתרת, אך אין זה אומר שהיא אינה קיימת, ולמעשה היא כפיצה מתתקתקת. אם מנסה המעסיק לחזק מוגנשא, המuszט אותו ניתן לעשות הוא להציג כלפי את הביעיות הקשה ולהפנות כלפי שיקולים אחרים כגון: שיקולים שיוקים של אמינות השירותים הפסיכולוגיים כלפי מבעלי השירותים. אלו עשויים להתגבר על נטייה להוות את הפסיכולוגים חשובים בלבד לטענות ולתביעות.

דוגמא מובהקת לכך היא חובת דיווח לשויות על מסוכנות של המטופל או, למשל, שמירה על רשומות רפואיות. ניהול רשומות על ידי המטופל ושמירה עליהם מתחייבת מחוק זכויות החולה, ומידי המיקון. מכיוון שההשומות המתנהלות ע"י הפסיכולוגים נדרשות, לעיתים, כדי לשמש לטובות הפסיכולוג להגנתו בcourt המשפפט, ואף יכולות לשמש לקבוע בנחלים במקום העבודה חובה לשומר לתקופה שלא תפחית מתקופת התישנות הקבועה בחוק.

בעיה אחרת שהשלכותיה רבות עלולה להיות בהתנסחות בין רצונו של המעסיק להיות רווחי, לבין חובותם של הפסיכולוגים לתת למטופלים טיפול סביר. בעיות חמורות עלולות להיות אם לא יקבע עד כמה צריך להיות הפסיכולוג "יעיל" ו"חסכוני"

ספרים רביוניים

הኮגניטיבי, אצל אישת שהוגדרה מפגרת, השחרורה מודגמות חשיבות נזקנות, אצל הולוקים ב- OCD, שיקום התנועה, לאחר שבץ מוח. פרקים אחרים סוקרים את השפעת הפסיכותרפיה כתיפוף משנה מוח (טיפול "נוירופלסטי", בהגדרת המחבר), השפעת טיפול בתאי-גן על התאוששות המוח לאחר פגעה. מרתק !

**תרגילי מוח, התענוג
שבلمידה, פול א. דניסון,
אדוואנס הוצאה לאור,
2009**

תורתו של ד"ר דניסון, שהתרטסמה בשנים האחרונות, מנסה לשלב מספר דרכים לפיתוח יכולות ריכוז ולמידה. התורה מכונה "קינזיאולוגיה חינוכית" והיא מסתמכת בעיקר על תנועה ותרגולת. מושג נוסף המוצג הוא ה"תאמימות", תרגום של "הרמונייה", אולי, המדגיש את חשיבות ההשתלבות הרטמנית כלכל פעולות הגוף: כגון קצב-לב, תנועה וחסיבה.

הספר מצין את חשיבות תרומותה של התנועה הטבעית לפיתוח ולקיים תפקידים שונים, במיוחד במצב של לקוות: קשי זיכרון, מחסומים רגשיים, ליקויות-למידה, וכן התמודדות עם כאב.

מתוארים תרגילים רבים, פשוטים וביסיסיים לאירועה, כגון ח齊ית קזו-אציג, עבודה עם כפות-הרגלים, אשר מסייעים מאוד לשיפור התחושה הטובה בגוף וב"רוח".

כדי לנסות. אם לא יעזר, לא יזק.

**השלום ושבתו, מיתוס,
ספרות, שירה, רות נצר,
הוץ' כרמל, ירושלים
2009.**

אסופה של מאמרים, על תורתן של יונגן, כפי שהיא משתקפת ביצירות שונות של האמנויות בערוציה השונות, ספרות ושירה. נצר מציגה מבוא את תורתן

ערמת ספרים ענקית הוצבה הפעם על המדף ליד מיטתי. אני מודה שאלת כלם קראתי מעמוד ראשון עד אחרון. עקב מגבלות הממקום, יצאם בדיוח על כל ספר. אני רוצה גם להזכיר כי מעתה, משנבחרתי ו/orית של הפ", איןني בטוחה שלא לצורך לפחות בשעות הקוראה של. עם זאת אני מוכנה להבטיח, שאמוך להשתזל, ולהביא בפניכם יציג מרבי של הספרים החדשניים המעניינים. בצד זה, אני פונה לכלכם לעזרה, ומבקשת לשלו לנו, אליו או למערכת, ביקורת ורשומים בספרים שהגיעו לדיים.

**אושר אפשרי, טל בן-
שחר, הוצ' מטר, 2009**

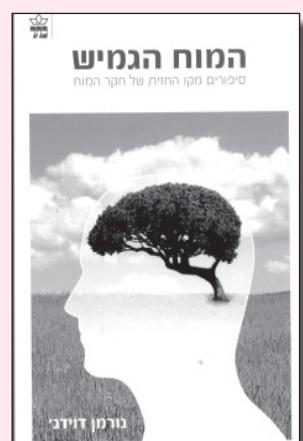
זה ספר המשך לספרו הקודם של המחבר – "באושר וב敖ושר". התיזה העיקרית המועלית בספר, היא שהמכשלה עיקרית בפני תחוות האושר היא הרדיפה אחר שלמות, פרפקציוניזם. אי לך, יש לשנות את התהיichות לנשאים המרכזים בחיננו, כגון: משפחה, לימודים, קריירה, השגים וכו', ע"י בחינתם בדרך "מאוזנת", לא בדרך של שיפוט כהצלה או כשלון. עדיף לחפש את ההנהה בכל צעד, את הרוות, גם אם אין מלא, וגם אם הוא פחות מכפי שציפינו או רצינו. כמה פשוט ! הספר מתבסס על תובנות אישיות שביבא ד"ר בן-שחר מהווי ומוניסיון. כתוב בבהירות ובפשטות המדוברת אל הלב וההויגן. בדומה לספר הקודם, הפרקים משובצים בשאלות, שמצוע לאדם להפנות אל עצמו, לשם הבדיקה האישית. מוצעים גם תרגילים מומלצים, פשוטים ומשיעים.

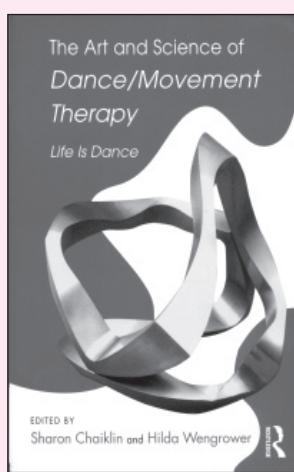

**המוח הגמיש, נורמן
DOIJD, הוצ' כתר, 2009**

ספר שכלו הכוחה ליכולה המופלאה של המוח האנושי, במיוחד היכולת להשתפר, ועוד ועוד, גם כאשר קיימות מגבלות ולקויות.

פרקיו בספר סוקרים מחקרים ותיאורי-מקראה, המצביעים על יכולת ההשתקמות וההחלמה בתחומיים שונים ומגוונים של התפקיד: שיפור התפקיד

THE ART AND SCIENCE OF DANCE/MOVEMENT THERAPY, SHARON CHAIKLIN AND HILDA WENGROWER (EDS.), ROUTLEDGE, 2009

ספר מקיף ועמוק בנושא הטיפול בתנועה. הוא מציג את ההיסטוריה של הגישה, הרצינאל, הקשר בין תנועה לרגש, ובicular – סוקר את השימושים השונים של טיפול בתנועה באוכלוסיות שונות של מטופלים ובעיות: חול-נפש, דמנטיים, ילדים עם ליקויים התפתחותיים, שיקום לאחר פגעות-ראש ועוד. מתוך המעת שקרה – השכלתי וננהתי.

שפה וקוץ בה – ליקויות תקשורת, שפה ודיבור אצל ילדים, ד"ר אניתה רום, ד"ר ביתיה צור ורדה קרייזר, מכון מופ"ת, 2009

שני כרכים המכילים סקירה של ליקויים שפתיים שכיחים אצל ילדים בגיל הרך: ילדים עם בעיות הוגי, עקב ליקויות שמיעה, ילדים עם ליקויות תחביר, ועוד ילדים הנמצאים על הרצף האוטיסטי. בצד תיאור הליקויות, מתוארות גישות טיפוליות. אמן מחברות הספר הן קלינאיות תקשורת, ודרכם הטיפול הן בתחום קלינאיות התקשרות, אך יש במידע המציג משומם תרומה חשובה להבנת הבעיות, לכל פסיכולוג המטפלילדים. יתר-על-כן, לאחר שהעבדה ההתקנתית היא רב-מקצועית, במיוחד במקרים של התפתחות הילד, נראה לו ידע זה שימושי ביותר ואינטגרלי לעובdotנו כפסיכולוגים.

מתבגרים סרבנים, 10 שלבים לפתרון עימותים ולבנייה מחדש של הקשר עם ילדיכם, ד"ר ראלף א. בארכלי וד"ר ארטור ל. רובין, הוצ' גילהה, 2009

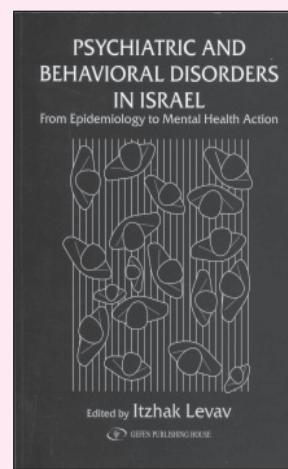
בארכלי, בריסמאנר בולט בתחום ה- ADHD, מביא בספר זה את תורתו לטיפול במתבגר הסרבן. אמן לא דווקא

של יונג מבחינת מבנה ותהליכי הנפש, במיוחד המיתום, הארכיטיפים והלא-מודע הקולקטיבי. היא משווה בין יונג לפרויד, בין יונג לפוסט-מודרניזם. בהמשך, מנתחות יצירות שונות, בספרות העולם ובספרות העברית, דרך בוחנת המחברת את טיעוניה. תענג לקורא את ניתוחי היצירות הנפלאות, ואת הראייה שמצויה נוצר ע"י הפרשנות היונגיאנית. אהבתני.

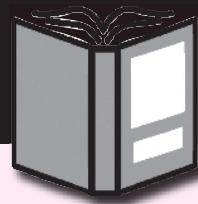
איןטלקנציה אבהית, על אבותות וגבירות מזוויות אישית, עלי כ"ץ, הוצ' מטר, 2009

אהבתני מאד גם את הספר הזה, המציג, בדרך אישית, כנה וחושפת, את חשיבותו של האב בחיי המשפחה, ובמיוחד בתפקידו להתפתחות ילדי. דרך סיפורה של משפחת צץ, ד"ר זוהר, אנסי קריירה וטיפול, שלושת ילדיםם, מציג המחבר את הקונפליקטים והדילמות העולות במשפחה כה רבתה במילוי מרכזי המשפחה, תוך חלוקה הוגנת ושווא של תפקידיו, הבועל והאשה, האם והאב, בדרך שתאפשר לכלם סיפור, הנאה ואיזון יחסית של העומסים. הספר כתוביפה, בקלילות, ובஹום. מהנה ומלמד.

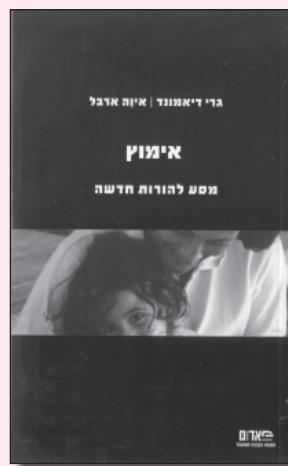
PSYCHIATRIC AND BEHAVIORAL DISORDERS IN ISRAEL, FROM EPIDEMIOLOGY TO MENTAL HEALTH ACTION, ITZHAK LEVAV (ED.), GEFEN PUBLISHING HOUSE, 2009

אסופה של מאמריהם הסוקרים את תחומי בריאות הנפש בישראל: הן באופן כללי, והן באוכלוסיות ספציפיות, כגון: נשים, צעירים ונוער, עולים, ניצולי שואה, ערבים. פרקים אחרים מוקדשים לביעות ספציפיות בתחום בריאות הנפש, כגון: שימוש בסכדים, PTSD אצל חילילים לשעבר, אובדן. קראתי רק פרקים בודדים, אך הם מרשימים מבחינת המידע המוצג בהם, ונראה כי הספר יכול להוות מקור מידע לא אקדמי לשאלות אינפורטטיביות רבות, לכל אחד העוסק או פועל בתחום.

אכן עדות נאמנה לביעות המורכבות המתגלוות בילוי ובטיפול במשפחות לילד מאומץ: בעיות רפואיים, ליקויים התפתחותיים, חזרות ותמותם. פעמים רבות גלוּי הביעות ואבחון מעורר גששות של כאב, צער רב, תחושות קרובות מול גול, חריטה על מעשה האiomץ.

הנתן הרקע והගומים המעורבים משמעותית מאד לא汲וש התערבות נכהה

בmeshפה.
הספר כתוב יפה, מרגש.

שני הספרים האחרונים שאצין נכללים בקטגוריה של "פַּרְזָה" (אורי, ספרות יפה), אך גם הם נוגעים מאד בעולמנו.

שלום לך מסה הקטנה, ニצה סקלונייך, הוץ' קוויים, 2009

ספר שהוא יומן תעודה למסכת של התעללות מינית קשה ווותמתשת שהתקיימה במחברת עצמה, מסכת אותה היא חשפת כאן, למען ילדים ואנשים אחרים. זהו מסע איש של גלוּי ושיקום, שכאנשי מקצוע, יש לנו הרבה ללמוד ממנו.

חדר משלו, מתן יאיר, הוץ' טובי, 2009

ספר של איש צעיר, העוסק כולם בקהלנו, וועזר לבני-נוער להתכנס לבחינות הבגרות, המתעד את חזיותם כאבי הגידלה שלו כנער, במשפחה בה היה אב אלים ואם שותקת (או להיפך), הורים נוכחים-נפקדים, וכי צד הוא התמודד עם קר. ספר הכתוב בכישון ספרותי, נוגע ללב.

הנער/ה הhiperaktיבי/ת, אך עדיין בתחום הסירוב, המרדנות והאמפלסיביות המאפיינת את רוב המתבגרים.

באחד ורבנן מציגים תכנית של 10 שלבים, המסייעת בשיפור מערכת היחסים בין הנער להורם: קבועות של זום-פנאי משותף, ניהול ההתנהגות, הסכמים וציבורת נקיות, התאמת העונש למעשה, פסיטם ועונשים, טיפול בהכנות שעורי-בית, טיפול כישורי תקשורת,

התמודדות עם אמוןנות של מתבגרים. לא מצאתה בספר חדשנות מלהיבת ופורצת-דרך, אבל יש בו פרוטוקול מסודר ומובנה נוח לשימוש רבים.

שני הספרים להלן אינם בתחום מלקצענו, אך בעלי רלבנטיות רבה:

זה מטריד אותי, לחיות עם החוק להטידה מינית, אויתת קמייר, הוץ' הקיבוץ המאוחד, (קו אדום) 2009

ד"ר קמייר היא חוקרת ומורה בתחום המשפט ו邏גדר, עוסקת, בספרה זה, בביסיסו להגדר הטידה מינית מהי, בחוק למניעת הטידה מינית, ובהשלכותיו השונות, מבחינה

חברתית, משפטית, תעסוקתית ועד ההתנהלות היום-יומיות של הפרט.

אימוץ, מסע להורות חדשות, גרי דיאמנד, איוה ארבל, הוץ' הקיבוץ המאוחד (קו אדום) 2009

המחברים – רופא ילדים מומחה בהתפתחות הילד ועומת סוציאלית, יוצאים לתאר תופעות ושאלות שונות הלקוחות בתהיליך האiomץ, מתוך ניסיונים הרבה והעשרה בילוי תהיליך זה אצל משפחות המफשות לאמץILD מארצאות ח"ל.

הספר מאייר את הקשיים הרבים הכרוכים בתהיליך על שלבי המורכבים והמומושכים, הן מבחינת ההורים המאומצים, בשלבי התיפוש והקונפליקט, והן מבחינת הילל, גם תקופת ארוכה לאחר האiomץ.

Capsicología התפתחותית, אוכל להעיד עד כמה ספר זה הוא

משולחנה של ועדת האתיקה

סיכום פעילות ועדת האתיקה בקדנציה 2006-2009 על הוועדה ועובדתה

הסיכום נכתב על ידי ד"ר רבקה ריכר-עטיר, חנה בן-צין, ובסיוע שלא יסලא בפז של נילי יהן מזכירת הוועדה.

שנתיים. כולל הוועדה סבורה שגם להשתיקות להפ"י יש פן אתי הנוגע לשליחיות המקצועית ונוהגת להוסיף בשול' תשובה לאPsikoligim הפונים שאיןם חברי הפ"י האריה ברוח זו: "עלינו לבקר על ערנותך ורגשותך לסוגיות אתיות, כמו-גמ על פניך מהתיעצות עם ועדת האתיקה. לצערנו ראינו כי אין לך חבר/ה בהסתדרות הפסיכולוגים בישראל. אנו מאמינים שהשתיקות לא-גמ קיימת מכך שיש היבטים אתיים הטמונים ביחסים סולידריים וקוליגליים שבין אנשי מקצוע. לפיכך אנו מרים לעצמנו להוסיף הערה זו ולברך אם תctrוף/י לשורות הפ"י".

מצה' לחדר הישיבות: הדינום של ועדת האתיקה חסויים ונורשימים בפרוטוקול. מזכירות הוועדה, ניל יהן, הנמצאת בכל הדינומים ומרכזת את פעילותה השוטפת של הוועדה. היא זו הרושמת את הפרוטוקול המאושר בהmars' על-ידי חברי הוועדה. ההתייעצויות והתלונות מגיעות בדואר גזיל ואלקטרוני. ישיבות הוועדה נערכות ביום שישי בין השעות 13:30-08:30.

הוועדה היוצאת התכנסה 24 פעמים (בממוצע - 8 ישיבות לשנה). רוב הדינומים נערכים בישיבות אלו, וחלקים בדואר האלקטרוני אשר בישיבה העוקבת נרשמים בפרוטוקול. יתכונו תלונות או פניות בהן הוועדה תבקש את הצדדים להופיע בפנייה. על-פי-רוב בקשה זו עולה כדי להבין יותר טוב את הפניה /או כדי להבהיר לאיש המקצוע את טיעויתו האתיתות שהצטברו כדי עבירה אפשרית.

בנוסף לטיפול בפניות, עוסקת הוועדה בנושאים נוספים:

פרסום סוגיות אתיות עסקיות בפסיכואקטואליה: הוועדה שמה לעצמה למטרה לכתוב בכל גילוון של 'פסיכואקטואליה' במדור הנקרא "משלחנה של ועדת האתיקה". פרסום זה נועד להטמעת כליל האתיקה, לצרפת שיח שוטף בסוגיות אתיות ולרענן הכללים וגיבושים. להלן כותרת הרשימות שנכתבו ע"י ועדת האתיקה בכהונת האחורה:

- ❖ העברת אבחן רק על-ידי מי שהוסmr לכך (ינואר 2007)
- ❖ כיצד לנוהג במקראה של גילוי מצוקה נפשית באבחן תעסוקתי. (אפריל 2007)
- ❖ מסורת רשותה פסיכולוגית שלא למוטפל ומסורת תרשומת אישית של פסיכולוגית/ית, (יולי 2007)
- ❖ דוח לסייעות פועלות הוועדה בשנים 2005-2006 נכתב על-ידי פרופ. גבי שפלר, (אוקטובר 2007)
- ❖ חתימה על דוחות פסיכולוגיים (ינואר 2008)
- ❖ פסיכולוגים, לקחוותיהם וההתאמה התרבותית שביניהם (אפריל 2008)

חברי הוועדה בשנים 2006-2009: ד"ר רבקה ריכר-עטיר, י"ר, חנה בן-צין, ד"ר גבי גיל, יהודית להט ונגה קופלביץ'. השנה פרשו: ד"ר גבי גיל וחנה בן-צין, שהיו חברים בוועדה שלוש קדנציות, יהודית להט, שהייתה חברה בmars' שתי קדנציות. העובדה שרוב חברי הוועדה כיהנו בוועדות אחרות קדומות, תרמה רבות לעובדה מושכלת ויעילה, ולא ספק בכך להמליץ על המשך מהלך זה גם להבא. בוועדה החדשה 2010-2012 ממשיכות בכהונתן ד"ר רבקה ריכר ונגה קופלביץ', ובכך תוכלנה לתהום מהניסין ומהידע שרכשו בכהונתן בקדנציות קדומות. אליהן מctrפות יונת ברונשטיין בר-יוסף, נאווה גרנפולד, וחנה האושנער-פורת. חברי הוועדה עושים מלאכתם על בסיס התנדבותי ולאחר שנערכות על-ידי עצמן לבחירה שנערכות על-ידי חברי הפ"י. יש לציין שכיהנו בוועדה דורשת השקעת זמן, מאמצז ומסירות. העובدة השוטפת כרוכה בהכנות החומר החדש בתלונות, התיעצויות ושקייה על הטמעת כלל האתיקה. לפיכך על חברי הוועדה ללמידה את החומר טרם הישיבה, אף לטפל בו במקרה שבין ישיבה לישיבה.

פניות אל הוועדה: מגיעות מציבור המטופלים והלקוחות השווים, כמו: בא-סוכ של מטופלים, וכן מענשי המקצוע – הפסיכולוגים. למרות שהוועדה נבחורת מותruk הפ"י היא שמה לעצמה למטרה לטפל בכל הפניות, גם באלו הנוגעות לפסיכולוגים שאינם חברי הפ"י. בהקשר לכך חשוב לציין, שמצוצת הפסיכולוגים אימצה את קוד האתיקה של הפ"י המעודכן לשנת 2004, זאת מתוך שקייה על דמות המקצוע כולו, ללא הבדל בהשתיקיות לארגוני המקצועיים

ככל
הוועדה
סבורה
שגם
להשתיקות להפ"י
יש פן אתי הנוגע
לטolidriot
המקצועית
ונוהגת להווט
בשול' תשבותיה
לפטיכולוגים
הפונים שאינם
חברי הפ"י האריה
ברוח זו: "עלינו
לבקר על ערנותך
ורגשותך לטוגיות
אתיות, כתו-אט על
פניטך להתייעצות
עם ועדת האתיקה.
לצערנו ראיינו
כי אין לך/ה
בהתדרות
הפטיכולוגים
בישראל.
אנו מאמנים
שלהשתיקות
לא-ארגון מקצועי
יש היבטים אתיים
הטמוניים ביחסים
סולידריים
וקוליגליים שבין
אנשי חוקען.
לפיכך אנו מדרשים
לעצחנו להווט
הערה זו ולבדק
אם תctrוף/י
לשורות הפ"י"

שולחןנה של ועדת האתיקה

נתונים מספרים על הפניות לוועדת האתיקה:

שכיחות הפניות לוועדה וחולוקתן לתלונות והתייעצויות בקדנציה 2007-2009				סה"כ פניות
	טלונות	התיעצויות	שנה	
46	26	20	2007	
42	19	23	2008	
75	46	29	2009	
163	91	72	סה"כ	

במהלך שלוש השנים האחרונות הונחו על שולחנה של הוועדה 163 פניות, מתוכן: 44% תלונות, 56% התייעצויות.

בשנת 2009 ניכרה עלייה בפניות לוועדת האתיקה וכן, התהפקה המוגהה לפיה מספר ההתייעצויות עלה על מספר התלונות.

המודלים בהגשת תלונות נגד פסיכולוגים הם הורים ביחס לטיפול שניינן לילדם. ביניהם בולטים ההורים המציגים בסכוסר וקובלים על התערבות פסיכולוגית ביחס לילדם שלא בהסתמת שני הורים. עוקבים אחרים מטופלים המתלוננים על הפסיכולוג המטפל בהם. בנוסף פגיעות תלונות של פסיכולוגים על עמיתים ולעיתים אף תלונות של קרוביו המטופלים (סב, רעה וכד') כנגד הפסיכולוגים.

סבירו תלונות אלו עליה שבשליש מהן הייתה עבירה, בשליש לא, וביחס לשיליש הנוסף לא היה ניתן להכריע. זאת עקב גרסה מתלונן העומדת כנגד גרסה הפסיכולוג, הנילון, כאשר בידה של ועדת האתיקה הכלים להכריע, או עקב עניינים פרוצדוראים הקשורים למשל באי-מתן ויתור על סודות. בנוסף מעוניין להזכיר תלונות שהייתה בהן התייחסות לאירועים מלפני שנים רבות. במקרים אלו המטופלים המתלוננים נמצאים היום בטיפול אחר והتلונה היא על מטפל מהעבר. סוגיה זו מעלה שאלות מעניינות ביחס לעיבוד חוותות מטיפול עבר, במהלך טיפול המתרחש היום, ואולי אף ביחס לסתויידיות מקצועית.

אפיוני התלונות:

התלונות של הורים על טיפול בילדים עוסקות בסוגיות אבחן, הסכמות שני הורים בסכוסר להתרבות וידעע שני הורים אודוט התרבותיות. כמו כן עלות שאלות קשות על הערצת מסוגלות הורית לענייני משמרות, וטענות על טיפולים לא ראויים.

תלונות של מטופלים עוסקות בין השאר בסוגיות של סודות וחיסכון, ברשות טיפולית, אי-ידעע על חלופה טיפולית, הפרת חוזה, התנהלות לא נאותה, סוגיות של תיעוד, שמירת רשומות ומסירתן.

* התרבותיות פסיכולוגיות באמצעות התקשרות אינטנסיבית, טלביזיה, רדיו (יולי 2008)

* סוגיות אתיות ביחסים בין מוסדות לבין מועמדים להתמחות (אוקטובר 2008)

* הוקהה והארות לבודד פרסום הסטנדרטים לכתיבת חוות-דעת בפסיכולוגיה משפטית (ינואר 2009)

* אבחן בהקשר טיפול ושאינו טיפול, תגובה לרשייתו של סולի חבועה, זכות הנבחן לעין בחווות הדעת המינימלית (ינואר 2009)

* מעודות לעבירות אתיות (אפריל 2009)

* צו בית משפט למסור חומר גלם אבחן (יולי 2009)

* חובה זהירות בפסיכו-דייגנומטיקה ועיקרון הבטריה (יולי 2009)

* התרבותיות פסיכולוגית בקרב ילדים שהוריהם בסכוסר, ומיסוד הקשר בין הורים לבין מערכת הבריאות ביחס לילדיהם. חוזר מנכ"ל משה"ב (אוקטובר 2009)

עדכן קוד האתיקה: קוד האתיקה בעדכונו האחרון (2004), מהוות מקור מבורך אליו אפשר להפנות. עם זאת במהלך העבודה עם השתנות הזמן ניכרים בו חסרים. מהבולטים שבהם:

* כללים הנוגעים לטיפול בילדים

* הכנסת סטנדרטים לכתיבת חוות-דעת בבית משפט כפרק בקוד האתיקה

* ניהול רשומות פסיכולוגיות, שמירתן ומסירתן

* הסכמה מדעת להתרבות כפסיכולוג עצמאי

* כללים להתחלה עבודה כפסיכולוג עצמאי

* אכיפת התעדכנות מקצועית/אתית מתמדת

פעולות בתחום הנהלת כללי האתיקה שנעשנו על-ידי גורמים אחרים הקשורים לוועדה:

* ניסוח הסטנדרטים לכתיבת חוות-דעת פסיכולוגית בבית המשפט. הוועדה בקדנציה קודמת יזמה מהלך זה, והנוכחות ברכבה את ד"ר גבי ויל-חבר הוועדה, וחבריו: ד"ר יהושע ויס, וד"ר דוד יגאל שחקדו על ניסוח הסטנדרטים. כמו כן את הוועדה המרכזית על שיתוף הפעולה ואישור הסטנדרטים.

* הקמת פורום לאתיקה מקצועית של פ"פ (שיירותים פסיכולוגים – משרד החינוך) אשר חנה בין-ציוון, חברת הוועדה, מרכזת אותו. פורום זה משמש כתגובה לשאלות והתלבויות של פסיכולוגים חנוכיים לגבי נושאים ייחודיים למקצועו, המופיעין בריבוי לקוחות הן ברמת הפרט והן ברמת המערכת.

* הוועדה פונה לעיתונים לגורמי המקצוע השוניים כגון: י"ר הפ"י, י"ר המועצה והפסיכולוגית הארץית, ולו"ר הוועדות המקצועית בנושאים בהם נכוון לרענן את הכללים ולקוד על הטמעתם. כך למשל נוגה ביחס לכללים הנוגעים לחתימה על דוחות פסיכולוגים, וביחס להקמת ועדת רחבה לגיבוש עמדה של הפ"י ביחס לטיפול המקרה.

שינוי באופן הדיווח למע"מ החל מ- 1/2010

ברצוני להביא לידיעתכם כי רשות המיסים פרסמה הוראות חדשות בקשר לדוח הדיווח למע"מ החל ממועד ינואר 2010. ההוראות הם חלק מהמאמצים להילחם בתופעת "הحسابוניות הפיקטיביות". כנהוג במדינתנו כאשר לא מצלחים ל"תפוס" מיעוט עברייני קטן, "מענים" את כלל הציבור, מתוך תקוות שההוראות החדשות יקשהו על אותו מיעוט להמשיך בפשעיו. ההוראות החדשות יחולו בשנת 2010 על עסקים, שמחוזר העסקאות שלහן עלה בשנת 2009 על 4 מיליון נט.

להלן עיקרי השינויים

1. בנוסף לדוח החודשי הרגיל יגיש כל עסק דוח חדש מוקוון (באמצעות האינטרנט) שיחתום בחתימה אלكتروנית.
2. הדוח יוכל פרוט מלא של כל החשבוניות שנתקבלו וכל החשבוניות שהוצעו ע"י העוסק (בסכום של 5,000 נט ומעלה).
3. הדוח יוגש עד סוף החודש העוקב לתקופה המדווחת.

הכנות והתארגנות לקראת המהילך

1. המהילך יכול על עסק שקיבל הודהה מפורשת מרשות המיסים.
2. במכירה ללקוח עסק יש לקבל ממנו את מספר העוסק מורשה שלו, כדי לכלול אותו בדיוח.
3. יש לוודא שתוכנת המחשב בה משתמש העוסק מאפשרת את הכנסת הקובץ לשידור הדוח. לדוגמה, כבר ידוע שיבואנים ויצואנים המשתמשים בתוכנת חשבשבת מגRESET DOS (DOS) יהיו חיבים בהחלפתה.
4. עסקים שנכללים במהילך הדיווח החדש ונهاגו בעבר להגיש דוחות להחזר באמצעות דיסקט (קובץ pc874) (בעיקר יצואנים), יכולים להשתמש רק בקובץ מבנה החדש.
5. הדוח יהיה חתום "בחתימה אלكتروונית" לשם כך על המדווח להציג ב- כרטיס חכם. את הkartis תספק חבי' COMSIGN (טלפון 03-6443620) שזכה במרכז רשות המיסים.

הרחבת המהילך בשנים הבאות

1. למילר יצורפו החל מישנת 2011 גם עסקים שמחוזר העסקאות שלהם עולה על 1 מיליון נט בשנה.
2. למילר יצורפו החל מישנת 2012 גם עסקים שמחוזר העסקאות שלהם עולה על 100,000 נט בשנה.
3. הדוח "החדש" יחליף את הדוח התקופתי הקיים (יוגש עד - 15 לחודש).
4. הקצתת מספרי חשבוניות לעוסקים לעוסקים מעל מיליון נט החל מישנת 2011 ולכל העוסקים מישנת 2012. כל חשבונית במשק תישא מספר שהוקצה לעוסק ע"י רשות המיסים. ניתן יהיה להשתמש במספר זה במקומות או במקומות למספור הקיימים אצל העוסק. המספור האחד יקל על הצלבת החשבוניות בין העוסקים השונים במשק.

تلונות של פסיכולוגים על עמיתיהם עוסקים בטיפולים במדיה, הטרדה מינית, איכות אבחון, עיסוק בטיפול המרה ושימוש בתארים אקדמיים שלא כדין. בנוסף עסוקות התלונות בשאלות שיש בהן גם היבטים פוליטיים/חברתיים כמו ביחס לעובדות פסיכולוגים בכוחות הביטחון בעת פינוי ישובים או ביחס לטיפול המרה.

אפיוני ההתיעזיות:

התיעזיות הפסיכולוגים עוסקים בתכנים מגוונים המוצרים בקוד האתיקה (2004): רשומה פסיכולוגים במדיה, מסירת חומר גלם אבחוני, ומסירתה, מסירת מקצועים, מתן חתימה על דוחות מקצועים, מתן טיפול וייעוץ במדיה, העברת מידע תוך שמירה על עקרונות של סודיות וחיסון, בעיקר לנוכח חשד שהמטופל ביצע עבירה, עבודה עצמאית על-ידי מתמחים, הצגות מקרים, העברות מטופלים ממסגרות ציבוריות לפרטיות, הופעה בבית משפט, הצגת עצמי ופרסום.

התיעזיות של הפסיכולוגים עוסקים בשאלות הקשורות לחזה ובעיקר לתשלום על פעה מקצועית, יחסים מקובילים, קבלת רשומות מקצועית, חשד להתחזות לפסיכולוג. מעניין להoir על מגמה ליפה ניכרת יותר ויתר מעורבות של גורמי שיפוט. כך למשל מתלוננים נעצרים בעו"ד, פסיכולוגים נילונים מתגוננים בנסיבות עז"ז וכן, גם בתחום ההתיעזיות רואים פניות של עז"ז אף שופטים. יש בוגמה זו פן מובן כמו זה הקשור בראון המתلونים והפסיכולוגים לייצג עצם בצורה של לתפקידם מיטיבה עם. עם זאת אנו מקוימים שוגמה זו לא תעריך את השיח התווך-מקצועית על אודות כללי האתיקה שאמור להתקיים כשיח מתמיד. בנוסף אנו מקוימים שהפסיכולוגים ערים להשקה שבוי תחומי המשפט, האתיקה והחוק, כמו-גם למתח האפשרי ביןיהם וכי אלו מהווים תמיד נור לרגליהם שאין כבה.

האקדמיה

סקרת מחקרים הנערכים במחקרים הפסיכולוגיים באוניברסיטאות ובמכינות
עורכת: איריס ברנט

הערכת מסוגיות הורות בהחלטה לגבי משמרות ילדים ומקומו של הפסיכולוגיה הקליני: האם השתנו דברים? בעקבות אלמגור (1999)

בנושא הפסיכולוגי של הערכת מסוגיות הורות, ועליו להיעזר במקורות מידע נוספים אשר יכולים להינתן לו על ידי אנשי מקצוע מתחומים שונים (פקידי סעד, עובדי רוחה, יועצים, מורים וכו'). נראה, אם כן, שתפקידו של הפסיכולוג הקליני יכול להיות בירכוז המידע ועיבודו תוך הסתמכות על הידע שצבר באשר לתקודון של מערכות ושל פרטיהם במערכת. נראה לי כי אם ינקוט הפסיכולוג בדרך זו, יוכל לנצל את הידע והמוחויות שלו בדרך המuczערית והמתאימה ביותר ולתת שירות מקצועי ואתי לבית המשפט.

סיכום המלצות

הנתונים שנאספו במאמר הנוכחי אינם מבאים לשינוי ממסקנותיו של אלמגור (1999). גם הכלים החדשניים הנמצאים בשימוש באלה"ב לצורך הערכת מסוגיות הורות הם בעייתיים ולו רק משום שלא נעשה מחקר הבזק את הצלחת ההחלטה המשמעותית על הילדים לגבי תפקודם. הערכה זו היא מורכבת ביותר כיון שהיא מושפעת ממספר רב של גורמים עתידיים שהשפעתם על הקriterיון אינה שיטתית (בנוסף, נראה כי ההחלטה על מטרת ספציפית זו, מתרחשת במהלך הזוג הנבחר, איקות מערכות היחסים בין בני הזוג הגורושים לאחר הגירושין ועם בני הזוג החדשניים, תגוברת הילדים לבני הזוג החדשניים ולגירושין, אירועים עתידיים (שינוי תעסוקתי, שינוי מקום מגוריים) ועוד. כיון שלפסיכולוג הקליני יש מקום בתהילר ההערכה, גיש אלמגור (2004) כללים לכתיבת חוות דעת מuczערית לגבי בית המשפט. כללים אלו מופיעים באתר משרד הבריאות (www.health.gov.il/download/pages/included.pdf)

. כללים אלו מאפשרים שימוש מושכל בתוצאות נתוני המבחנים הפסיכולוגיים וההערכה הפסיכולוגית באופן יותר ש��וף, ברור ומעל לכל, מתאים מבחינה מדעית ואתית.

המלצות ספציפיות לגבי הערכת מסוגיות הורות:

1. ההנחות בבסיס המשמרות היחידה הן כלל האלטרנטיביה הפחות הרסנית לילדים. "טובות הילד נתפסת ע"י בתיהם המשפט בישראל כטובה יחסית בלבד, היא תהילר של שקלות עדיפות בהתאם לנטיותיו של כל מקרה. בפועל אין

ד"ר משה אלמגור ודינה ארליך, אוניברסיטת חיפה

המחקר הוא מחקר המשך למחקר שפורסם בזמן ב"פסיכולוגיה" בשנת 1999.

תמצית

הערכת מסוגיות הורות היא אחד הנושאים הקשים ביותר בהם עוסקת הפסיכולוגיה הקלינית. הקושי הרב נובע מעצם ההגדירה הלא ברורה של הקriterיון למסוגיות הורות, במיוחד כשהמדובר בהורם נראים כשיירים. הפסיכולוג המנסה להציג לבית המשפט פרופיל אישיותי של ההורם והילדיהם נתקל בקושי ניכר בשל נסיבות ההחלטה (גירושין, פרידה, מצוקה, מאבק בין ההורם, וכו') ובשל הקושי הטמון בשימוש במבחן מודולרי בין ההורם, וכו') מוגבל ביכולתו לפרט תיאוף של הערכת אישיות קיימים באופן כללי, והיעדר תיאוף של מבחןים אלו למטרה ספציפית זו. בנוסף, נראה כי הערכה מתאיימת של תפקוד המערכת המשפחתי מציריך ידע בתיאוריות משפחתיות ובתיאוריות של התפתחות הילד בעוד שדרך הערכה המקובלת מוטה כלפי האידיבידואלי-динامي. אלמגור (1999) טען כי בתנאים הקיימים, השימוש במבחנים הקיימים בארץ להערכת מסוגיות הורות הוא מוגבל ביותר ואין להסתמך עליהם לצורכי ביסוס המלצות. מטרת העבודה הנוכחי היא לבדוק האם חל שינוי במצב מ对照检查 המאמר ב-1999.

סקירה זו מלמדת כי לא חל שינוי משמעותי בתחום הידע מאז כתיבת המאמר הקודם. "השערה זו בדבר מוגבלות ההערכתה הפסיכולוגית מביאה לצורך בבחינה מחודשת את תפקידו של הפסיכולוג ואת מקומו במערכת המשפטית בכלל ובנושא המיחיד של הערכת מסוגיות הורות בפרט. לפסיכולוג הקליני מיפויות וידע נרחב בתחום בריאות הנפש, ידע תיאורטי נרחב בטיפול ובഫראעות נפשיות וניסוי טיפול עשיר בהפרעות שונות. ידע זה, לרוב, אינו כולל ידע ספציפי, אך הכרחי, בגיןה מערכת ובהתפתחות הילד והאינטראקטיביה ביניהם. מקורות המידע שבידי הפסיכולוג הקליני (ראיון, מבחנים) מוגבלים במידה, במיוחד כשהמדובר

ופרטיות על המטפל לדוח על התעללות בילדים ללא זכות לשיקול דעת ובכך, במטרה להגן על הילד, פוגע בחיסין הטיפולי ובטיפול עצמו). קבלת המלצה זו תביא לשימוש מועט יותר בהערכת מסוגנות. קיומו של פיתרון סטנדרטי יכול לשמש גורם נוספת בשיקולים לגבי גירושין כיוון שהוא מעלה את המודעות באשר לחשיבות הכרוך בגירושין.

על החוקרים

ד"ר משה אלמגור הוא מרצה בכיר בחוג לפסיכולוגיה, אוניברסיטת חיפה. לשעבר ראש המגמה הקלינית. בין תחומי המחקר העיקריים שלו הם הערכת אישיות ופסיכולוגיה משפטית (אותה אני מלמד הן בפסיכולוגיה והן בפקולטה למשפטים). **דינה ארליך** היא בוגרת מצטיינת של הפקולטה למשפטים ומתמחה בעריכת דין

ביבליוגרפיה:

אלמגור, מ. (1999). הערכת מסוגות הורית בהחלטה לגבי ממשמות ילדים ומקומם של הפסיכולוג הקליני. **פסיכולוגיה**, 8, 34-49.
בלנק, ש., ואלצ'ר, א. (1991). ילדים בין כסאות החוק. **רפואה ומשפט**, 4, 21-25.

הסתדרות הפסיכולוגים בישראל (1998). **הצעה לתקנון אתיקה וקוד אתיקה מקצועית להפ"י**. תל-אביב: הסתדרות הפסיכולוגים בישראל.

שאקי, א. ח. (1983). עיון מחדש בטיבה של "זכות ההורם למשמעות ילדיהם הקטינים". **عيוני משפט**, ט', 59-120.

שאקי, א. ח. (1984). "אפיונים בדיני ממשמות קטינים – תור דגש על ישות עקרון טובת הילד" **عيוני משפט**, ו', 5-35.

Ackerman, M. J., & Ackerman, M. C. (1997). Custody evaluation practices: A survey of experienced professionals (Revisited). **Professional Psychology: Research and Practice**, 28, 137-145.

Ackerman, M. J., & Schoendorf, K. (1992). **ASPECT: Ackerman-Schoendorf Scales for Parent Evaluation of Custody**. Los Angeles, CA: Western Psychological Services.

Aiken, L. R. (1997). **Psychological testing and assessment**, 9th Ed. Boston, MS: Allyn and Bacon.

נוסחת פלא למציאת הטובה האגדולה ביותר ליד, שכן זו כבר לא תושג ברוב המקרים עקב פרוק המסתגרת המשפחתי, אלא מציאות הרע במייעוטו" (שאקי, א. ח. (1983), עמ' 17), אחד הכללים הנחוגים במקורה זה הוא כלל המטפל העיקרי (Neely, 1984), שפלו אותו הורה שהיה המטפל העיקרי קודם להחלטה על הגירושין ראיו לקבל חזקה על הילד. ככל זה עלול ליצור מצב שבו חלוקת התפקידים המוסכמת בין בני הזוג במערכות הנישואין (פרנסה וגידול ילדים) עלולה להפלות את אותו הורה שלא מילא את פונקציית גידול הילדים למרותanian et al. (1997). המלצה היא לא להסתמך על כלל המטפל העיקרי.

2. **חלופת המשמרות המשותפת (Joint Custody)** נראית לכותבים כחלופה האידיאלית (ויש להציג כי זהה הפתרון המועדף ביותר גם על הפסיכולוגים האמריקאים כפי שעולה מהמחקר שערכו Ackerman & Ackerman (1997)), אם כי הקשה להשגה במיוחד במקרים של מאבק על ממשמות. פיתרון זה הוא היחיד אשר מעמיד בראש סדר העדיפויות את צרכי של הילד ודורש מההורים להתאים את חייהם לצרכים אלו). בזקחה משותפת לשני ההורים זכות שווה בקבלת החלטות לגבי הילד ובמשמעותם עליון, כולל המשמרות הפיזית. חזקה משותפת מבטיחה לילדים את שני הוריו כגורם משפיעים בחיוויו ומאפשרת לילדים לחלק את חייהם, ללא צורך בשינוי משמעותם בסביבת החווים. משמרות ביניהם, לפחות בהתאם לשני ההורם תקשורת מתאימה משותפת יכולה להתקיים בדרך כלל, איזור המגורים של בית הספר ומוסכם להתאים את סגנון החיים שלהם לצרכיו של הילד (Elkin, 1991; Bauserman, 2002; Goldstein, 1991; Goldstein, Freud, & Solnit, 1979; Kelly, 1994, 2007; Lee, 2002; Maccoby & Mnookin, 1992). יכול, אם כך, ליהנות משני הבתים.

3. **מצום משמעותי** בשימוש ב מבחנים פסיכולוגיים והגבלם בהתאם לכללים לכתיבת חוות דעת משפטית (אלמגור, 2004).

4. מתוך ראייה המעדיפה את טובתו של הילד ואשר רואה בשני ההורם אחראים בלבדים על גידולו והתפתחותו של הילד מבחן פיזית, רגשית והתנהגותית, אנחנו קוראים לגישה חדשנית באשר לנושא קביעת החזקה על הילד. במטרה להפחית את האפשרות לשימוש בנושא החזקה במאבק על הגירושין כגורם לחץ על הצד השני ובכך להבטיח כי טובתו של הילד תעמוד נגד עני ההורם, אנו מציעים כי ייקבע בחוק כי משמעותם משותפת או אחריות הורית משותפת, יהיו הפתרון הסטנדרטי בהיעדר הסכם אחר בין בני הזוג. פיתרון זה יבטיח את הקביעות הנחוצה להתפתחותו של הילד ויבטיח את מעורבות שני ההורם בגידולו והתפתחותו של הילד. אנחנו ערים לכך שיתרונות זה עלול לפגוע בחופש של ההורם מבחינות קביעת מקום מגוריים וכו'. הגבלת חופש זה أولי סותרת את רוח חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, אך החברה כבר הרגתה במעשה החקיקה כי טובותם ורווחתם של הילדים גוברת על זכויות אדם בסיסיות כמו הזכות לחיסין

- Kelly, J. B. (1994). The determination of child custody. *Children and Divorce*, 4, 121-142.
- Kelly, J. B. (2007). Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research. *Family Process*, 46, 35-52.
- Lee, M. Y. (2002). A model of children's postdivorce behavioral adjustment in maternal and dual-residence arrangements. *Journal of Family Issues*, 23, 672-697.
- Maccoby, E., & Mnookin, R. (1992). *Dividing the child*. Cambridge, MA: Harvard University Pres
- Melton, G. B., Petrila, J., Poythress, N. G., & Slobogin, C. (1997). *Psychological evaluations for the courts, 2nd Ed.*, New York: The Guilford Press.
- Morrison, J. (1995). The first interview: *Revised for DSM-IV*. New York: Guilford Press.
- Nichols, P. M., & Schwartz, C. S. (2004). *Family therapy: Concepts and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Otto R. K., Edens J.F & Barcus E.H. (2000). The use of psychological testing in child custody evaluations. *Journal of Family and Conciliation Courts review*, 38, 312-340
- Piotrowski, C., Sherry, D., & Keller, J. W. (1985). Psychodiagnostic test usage: A survey of the Society for Personality Assessment. *Journal of Personality Assessment*, 49, 115-119.
- Quinn F. A. & Bow J. N. (2001). Psychological Tests Used in Child Custody Evaluations. *Journal of Behavioral Sciences and the Law*, 19, 491-501)
- Shuman D.W (2002). The Role of Mental Health Experts in Custody Decisions: *Science, Psychological Tests, and Clinical Judgment*, 36, 135-162
- Aiken, L. R. (1977). *Psychological testing and assessment*, 9th Ed., (pp. 284-292). Boston: Allyn and Bacon.
- Anastasi, A., & Urbina, S. (1997). *Psychological testing*, 7th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall
- Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody Arrangements: A meta-analytic review, *Journal of Family Psychology*, 91, 95-99.
- Bricklin, B (1984). *The Bricklin perceptual scales: Child-perception-of-parents-series*. Furlong, PA: Village.
- ChDana, R. H. (1996). The Thematic Apperception Test (TAT). In C. S. Newmark (Ed.) *Major Psychological assessment instruments*, pp. 166-205. Boston: Allyn and Bacon.
- Elkin, M. (1991). Joint custody: In the best interests of the family. In J. Folberg (Ed.), *Joint custody and shared parenting 2nd Ed.* pp. 11-15. New York: Guilford.
- Goldstein, J. (1991). In whose best interests? In J. Folberg (Ed.), *Joint custody and shared parenting 2nd Ed.* pp. 16-25. New York: Guilford.
- Goldstein, J., Freud, A., & Solnit, A. J. (1979). *Beyond the best interests of the child*. New York: Free Press.
- Goldstein, J., Solnit, A. J., Goldstein, S., & Freud, A. (1996). *The best interests of the child: The least detrimental alternative*. New York: free Press.
- Heinze, M. C., & Grisso, T. (1996). Review of instruments assessing parenting competencies used in child custody evaluations. *Behavioral Sciences and the Law*, 14, 293-313.
- Keilin, W. G., & Bloom, L. J. (1986). Child custody evaluation practices: A survey of experiences professionals. *Professional Psychology: Research and Practice*, 17, 338-346.

**חוקרים המעורבים לפרסום את
תקצרי מחקרים ותוצאות
המחקרים כאן מוזמנים לפנות
לאיריס ברנט**
berenti@012.net.il

Siegel, J. C. (1996). Traditional MMPI-2 validity indicators and initial presentation in custody evaluation. *American Journal of Forensic Psychology*, 14, 55-63.

Quinnel F. A. & Bow J. N. (2001). Psychological Tests Used in Child Custody Evaluations. *Journal of Behavioral Sciences and the Law*, 19, 491-501

Shuman D.W (2002). The Role of Mental Health Experts in Custody Decisions: *Science, Psychological Tests, and Clinical Judgment*, 36, 135-162

Wood, J. M., Nezworski, T., & Stejskal, W. J. (1996a). The comprehensive system for the Rorschach: A critical Examination. *Psychological Science*, 7, 3-10.

Wood, J. M., Nezworski, T., & Stejskal, W. J. (1996b). Thinking critically about the comprehensive system for the Rorschach: A reply to Exner. *Psychological Science*, 7, 14-17.

דרושים

למרכז טיפול/חינוך הכלול בית ספר ופנימייה דרושה/**פסיכולוגיה/ית קליני – מזריך מוסמץ**.

היקף: בין חצי משרה מלאה באזור השaron.

קווייח ל-**ela.newe@gmail.com** או לפקס: 09-7603892

לווח המודעות

Ψ

הסתדרות הפסיכולוגים בישראל

רחוב פרישמן 74 א' תל-אביב 64375 טל': 03-5239884, 03-5239393, פקס: 03-5230763

מען למכתבים: ת.ד. 11497 ת"א 61114

E-mail: psycho@zahav.net.il

*עמותה רשומה